

Caiete Silvane

224

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

„Silvania” la Veneția

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Daniel Săuca , „Silvania” la Veneția	1
Viorel Mureșan , „O gheară de leu scoasă amenințător printre gratii”	2
Mirel Taloș , Anul cel mai lung	4
Alexandru Jurcan , Mama Griguță în șură și nu numai	7
Imelda Chintă , Un roman al memoriei	8
O nouă carte de Angela Maxim la Editura „Caiete Silvane”	9
Marcel Lucaciu , Visul din cuiburi	10
Menuț Maximilian , <i>Culorile fetei în alb și negru</i>	11
Gheorghe Glodeanu , Nevoia de confesiune	13
Marin Ștefan , „Căutătorul de cuvinte. Și de imagini...”	14
Adrian Lesenciuc , Povestiri pedagogice	15
Un nou volum în colecția „Monografii” a Editurii „Caiete Silvane”	16
Liliana Macovei , O carte cu temelia în iubire	17
Augustin Mocanu , Satul meu cel de altădată	18
Corina Matei Gherman , Gânduri, trăiri, sentimente	19
„Fântânele-Rus. Istorie și actualitate”	20
Adrian Lesenciuc , Acuarelă. Contururi în suspensie	21
Alice Valeria Micu , Scrisoare de vacanță	22
Viorel Gh. Tăutan , Autoflagelare	23
Gheorghe Moga , Se uită soarele înapoi	24
Ioan F. Pop , Texte de trecut (in)existența	25
Versuri de Aurora Popescu însoțite de o parodie semnată de Lucian Perța	26
Poeme de George Nina Elian	27
Versuri de Teodor Sărăcuț-Comănescu	28
Florica Pop , Inițiativă. Grație. Pasiune	29
Marin Pop , Aspecte privind mișcarea sportivă în Zalăul interbelic	30
Aurel Medve , Biserica de lemn din Văduțele	33
Alexandra Preda , Educația privind Holocaustul. Abordarea de la Yad Vashem	35
Paul Beldi Ladislau , <i>Răzvrătirea nebunilor</i>	38
Gheorghe Porumbreanu , Deținutul	40
Paul Farkas , Rânduiala	41
Vasile Hatos , Problema morții – subliniată în lirica autoarei Dorina Brândușa Landén	42
Ioan Bunta , Shakespeare în critica umanistă	44
Daniel Mureșan , Cronica discului, Alice Cooper – <i>Road</i>	46
Simona Ardelean-Samanta , Filmografiile Simonei, <i>Groundhog Day</i> (1993)	47
Alexandru-Bogdan Kürti , Corina Știrb Cooper , Györfi-Deák György , Viorel Mureșan , Malaxorul de septembrie	48
Omagiații lunii septembrie (din Baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj)	52
Arca poeziei, Ezra Pound , Francesca, traducere de Radu Vancu , o rubrică de Viorel Mureșan coperta III	
Imagini din interiorul „Bisericii lui Horea” din Cizer, de la a cărei ridicare s-au împlinit 250 de ani coperta IV	

Daniel SĂUCA

„Silvania” la Veneția

„Silvania”, în expoziția sălăjeanului din Aluniș, Flavius Lucăcel, are chipul femeii, a țărâncilor care au rostuit viața satului românesc. În galeria mică a Institutului Român de Cultură și Cercetări Umanistice din Veneția (mulțumim, și de aici, pentru sprijin directorului Institutului, prof. Cristian Luca și doamnei Claudia Lazăr) vizitatorii (de pe toate plaiurile globale) au putut vedea, în cursul lunii trecute, prin ferestrele sufletului, „Silvania” frumuseții și a bunătății. Câteva din titlurile tablourilor sunt sugesive în acest sens: „Fecioara despletită”, „Noaptea nunții”, „Zămbetul mamei” sau „Florile bunicii”. Casele „Silvaniei” lui F. Lucăcel (și nu numai aceste case, din păcate) sunt acum pustii. Satul copilăriei este abandonat. Trăiește doar în „Memoriile mamelor”. Pictorul ne adună în „casa de oaspeți” imagină. Aici încă trăiesc țealele vechi, țesăturile tradiționale, tot ceea ce femeile satului au muncit toată viața. „Silvania” este și frumusețea lucrurilor de mână, pe care artistul le transfigurează într-un amurg blând. Spre „Transilvania”, fiirec, pentru că „Silvania” e o parte din „Transilvania” noastră, un spațiu rânduie și de hărnicia femeilor din toate etniile. În cosmopolita Veneție, „patrie” temporară pentru milioane de „turiști”, expoziția lui Lucăcel a transmis, printre altele, mesajul (re)întoarcerii la simplitatea și frumusețea vieții, la locurile esențiale care ne-au marcat trece-

rea prin lume. Încă ne mai putem (re)aminti această lume, azi dispărută pentru miliarde de humanoizi. La pas prin Veneția cu mii, zeci de mii de „turiști” din toate națiile pământului care forfoteau înspre nicăieri, mi-am dat seama (și aici) cât de important este să nu ne pierdem rostul și să cinstim, echilibrat, fără excese naționaliste, patria și patriile noastre. „Silvania” lui Flavius Lucăcel e una dintre ele. Atât de aproape de noi, și, nu de puține ori, atât de departe. În opinia mea, noul demers expozițional al artistului (demers susținut de Institutul Cultural Român, Institutul Român de Cultură și Cercetări Umanistice din Veneția, Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Revista și Editura „Caiete Silvane”, Asociația culturală „CreArt”, Lecom, Spornic, Silvania și Mecanica) e un important pas înainte. Vom vedea dacă și pentru autorul acestor rânduri, aflat pentru prima dată în postura de curator...

Despre expoziția de la Veneția

■ „Arta sa, mai degrabă decât una de pictor pur, poate fi numită cea a unui sculptor-pictor; unele sunt tablouri de ferestre, altele sunt covoare sau ștergare care au fost golate de valoarea lor funcțională și practică și folosite doar pentru valoarea lor expresivă și sugestivă din punct de vedere estetic și pictural,

în sensul de pictură ca artă de a colora cu vopsele sau pete. Un imaginar, cel al artei sale, care exprimă un anumit dramatism, dar paradoxal și bucuria de a trăi, al unei lumi care nu există decât în imaginarul bogat al pictorului nostru și pe care el ni-l dăruiește. O lume care, de fapt, este o creație personală și poetică a lui FLAVIUS LUCĂCEL”.

Carlos d’Ors,
pictor, poet și critic de artă

■ „Am folosit pentru aceste lucrări ștergare și țeale vechi țesute de femei din Țara Silvaniei și din Transilvania. Ramele geamurilor sunt din diferite sate ale României, precum și din clădiri monumentale ale Clujului. Le-am folosit cu bucuria și încrederea unui constructor, ce adaugă într-un edificiu ca liant energia trecută prin mințile și mâinile unui îndelungat șir de creatori din familiile noastre. Ieșit din îngrijorarea pierderii patrimoniului, demersul meu e un îndemn artistic să păstrăm ceea ce au făcut ei”.

Flavius Lucăcel

**Viorel
MUREȘAN**

„O gheară de leu scoasă amenințător printre gratii”

După ce ai parcurs câteva zeci de referințe critice despre poezia lui Mircea Bârsilă, încă te mai poți întreba dacă, și în ce măsură, poezia populară dintr-un areal geografic bine delimitat îi este arhetipul. Răspunsul poate fi afirmativ în măsura în care textului poetic propriu-zis îi mai adăugăm și o gestică și un ritual, ce vin să întregască imaginarul artistic al poetului. Poate că mai mult decât în celelalte volume, în *Vise Reverii Vedenii*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, subconștientul, realul și imaginarul, adesea oniric, fac cea mai bună casă. Rolul poetului, acela de sublimare a arhetipului invocat, Mircea Bârsilă și-l asumă, nu doar cu pregnanța talentului său, ci și cu ascuțimea gândirii estetice: „Eu am optat pentru poezia *zămislită*, adică pentru poezia trăită, în toate etapele ei. Dacă poezia *făurită* (în conformitate cu rețetele canonice impuse și cerute de paradigma poetică dominantă) preferă, în principiu, aplauzele la scenă deschisă, poezia trăită (*zămislită*) își asumă soarta de a umbla prin lume (lumea postmodernă apăsată de o febrilă dezorientare ontologică) sprijinindu-se în «cârja» numită Neliniște existențială.”

Nu putem trece peste un poem, *Renegare*, așezat în deschiderea cărții, care după confesiunea mai sus citată și, oarecum, contrar ei, vine să omagieze travaliul artistic, „slova făurită”: „Scriu și rescriu, tai, arunc, modific și trag toată ziua la rindea/ metafore, sentimente și gânduri încă aspre la pipăit”. Atunci, care mai e crezul poetului? Aici trebuie să ne amintim o caracteristică a sa, aceea de a presăra din loc în loc secvențe memorabile îngropate în texte adesea anodine.

Prin urmare, Mircea Bârsilă crede, asemenea lui Paul Valéry, în „versul dăruit”, în jurul căruia e dator, ca poet, să construiască un context, la aceeași cotă valorică.

Un alt poem atrage atenția prin tehnica inserției, combinată cu procedeul quiproquoului. Noul text, intitulat *Rochia*, se compune din câteva secvențe în care personajele, poetul și „o fată cu sâni goi”, devin, pe rând, altcineva. Trama se îndreaptă spre un deznoământ urmuzian prin reificarea și apoi antropomorfizarea unuia dintre protagoniști. Subiectul nu aduce nimic ieșit din comun, aglutinând doar etapele unei existențe derizorii: „Atâtea ore, zi de zi, la serviciu și obișnuita pauză de masă între orele douăsprezece și unu./ La întoarcere, spre acasă, merg de obicei pe jos, scurtând drumul pe niște străduțe aplecate la vale/ sau prin parcul unde stau, adesea, de vorbă cu un bătrân/ în pantaloni scurți, care plimbă un cățeluș alb, în lesă, și închizătoarea zgârzii: de argint”. Prin introducerea motivului ferestrei, ca simbol al evadării din plictisul cotidian, se construiește intriga: „Odată prin fereastra deschisă a unei clădiri de cărămidă – o clădire/ încă neterminată – și pomii din grădină dați în floare,/ am zărit o fată cu sâni goi/ aplecată peste chiuvetă”. Urmează o scenă petrecută acasă, unde „o rochie galbenă aruncată pe fotoliu” e amfitrioana bărbatului întors de la serviciu. În penultima secvență are loc metamorfoza personajelor, influențată de capriciile unui joc de cărți: „Când jucăm, câteodată, pocher/ ... / și se întâmplă să pierd,/ ea devine cealaltă: fata pe care am zărit-o aplecată peste chiuvetă./ Alteori, dacă se întâmplă să câștig,

lucrurile/ iau o întorsătură destul de tulbure, în sensul că în ochii săi apar trecut/ de șaptezeci de ani: un bătrân în pantaloni scurți, plimbând, pe aleile/ unui parc, un cățeluș alb, în lesă, și închizătoarea zgârzii: de argint”. Iar finalul, imprimând poemului o tentă erotică, plutește între fantastic și miraculos, ambele avându-și sorgintea în folclor: „Așadar, galbena rochie cu două șiruri de nasturi în formă/ de romburi ia, în anumite momente,/ chipul acelei fete pe care nu izbutesc s-o uit”. Poemul ilustrează asimilarea și prefacerea absolut inedită a unui pattern desprins din matrițele etosului.

În mod curios, dintre eresuri, poetul alege licanthropia („îndepărtatele scâncete/ ale câte unuia dintre noi prefăcut într-un lup alb”), pe care o însoțește cu neînduplecata imagine a îmbătrânirii: „urcăm, una câte una, treptele anilor, de parcă am merge,/ legați la ochi, spre eșafod” (*Agrafe de argint*). Un asemenea text ne impune să calificăm

ceea ce scrie Mircea Bârsilă drept o poezie „contaminată de viață”, cu cuvintele lui P.P. Pasolini. El e unul dintre acei poeți care cred în regenerarea continuă a substanței sale poetice: „Nu contenește viața asta/ să tot înceapă” (*O săptămână întreagă*). Și, odată cu ea, și a resurselor stilistice, mereu primenite. De-aceea, uneori, din blocul textual amorf, țâșnește, ca un cartuș de iluminare deasupra unei livezi, câte o construcție suprarealistă: „o propoziție/ formată dintr-un tren gol și un câine pe care nimeni nu-l dorește” (*Un vânt puternic și rece*). În poemul *Femei*, „moașa – cu o mască de lupoaică pe față” trebuie pusă în relație cu toate riturile de trecere prezente în volum, dar și cu tehnica teatrală a quiproquoului, invocată mai sus. O poezie aspră e aceasta din *Vise Reverii Vedenii*, în care pulsează nodul de spaime și presimțiri, urcând dinspre magma unei îndepărtate memorii colective. Iar imaginea ei emblematică ar putea fi următoarea: „o gheară de leu scoasă amenințător printre gratii”. (*Nu știu*).

Oricând s-ar putea alege, la întâmplare, o fasciculă din noua carte a lui Mircea Bârsilă, pe baza căreia să se întocmească un miniatural „dicționar de simboluri”, toate de extracție etnologică. Prima constatare ce se impune e că fiecare simbol funcționează pe mai multe paliere. Dacă luăm, de pildă, „întunericul din poduri”, el reprezintă, pe lângă chemarea copilăriei din noi, și stârnirea unor „vise, reverii, vedenii”, poate chiar infernale. Și mai pregnant ni se pare „locul de sub scară”, transformat, printr-o mitogramă, într-un habitat privilegiat al poetului, un fel de Duino „sui-generis”, unde capătă o înaltă înțelegere a omului și a raporturilor sale cu divinul: „În praful și-n bezna de sub scară și unde se adăpostea, altădată,/ câinele: acolo îmi este locul în propria casă./ ... / În praful/ și-n bezna de sub scară unde ascult cum soția mea – încă tânără – / urcă și coboară treptele, vorbindu-le rudelor sale despre mine/ ca despre un mort (unul ce s-a stins, din păcate, în-

inte/ de vreme)/ ... / acolo dorm, acolo scriu, acolo mănânc și tot acolo/ mă închin duminică, așezat în genunchi, în timp ce clopotele bat/ de sărbătoare”. (*Sub scară*). De peste tot pot fi excerptate astfel de ilustrații, însă, nu întâmplător, într-un *Pastel* se adună toate obiectele și componentele peisajului, care urzesc o civilizație rustică. Iar finalul poemului are deschidere cosmică: „aici începe, dimineață de dimineață, viața,/ aici începe dimineață de dimineață, rotunjimea pământului”.

Singura poezie străbătută de la un capăt la altul de neliniște religioasă poartă titlul *Psalm*. Tradiția liricii oltenesti pe această latură circumscrisă experiențe majore, de la Macedonski, la Arghezi. În *Psalmul* lui Mircea Bârsilă se aud limpezi ecouri și din gândirea demonizată a monologului eminescian numit *Rugăciunea unui dac*. Poemul e de o remarcabilă valoare literară, tocmai prin intensitatea sentimentului și prin frumusețea imaginilor. Prin forma de monolog adresat, tinde să exprime sinergia vechilor psalmi davidici: „Doamne Dumnezeu, după ce îmi vei lua viața, aș vrea, Doamne,/ să-mi iei, îndurându-te de mine, și moartea. Nu știu dacă voi avea/ necesara răbdare să aștept, mort, luminata zi a promisei Învieri de Apoi./ Și mai ales nu cred că voi fi în stare să suport anevoioasa lucrare/ a Învierii. Se vor lega iarăși, uscatele oasele unele de altele./ Se vor înfiripa vine și carne, iar pe deasupra, piele/ și se va ridica, respins de pământ, de arhaica humă, țeapăn și palid,/ cum după o cruntă beție, fiecare stârv”. Gama de sentimente și stări exprimate nu e deloc îngustă, mergând de la rugămintă și îndurare, spre neputință, apoi vărsându-se toate în viziune. Apar pregnante pasaje de escatologie individuală și colectivă: „Va urma necesara curățire de putreziciune, de scrum și de întunericul/ fără cuvinte și fără câini de pământ. Se vor înfiripa iarăși, vine/ și carne pe uscatele oase și se va ridica din adâncuri, din arhaica humă,/ o foarte, o foarte mare oștire!/ Ia-mi, Doamne, și

moartea, în marea Ta milostenie. Mi-e teamă/ că stinsele globuri ale ochilor mei nu vor izbuti, în acele ceasuri,/ să se dezghețe./ Mă tem că smeritele-mi oase nu vor putea să se obișnuiască, în noua/ viață, cu mine. Ia-mi, așadar, și moartea, într-o zi de vară, spre seară,/ când se pregătesc și bietele/ pietre pentru somn: acele pietre de care sunt cusute apele curgătoare”. Experiența spirituală a omului în raport cu divinitatea își găsește cale spre cititor și prin procedeul paralelismului antitetic, specific prototipului biblic.

Există, în volum, și poeme de mare suprafață, care se cer lecturate în cheia unor straturi suprapuse de realitate. Astfel, *Ora verde*, din stânca diformă a vieții volburoase de la țară, aruncă și câțiva stropi din lava incandescentă a dragostei: „E primăvară și dacă privind spre păduri mi-ar înverzi/ o sprânceană,/ ar începe și ale tale, iubito, să înverzească”. Structurat în câteva episoade numerotate, poemul e un discurs indirect liber și, într-o bună măsură, poezia din el este și anamneză: „Ar fi o trădare să nu mă tăvălesc și acum prin făina cernută mărunț/ din care sunt făcute privighetorile: unul dintre obiceiurile mele/ din copilărie, anacronic, primitiv și totuși iminent,/ după ce o iarnă întreagă am fost asuprit de nodurile copacilor îmbătrâniți/ din grădină”. Odată asamblate cele nouă secvențe, poemul devine un imn aproape macedonskian al verdelui în care triumfă natura, prin contrast cu albastrul artificial al artei sau al imaginației: „Veniți:/ este atâta lumină,/ încât se văd, înșirate cum ardeii pe ață, toate primăverile de până acum!” Poemul *Saeculum*, cu același profil morfologic și construit în jurul motivului „ubi sum”, se compune dintr-un șir de litanii care izvorăsc din pierderea sacrului: „Unde-i – mă-ntreb – lumea de altădată:/ o lume în care femeile/ aveau o mai mare predispoziție, în comparație cu bărbații,/ pentru cele divine?” Astfel se încheie o carte de autentică poezie, în care știm că ni se ascunde ceva de dincolo de noi.

Mirel TALOȘ

Anul cel mai lung

Emilia apucă violent cutia de vopsea de păr din mâna vânzătoarei, o grăsană plictisită care se mișca precum un melc, enervând-o, scoțând-o din minți, și ieși din magazin ca și cum ar fi furat produsul; își continuă alergarea și pe trotuar, privind tot timpul peste umăr, deși era ziua în amiaza mare. Știa că lumea se uită la ea ca la o ciudată pentru că pașii ei erau tulburați de frică, fiind complet nesiguri, teama căpătând astfel și o dimensiune spațială, dar nu o interesa nimic. Frica devenise o realitate acută și atotcuprinzătoare. Aflase și ea, în acea dimineață, întâmplător, că ucigașul alegea femeile blonde și că victimele fuseseră lovite pe la spate, ca de un trăsnet, și că toate muriseră pe loc. De când auzise amănuntele acestea lugubre, tremura ca scuturată de friguri; spaima o făcea să paralizaze, rămânând uneori nemișcată în plină stradă, tremurând și clănțănind din dinți; ca victimă iminentă, cum se simțea, era în orice moment în pragul plânsului. Ar fi mers cu spatele, dar, se gândi zămbind vag, tot ar exista un spate, care ar face-o vulnerabilă. Dacă ar putea să-și dezvolte o abilitate de vulpe, să-și poată întoarce capul în toate direcțiile, până la spate, pe ambele părți, ar fi mai în siguranță. Dar cum să se aplece ea, o biată femeie, de un bărbat care ataca femeile cu toporul? Cu fiecare clipă ce trecea, frica (ale cărei suprafețe și adâncimi nesfârșite le descoperea acum) o descompunea, descompunând în același timp și realitatea din jurul ei, ce devenea un haos amețitor. Auzea în jurul ei sunete bizare, pe care nu le mai auzise niciodată, deși trecuse de mii de ori pe aceste străzi, și nu putea discerne dacă zgomotele acelea veneau din mințile celor pe lângă care trecea, din pereții caselor sau erau doar plăsmuiri sonore ale minții ei debalansate. Se opri brusc și încercă, încordându-și mintea, să scape de tensiunea ce o măcina, să se ușureze, dar singurul rezultat fu acela că porni de pe loc și mai înfricoșată, acumulând în continuare frică.

La scurt timp după ce aflase că ucigașul alegea femeile blonde, că le prefera, mintea ei plăsmui ieșirea: ea, o blondă naturală, blondă în cele mai mici detalii ale corpului, blondă și în psihic, blondă și în structură și în detalii, blondă și pe dinăuntru și pe dinafară, pur și simplu blondă, se va vopsi brunetă, ieșind astfel din raza de interes a ucigașului, care prefera blondele... O speria faptul că va trebui să-și ascundă și să-și reprime o parte esențială a personalității ei, *blondețea*, reper și referință esențiale, *blondețea* care proiecta în jur ecourile personalității ei, dar se consola spunându-și că merita, dacă asta îi va asigura supraviețuirea, fiind

ceva temporar, până ce avea să fie prins meschinul ucigaș, iar ea își va recâștiga stabilitatea emoțională și *blondețea* ei, însuși ritmul ei intern. Să se vopsească brunetă era acum o *necesitate* reală, acută, de neocolit.

Da! Vopseaua de păr mirosind puternic a amoniac o va feri de toporișca criminalului, se gândea, respingând-o ca pe un magnet cu aceeași polaritate. Dar îi era greu să se obișnuiască cu faptul că, brusc nu va mai fi ceva ce fusese întotdeauna, o femeie blondă; această schimbare îi va altera proporțiile, fizice și psihice, schilodind-o, dar iarăși se gândi că e o măsură temporară, îndreptată spre supraviețuire. Considera-se întotdeauna că părul ei blond, de culoarea și strălucirea spicului copt și încins de soare, era centrul feminității ei. Gândul că va acoperi frumusețea ei solară cu smoală o făcu să lăcrimeze; și iar se consolă cu gândul că va fi o măsură de precauție temporară, care îi putea salva viața. Criminalul ce îngrozise femeile din București, sporindu-și statura înfricoșătoare pe zi ce trecea (un adevăr evident), putea lovi oriunde, oricând, cu cruzime nemaîntâlnită, și prefera blondele. Când se gândea că ucigașul își lovea victima cu o toporișcă în ceafă, cu forța unui bărbat, a unui bărbat violent, închidea ochii și gemea; simțea ea însăși trosnitura care îi strivea creierul fără să o omoare, astfel încât simțea și a doua lovitură, care nu era în același loc, ci alături, accentuându-i durerea, dar nefiind fatală încă. Apoi, deși nu voia, se gândea cum ucigașul o agresează, muribundă, în timp ce viața se scurge din ea pe un caldarâm de mahala...

Dar tot se simțea cutureierată de îndoieli, deși se încurajase singură că mascarea cu vopsea neagră (ea detesta negrul!) a părului blond o va feri să fie țintă deschisă. Dar mintea ei funcționa brusc într-un mecanism bizar care o împărțise în două, optimistă și pesimistă, astfel încât de fiecare dată când jumătatea optimistă găsea o încurajare, jumătatea pesimistă o anula, invocând temeri chiar mai mari. Și oricum (acum vorbea jumătatea pesimistă) acest lucru nu o putea feri de o *întâmplare* nefericită în care ar putea sfârși (da, o pură *întâmplare*, o șansă la un milion, sau la câte femei or fi în București) ca victimă a ucigașului de blonde, cu tot cu părul dat cu smoală. Văzuse un film american în care criminalul își alegea victimele dintre femeile de trecere, dar cel din București alegea la *întâmplare*, putea fi oricare din ele, chiar oricare, inclusiv ea...

Apoi se întrebă contrariată ce îl împingea pe demontul acela, apărut de nicăieri, să ucidă atât de vio-

lent și atât de decis? Era îndrăzneț sau iresponsabil? De unde venea această nemaîntâlnită vitalitate criminală, plenară cumva? Își trăia în acest fel tristețea ratării, tristețea nereușitei în dragoste sau în carieră? Își descărca o frustrare? Ce îi agitase ființa atât de tare încât să ajungă la asemenea violență, aruncată la întâmplare, asupra unor femei nevinovate? Din ce era compus? Era un om căruia violența îi fusese menită? Crima era concepția lui despre viață? Crimele lui erau reflectarea a ce? Era produsul societății, care îl erodase, sau al unei eredități? Își căra cu el mediile în care trăise? I se putea aplica teoria trecutului, a eredității, sau era produsul prezentului? Cineva l-a scăpat din mână când era copil sau, tocmai, l-a împins spre ceea ce devenise. (Citise câteva dintre romanele lui Zola și își făcuse această idee, că omul este produsul mediului în care s-a format).

Cu nostalgia zilelor de seninătate solară, mergea deja fără scop precis, prin atmosfera înăbușitoare, teoretizând inutil, cuprinsă de un fior de groază, ce se întârea din când în când, concretizându-se într-un tremurat însoțit de o senzație acută de frig. Se opri și gemu de nervi; nu putu înainta, pentru că picioarele i se transformaseră în plumb, iar corpul i se făcuse greu de la încărcătura de frică. Ar fi continuat târâș, cu oamenii din jur uitându-se la ea ca la o nebună, pentru că avea picioare cu care să umble; dar ei nu știau că picioarele ei se pietrificaseră de FRICĂ, o frică de o intensitate insuportabilă. Voința ei de a se împotrivi fricii se pierdea repede, în următoarea clipă, la următoarea suflare. Se revoltă. Stătea cu capul plecat spre trotuarul murdar, plin de chiștocuri de țigări ieftine. Cât timp ea și toate femeile din București vor trebui să trăiască în teroare? Care va fi următoarea victimă? Când va fi următoarea crimă? Oricare femeie din București, încărcată deja de povara fricii, putea sfârși, într-o noapte ploioasă, ca următoarea victimă, inclusiv ea, se gândea, terorizată. Își impuse o seninătate rezervată și își continuă drumul, deși genunchii ei își pierduseră necesara elasticitate, devenind rigizi. Faptul că reușea să meargă i se părea un triumf. Zări, printre siluetele anonime ale străzii, din sens opus, un milițian masiv, care venea spre ea (un milițian, acea persoană care trebuia să o izbăvească de toată teama asta sau să o apere efectiv). Se hotărî brusc că îl va opri, că se va prezenta politicoasă, în fond era șef de lucrări la Politehnică, nu era orice femeie, și orice femeie să fi fost tot avea dreptul să-l întrebe: când va fi prins criminalul de către prestigioșii și competenții milițieni români? Se simțea furioasă și, ca femeie, ca iminentă victimă, simțea că are dreptul să-l oprească și să-i ceară socoteală pentru că odiosul ucigaș era acum, undeva în București, într-o casă, într-un bloc, într-un autobuz, într-un tramvai sau pur și simplu pe trotuar, studiind vreo femeie, blondă, desigur, pe care o măsura din ochi pentru a-i fi victimă, calculându-și lovitură în ceafă, care să o doboare, apoi încă o lovi-

tură care să o imobilizeze, fără să o omoare, apoi măsurându-i sânii din care să muște cu poftă drăcească, așa cum auzise... Când avea să fie prinsă și sugrumată această îngrozitoare întrupare a violenței?

Înlănțuită de oribilele imagini pe care propria ei minte le plâsmuia împotriva ei, imagini de o densitate insuportabilă, nici nu observă că milițianul trecuse deja de ea, complet impasibil. El, omul legii, chiar nu era la curent cu faptul că în București un criminal sadic umblă liber pe străzi și omoară femeile într-un mod sălbatic, spărgându-le capul și apoi siluindu-le? El era nepăsător în vreme ce ea simțea o legătură intimă cu frica tuturor femeilor din oraș? Întregul conținut al fricii se umpluse cu conținut compact și dens, peste timp și loc, o percepție globală. Frica i se părea acum singura posibilitate a existenței. Se opri. Simți că întreaga stare de teroare se sparge într-o clipă și din ea iese la iveală o ipostază complet nouă a ei, una violentă, atât de violentă încât putea să-l trosnească pe impasibilul milițian cu poșeta, în mijlocul străzii. Cine era de vină pentru toată atmosfera aceea de teroare ce se așternuse peste București? Se întoarse furioasă, hotărâtă să se ia după el, dacă nu să-l trosnească măcar să-i ceară socoteală pentru faptul că viața ei era întoarsă pe dos, cufundată în întuneric, că ea, o femeie tânără și slabă, nu mai trăia nicio bucurie ci doar teama și spaima în fața acestei represiuni psihice la care o supunea infamul criminal (această prezență fantomatică, grea și misterioasă) pe ea și pe celelalte femei, toate, care locuiau în București. Ar putea să-i ceară socoteală în numele tuturor femeilor din București, blonde și brunete, roșcate și șatene, tinere și netinere, grase și slabe, pentru acea teroare ce le ștersese toate senzațiile vitale, aruncându-le într-un univers de spaime și de incertitudini. Până să se hotărască să se ia după el, silueta acestuia dispăru printre siluetele anonime ale străzii, toate la fel, decolorate și obosite. Se întoarse și își continuă drumul spre casă. În față îi apărură o tânără blondă, singură, nonșalantă, inconștientă parcă. Se miră că această femeie, profilul femeii vânat de criminal, exact acel profil, afișa o indiferență iresponsabilă, umblând nonșalantă pe stradă, afișându-și nurii, ostentativ, expunându-se unui criminal pe lângă care putea trece oricând (criminalul, observase, lovea cu o periodicitate implacabilă), căutându-și cu tot dinadinsul un destin ce nu-i fusese de fapt pregătit (ea gândise dintotdeauna că viața nu este dată, ci că se face). Instinctiv, îi prinse mâna și o muștră dur, ca o mamă furioasă, scuturându-i violent brațul:

- Atenție, un criminal vânează blonde, pe care le omoară și... De ce umbli singură pe stradă?

Femeia se smulse din brațul ei, dezgustată de ceea ce ea considera un scurt și șocant act de violență stradală. Femeia ce o agățase brutal invoca o violență de care, culmea, ea însăși dădea dovadă. Își continuă drumul, scuturând din cap ca și cum ar fi întâlnit un

om ciudat, un bolnav de la un spital de psihiatrie, un răătăcit. Emilia se uită în urma ei și strigă, fără să-i pese de ce ar fi putut crede trecătorii:

- Ai grijă, totuși...

Își continuă drumul spre casă, cu un mers automat, agitată, aproape alergând alături de mașini, ca și cum chiar era urmărită de infamul criminal, simțindu-se prinsă în cercul lui de fier, o cușcă a terorii, ce părea deja foarte veche în memoria ei. Se uita cu atenție la fiecare femeie care trecea pe lângă ea și o vedea pe fiecare ca pe o posibilă victimă a mârșavului criminal; ar fi prevenit-o pe fiecare din ele, să fie atente, să fie prevăzătoare, să nu lase în agenda lor nicio porțiune descoperită, să nu iasă noaptea neînsoțite, pentru că la mijloc erau viețile lor, că orice neatenție le putea costa viața, că în urma fiecăreia din ele ar rămâne vieți distruse pentru totdeauna. Se întreba de ce nu se anunța la televiziune că un criminal sângeros vânează femei în București și de ce nu sunt prevenite femeile, să se ferească. Poate pentru că asta ar fi creat panică?

O vitrină cu vestimentație de damă o scoase pentru câteva clipe din teroarea în care se cufundase singură; un *Târg de primăvară* anunța reduceri de până la douăzeci și cinci la sută la confecții, încălțăminte și marochinărie. Produsele expuse în vitrină îi plăcură, tensiunea în care trăia se sparse temporar și intră într-un exercițiu vioi în care își imagina câteva din ele puse pe ea, protejând-o parcă, precum un scut, în zile fericite, la facultate sau în oraș, zile solare, de bucurie, și asta o umplu de bună dispoziție, adunându-i parcă laolaltă bucățile în care îi era spartă viața. Pierduse, în acest carnagiu al terorii, plăcerea de a se simți frumoasă și cochetă, și toate amintirile vestimentare, unele vechi, din copilărie, ea, tocmai ea, care era de o atenție maximă cu stilul ei vestimentar. De fapt, în această fugă înfricoșată de moarte, uitase cu desăvârșire de sine; se ferecase singură în teamă și nu mai putea savura nicio plăcere, iată, nici pe cea a vestimentației. Apoi se văzu pe sine în reflecția vitrinei, printre hainele noi și frumoase, și întâlni o față de femeie chinuită, prematur îmbătrânită, înfricoșată, cu trăsături tensionate, mutilată de frică; ochii ei albaștri și strălucitori, ei înșiși o bucurie a victoriei, a triumfului (căci până atunci viața ei mersese din plin în plin) erau adânciți în orbite, ca la un cadavru, dominați de o energie negativă, necunoscută, umpluți de semnificații oribile. Ființa ei fericită și caldă ieșise din ea însăși și lăsase locul unei terori înfricoșate, pe care o închisese în sine și îi îngăduise să-i paralizeze orice energie vitală, orice inițiativă, orice plăcere.

Trecea pe lângă sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român; se opri și se uită la impozanta clădire, căutând încrederea ce emana din ea. Participase la multe mitinguri organizate acolo de partid, dintre care unele îi dăduseră încredere că țara era pe mâini bune. Se uita la clădire cu speranța recâștigată, gândindu-se la raportul solid

dintre ea și partid (era membru conștiincios al partidului de doi ani). Cu doi ani în urmă, făcuse parte din mulțimea aceea chemată de secretarul-general pentru susținerea Cehoslovaciei împotriva ciudatei agresii a țărilor prietene, socialiste; acum își adu-se aminte de desfășurarea aceea de curaj și de entuziasm; observase, atunci, că acel miting nu semăna cu celelalte (de obicei inexpressive și dizarmonice), nu era o imagine convențională, impersonală, ci ceva adevărat și viu, o masă umană cu reflexe autentice; iar secretarul-general știuse mai bine ca niciodată să îndepărteze orice contur despărțitor între el și mulțime. Și glasul secretarului-general i se păruse atunci, spre deosebire de alte dați, mai autentic, liber și viu, expresia unei patimi bune, corecte, ce nu se proiecta peste o pustietate, ca alteori, ci peste o masă vie, ce primea mesajele ca și cum ar fi venit din ceruri; văzuse cum se fixaseră privirile, pline de admirație, ale mulțimii și a fiecăruia din mulțime, pe fața îndrăzneată a secretarului-general. Mitingul acela, o izbucnire autentică de entuziasm, rămăsese un gând bine fixat în mintea ei, o amintire pregnantă. Cum, se întrebase atunci, prietenii intră peste tine cu tancurile, ca să te ajute? Curajul conducerii partidului, care țesuse atunci o legătură profundă cu mulțimea, îi dăduse încredere, o umpluse de entuziasm și ceruse să devină membru al partidului, fiind mândră de micul carnețel roșu, pe care îl ținea la loc de cinste, în casă și în suflet, părându-i-se că îi dădea consistență, că îi marcase în bine profilul personal, că îi definise contururile, că o modela pozitiv, conducând-o înainte; nu, nu simțise, așa cum sugerau unii din jurul ei, cărcotași politici de meserie, că făcuse o „integrare în masă”, dând dovadă astfel de infantilism. Intrarea în partid i se păruse o intrare în firesc! Ținea minte și acum, și simțea parcă în corp, entuziasmul sincer al mulțimii față de conducerea partidului, față de tovarășul secretar-general! Un partid care a avut curajul, nebun desigur, de a se împotrivi Uniunii Sovietice, cu resurse militare modeste, incomparabile cu cele ale uriașului, avea, se gândea ea (cum altfel?) curajul și resursele necesare pentru a prinde un criminal, unul singur, nu o armată, și a scuti astfel femeile din București de un chin ce le distrugă zi de zi. „Da, partidul poate prinde acest criminal”, se gândi ea insuflându-și curaj, și își continuă drumul cu starea de spirit complet modificată, parcă scăpată de neliniște.

Oglinda întoarse spre ea imaginea unei femei pe care nu o cunoștea. Fața ei solară, peste care părul blond arunca unde de lumină de câte ori le prindea de pe Soare, era acum întunecată, pusă într-o umbră bizară, care îi estompa trăsăturile. Totuși, după ce se mai studie puțin, i se păru că noul ei chip nu era chiar atât de respingător și că, oricum, era o protecție temporară, un scut necesar, oportun, și că după ce această cursă nebună pentru viață se va fi încheiat, va putea aprecia chiar mai mult *blondețea* ei solară.

Se uita la televizor la un film despre fericirea țăranilor dintr-un CAP oarecare (care era diferența între ele?), CAP ce ajunsese primul la întâlnirea cu planul și i se păru neverosimilă pretenția vocii triumfale de fundal că recolta excepțională ce fusese obținută de țăranii aceia, îmbrăcați la fel ca în vechile vremuri, acuzate de comuniști, ar fi cumva fericiți pentru o recoltă de excepție donată în întregime statului, ei rămânând cu satisfacția unei munci creatoare. Care e diferența față de vremea când roboteau pentru boieri, se întreba ea, oarecum revoltată. Într-un neașteptat moment de luciditate i se păru pur și simplu o minciună cu pretenții de adevăr doar pentru că era clamată la

televiziunea oficială a statului. „Poate comunismul nu este decât un adevăr îngust și mic” se gândi, frapată de proporția dintre reportaj și realitate, pe care, intuitiv, nu o găsea justă. Momentul de speranță inspirat de rememorarea mitingului din '68 sfârși într-o nouă încruntare. Se cufundă într-un ațipit echivoc. FRICA, acest trăsnet fără oprire, o împingea spre ultimele limite ale rezistenței sale psihice, urmând apoi doar destrămarea... Brăul ce o înconjurase o strângea până la sufocare.

Fragment din romanul „Anul cel mai lung”, în curs de apariție la Editura RAO.

Mama Griguță în șură și nu numai

Alexandru JURCAN

Acum o jumătate de secol, student fiind, jucam teatru cu prietenii în fiecare vară, în satul natal. Uneori dădeam reprezentații și în satele învecinate. Nu voi uita vreodată euforia teatrală de atunci, mai ales că ea s-a întruchipat – *mutatis mutandis* – într-un proiect necesar și ambițios: *Cultură'n șură*, coordonat de regizorul Victor Olăhuț. E destul să scrieți pe google denumirea și veți afla cum s-a născut acest proiect artistic ce duce teatrul/cultura în satele țării. Un regizor (Olăhuț), o actriță (Florentina Năstase), un dramaturg (Flavius Lucăcel), plus girul neprețuit al scriitorului Daniel Săuca – iată câțiva „vinovați” care au reușit să ducă teatrul profesionist în mediul rural. Cred că de 11 ani satele așteaptă caravana teatrală cu aceeași empatie.

Am mai scris despre „stagiunile” trecute, iar acum m-am deplasat în satul Bănișor, județul Sălaj (4 august 2023). Gazdele din anii trecuți (Cătălina și Ion) au predat ștafeta unui primar energic și generos: Eugen Sorin Maxim (sigur că la final a oferit un ceaun pantagruelic, stropit cu țuici și vinuri alese – sfânta ospitalitate românească!). Scena a

fost înălțată în spatele primăriei. Baloți, scaune, verdeață, plus trei nuci ce îmbrățișau protector scena. Olăhuț pune la punct ultimele detalii, regla luminile, sătenii soseau și primeau brățări galbene de participare (ca să se știe numărul spectatorilor... au fost 242).

Asistăm la piesa *Mama Griguță* de E. Labiche, în traducerea Adrianei Sână. O comedie spumoasă, unde burlescul e la el acasă, cu farse colorate și subtext moralizator. Suzanne, fiică de orășeni bogați, e lăsată în grija unei familii de țărani. Da, părinți inconștienți... care, după atâta amar de vreme, regăsesc o fată fără maniere, rustică și arogantă... Joacă impecabil Florentina Năstase, Marin Grigore, Mircea Gligor, Ana Turos, Iulian Gliță, Bogdan Costea – într-un ritm diabolic, savuros, adevărat carusel comic. Auzind râsetele neîntrerupte ale oamenilor, înțelegi, o dată în plus, minunile acestei Asociații non-profit, cu actori devotați, de la diverse teatre din țară, care își sacrifică vara de dragul ștergerii unor discrepante, conștienți și de aspectul educativ. O „îmblânzire” relevantă prin teatru. Regia lui Victor Olăhuț vizează o simplitate riguroasă, într-o

configurare scenografică simplificată, punând accent pe detaliile gestuale, pe gaguri explozive, fără exagerări inutile. Pe umerii actorilor se creionează un eșafodaj scenic extrem de ritmat. Dacă improvizează uneori? Nucul e la doi pași, așa că Florentina Năstase nu se ascunde sub masă, ci se cațără realmente în copacul stufos, devenit element sui-generis de decor. Se râde zdravăn, în mirosul apetisant al ceaunului nerăbdător. Dacă am fost invitat la masă după strângerea recuzitei? Întrebați-l pe infatigabilul Olăhuț!

Imelda CHINTĂ

Un roman al memoriei

Doina Ira-Tăutan este autoarea unui nou volum, *Fata Măriuței*, apărut la Editura *Caiete Silvine*, Zalău, 2023. Avem în față o scriere cu note confesive, așa cum ne-a obișnuit prozatoarea în volumele anterioare, un roman despre salvare, o scriere minimalistă, scurtă, concentrată asupra destinului unui personaj. O carte parcimonioasă la nivel evenimential, dar și în ceea ce privește personajele, spațiul, dialogul. Fundalul în care se desfășoară confesiunea este cel postdecembrist în care omul de rând încearcă să-și construiască un sens, un destin drapat însă cu inocența tinereții, cu lipsa cunoașterii, cu inconștientă, uneori cu neasumare. Personajul principal este Eliana, tipologia părintelui care nu a reușit în viață, neîmplinit spiritual și material pentru că nu și-a găsit propriul sens și, ca orice părinte fără prea multe posibilități, se lasă ademenit de mirajul străinătății pentru a construi un viitor copiilor. Se configurează în acest sens două geografii distincte între care pendulează protagonista, România și Italia, primul spațiu definit printr-o penurie la toate palierele, al doilea imaginat ca spațiu al abundenței, al reușitei, al validării materiale. Eșecul vine dintr-o stare permanentă de nemulțumire, dintr-o exigență exagerată a propriului eu, din frustrare și din neputința de a lua decizii care să o elibereze din aceste stări aspectate negativ: „Mi-a spus, printre altele, că trebuie, în primul rând, să mă împac cu mine însămi. Că nu voi reuși să fac mare lucru în viața mea dacă voi fi atât de supărată pe mine și de exigență cu mine. Să mă iert și să merg mai departe fără să-mi fie teamă că voi greși din nou. Voi greși iar și iar până când voi reuși să înțeleg foar-

te bine lucrurile. Și că, într-o zi, voi constata că totul mi-a fost de mare folos, că fiecare greșeală făcută sau repetată, dar conștientizată la un moment dat, a fost o lecție de viață care m-a format, m-a ajutat să fiu cea de acum, de astăzi”.

Autoarea își construiește discursul narativ prin tehnica acumulării progresive a detaliilor din viața eroinei, care se derulează asemenea unei pelicule de cinema. Personajul feminin trăiește o dublă dramă atât de natură interioară, măcinată de culpabilitatea că și-a abandonat cei doi copii și nu mai este iubită de soțul Radu, cât și exterioară, concentrată în jurul vieții pe care trebuie să o suporte în Italia, dificultăți financiare, umilințe și epuizare fizică la muncă în străinătate ca badantă. *Fata Măriuței* este o scriere într-o notă sobră, gravă ce aduce în prim-plan realitatea societății românești de după 1989. O societate compromisă care nu oferă prea multe, dacă individul nu știe să-și creeze oportunități, determinând drame la nivel individual.

Eliana își povestește din perspectivă actorială experiențele prin care a trecut într-o carte-interviu: „- Ai divorțat de Radu de mulți ani. Ce a însemnat divorțul pentru tine? - Da, au trecut mulți ani de atunci, dar n-am uitat nimic din tot ce-a fost”. Destinul Elianei este un purgatoriu prin care trebuie să traverseze pentru a se elibera de trecut, de frustrări și de limite. Trece printr-o operație, experimentează atât prietenia adevărată, cât și trădarea, dar va cunoaște și umilința la cele mai acute forme de manifestare. Parcursul ei sinuos se întrepătrunde cu cel al mamei, Măriuța, care se căsătorește la 15 ani cu Teodor, un bărbat de

23 de ani care a iubit-o iremediabil. Eliana este *fata Măriuței* care își pedepsește prin bătaie fiica din cauza frustrării și a unei aparente lipse de afecțiune. Eliana experimentează existența într-un mod când paradoxal aproape de naivitate, când grav, patetic. Devenirea este pentru protagonistă o lecție continuă, un șir de etape care au menirea de a o forma. Sentimente precum ratarea, culpabilitatea, frica, neîncrederea compun un personaj fragil care e forțat să-și învețe înfrângerea pentru a se reinventa și pentru a învăța iertarea. Eliana este inconsecventă, frivolă, frivolitate generată de neîncredere, nehotărâtă, ceea ce o va face vulnerabilă în fața provocărilor și o va forța să traverseze situații-limită. Personajul străbate o experiență sinuoasă, dar ușor de prins într-o grilă rațională: „Când ești *badantă* într-o astfel de casă, în care nimeni nu dă doi bani pe tine, toate zilele se scurg la fel. (...) Dacă nu faci nimic și doar îți accepți condiția de *badantă*, muncită excesiv și de cele mai multe ori umilită, inima ți se golește de sentimente și viața ta

devine foarte curând un spațiu gol și nelimitat, în care te afunzi din ce în ce mai tare, un hău din care cu greu mai poți ieși”. În singurătatea Italiei, în nefericirea ei leagă o relație pe rețelele de socializare cu un bărbat italian, Salvatore, care îi devine un aparent confesor. Acest bărbat nu are menirea de a o salva, ci dimpotrivă, a-i da o altă lecție despre umilință, despre eșec, despre alegeri neinspirate, despre neîncredere. Salvatore o manipulează, ea părăsește o relație toxică cu Radu, soțul ei, și atrage o altă relație la fel de periculoasă în care ea devine victima propriilor sentimente: „Cred că relația cu Salvatore, o relație toxică de altfel pentru mine, nu a fost decât o defulare absolut necontrolată, instinctivă a refulărilor acumulate în toți anii de căsnicie cu Radu”.

Personajul își dezvăluie rezii-

duurile interioare cu amărăciune, dar cu luciditatea ființei pentru care existența a fost o lecție supremă a maturizării, a împăcării, a acceptării: „Și am mai învățat, simțind pe propria-mi piele, că răzbunarea, această emoție atât de negativă, nu te face deloc fericit și nici nu te ajută să scapi de durere, de povara pe care o porți cu tine”. Decizia plecării din țară este, în esență, o încercare de ieșire din contingent, aspirația spre eliberare din brațele unui bărbat abuziv și a unei situații materiale precare, dar și o aspirație spre libertate. Prețul preținsei libertăți, însă, va fi greu de suportat; îndepărtarea de copii, pierderea respectului și a stimei de sine. În acest scenariu al vinovăției, al neasumării, al ignoranței, al disperării ceea ce definește starea Elianei, este, mai curând, nefericirea. Persona-

jul nefericit atrage ca un magnet ființe aflate în aceeași situație și secvențele capătă un aspect repetitiv. Întâmplările se distilează și se consumă într-un destin mic, supus unei învățări forțate: „Speranțele mele se năruiau precum piesele de domino, una după alta”.

Stilul autoarei este simplu, cuprins într-un scenariu realist derulat în anticamera verosimilului. Doina Ira-Tăutan și-a creat deja o matrice ușor recognoscibilă de la o scriere la alta, în care se manifestă o plăcere în a dezvălui amintiri, a surprinde stări și destine care există și care își consumă existența fragmentar pentru ca în final să se descopere, să se accepte și să se recompună: „Am iertat-o pentru că nu îl iubise pe tata. (...) Și-apoi, ce drept aveam eu să o judec?”

A apărut la Editura „Caiete Silvane”, în colecția „Poesis”, volumul „Sub bolțile iubirii”, de Angela Maxim. Volumul a fost lansat în cadrul serbării Castrului Roman de la Buciumi, care a avut loc în data de 20 august 2023.

„Am scris cu iubire despre patrie, despre locurile natale, despre anotimpuri, despre mama, despre istorie, despre pământ și păsări și copaci, dar despre iubire nu am scris până acum. Iar iubirea este cea mai importantă dintre toate. Deci se cuvine, pentru sufletul meu, să public un volum de poezii de dragoste.

«De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător.

Şi de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.

Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să

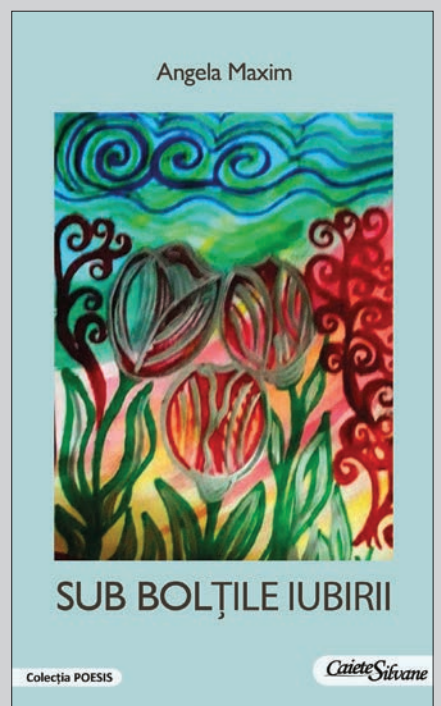
fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte.» (Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel)”

(Angela Maxim)

Angela Maxim s-a născut la 19 noiembrie 1970, în Hunedoara. În prezent locuieşte în Răstolţu Mare, comuna Buciumi, Sălaj.

Iubitoare a tradițiilor folclorice, reușește să realizeze un muzeu etnografic în casa bunicilor.

Debutul în poezie îl face în anul 2014, cu placheta de versuri intitulată *Poeziile trecutului*, Editura Caiete Silvane, Zalău. În anii următori apar alte cărți, după cum urmează: *Versuri line de Crăciun*, Editura Caiete Silvane, 2015; *Poezii*, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2015; *Poemele Revoluției*, Editura Caiete Silvane, 2016; *Eu te-am chemat Măicuță*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016; *De primăvară*, Editura Caiete Silvane, 2017; *Versuri și îngeri*, Editura Napoca Star, 2017; *Din colțul meu de Răstolț*, Editura Caiete Silvane, 2018;

Sărbătoarea Învierii, Editura Napoca Star, 2018; *Răstolțu Mare și istoria neamului meu*, Editura Caiete Silvane, 2019; *Aici, în mica noastră Românie*, Editura Napoca Star, 2019; *Pentru dragostea ta, mamă*, Editura Napoca Star, 2020; *Versuri de zăpadă*, Editura Caiete Silvane, 2021. A apărut în numeroase antologii.

Visul din cuiburi

Marcel LUCACIU

Fiecare dintre noi poartă, în minte și în suflet, imaginea unui cuib al visurilor pe care a fost nevoit să-l părăsească odată cu primele exerciții de zbor spre zările necunoscute. Primim din plin, uneori, loviturile de fulger ale sortii. Viața ne prăbușește în vârtejul nemilos al anilor și nu mai găsim o cale de întoarcere. Ne pot salva, temporar, duioasele amintiri din zilele senine...

Am fost ademeniți de aceste gânduri, citind o carte încărcată de dramatism și scrisă, cu multă ardore, de Ildiko Șerban: *Cuibul din păsări*, Editura Colorama, Cluj-Napoca, 2021. Născută la Târgu Mureș (20 octombrie 1963) și stabilită la Curtici (județul Arad), autoarea este licențiată în Asistență Socială, membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Arad și membră a Cercului Literar de la Cluj. Deși a cochetat îndelung cu literatura, a debutat editorial, târziu, dar masiv, cu trei cărți de poezie ce au văzut lumina tiparului în anul 2020: *Sarea din pustă* (Editura Junimea), *La cumpăna furnicilor* (Editura Partoș), *Cuțit fără copac* (Editura Neuma).

Respectând deopotrivă criteriul tematic și criteriul unității de stil, prozele scurte din volumul *Cuibul din păsări* sunt riguros grupate, în cinci secțiuni: *Cuibul din aripi*, *Nevoia de tăcere*, *Grimase din cioburi*, *Nimeni nu rămâne în urmă*, *Cuibul singuratic al cuvintelor*. Dincolo de iluziile pierdute ale unor personaje bine creionate, pe spații mici, sindromul cuibului părăsit apare ca un laitmotiv al acestor narațiuni febrile ce se transformă, rând pe rând, în pledoarii elocvente în favoarea iubirii adevărate (o iubire fără farduri), a bunelor relații interumane, a vieții care trebuie trăită *instant* și – mai ales! – a naturaleței: „Cum poți iubi o femeie căreia nu i-ai simțit mirosul pielii? Căreia nu i-ai atins

obrazul și pe care nu ai simțit-o tremurând înaintea unui sărut? Un ecran rămâne doar un ecran, indiferent de pixeli și rezoluție” (*Sidefiul lacului de unghii*). De altfel, majoritatea povestirilor se constituie într-o galerie cu ipostaze contradictorii ale feminității: femeia-mamă, femeia-doică, femeia-soție, femeia-aman-tă, femeia cu „ruj albăstriu”, femeia cu „gheața în privire”, femeia – „lumină și energie” etc. Pe de o parte, toate aceste despletiri narative sunt menite să înlăture paravanul aparențelor și să nuanțeze, obsesiv, complexitatea sufletului feminin. Pe de altă parte, ele decantează vechile dureri, tăcerile îndelungate și puținele bucurii experimentate, adesea, în singurătatea cuvintelor.

Ildiko Șerban își construiește, *ex abrupto*, textele epice, apelând la o succesiune de *flashbackuri*. Mai exact, este vorba despre inserția unor scene din trecut anterioare momentului povestirii și, implicit, secvenței principale care deconspiră, abia la final, semnificația evenimentelor relatate. De exemplu, o asemenea tehnică, frecventă în cinematografie, o întâlnim în povestirea intitulată *Castana* (drama unui tată care își regăsește fiica, după 40 de ani). Într-un ritm alert, se derulează, aici, o serie de scene retrospective: divorțul pronunțat la tribunal, ora de matematică, voalul de mireasă, prima sarcină, telefonul, întâlnirea dintre fiică și bătrânul tată etc. Totul se luminează doar în deznodământ. E o toamnă târzie. Sub castanul imens, plantat, cândva, de un tânăr bărbat, se află, acum, mormântul unui tată care a murit fericit. Visul din cuibul părăsit s-a împlinit. A petrecut ultimele zile din viață alături de fetița lui...

Astfel de pagini delicate, emoționante sunt numeroase. Ele denotă o sensibilitate exacerbată și – în special – o rarisimă empatie.

Scriitoarea se identifică afectiv cu eroinele sale, dar și cu personajele masculine care văd, oarecum *altfel*, Femeia și analizează sentimentul iubirii cu o luciditate mereu incandescentă: „Imaginea ei îmi stătea înfiptă pe retină ca o geană energizantă. Nu reușeam să o alung și încet am învățat să o port ca pe o pereche de ochelari permanenți, sudați sub pleopă. Luase forma umedă, perfectă, a unei lacrimi ce nu voia să curgă.” (*Rujul albăstriu al Liei*)

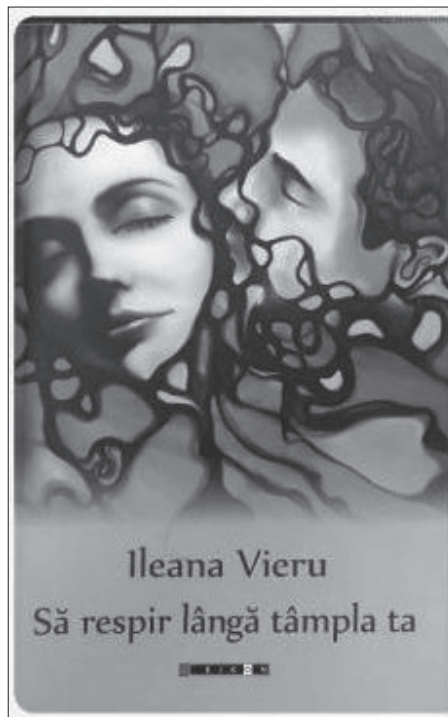
Nu în ultimul rând, merită re-marcate forța evocatoare și creatoare de atmosferă a câtorva schițe ușor impregnate de lirism, tulburătoare prin simplitatea limbajului popular, prin autenticitatea unor vechi obiceiuri și tradiții din satul patriarhal (*Buna Safta*, *Uțu a lu` Târnoagă*, *Ora șapte*).

Preaplinul sufletesc al poetei Ildiko Șerban se revarsă și în această substanțială carte de proză țesută cu bucurii triste, cu drame sentimentale, cu așteptări înfrigate, precum odinioară pânza Penelopei. O admirabilă măiestrie artistică, una de filigran, probează dubla vocație literară; aceea de poetă și de prozatoare.

Culorile fetei în alb și negru

Menuț MAXIMINIAN

Ileana Vieru
Anotimpurile
Ianei

Ileana Vieru
Culorile fetei
în alb și negru

Despre proza feminină am mai scris. Hortensia Papadat-Bengescu este un prim nume care a arătat că o scriitoare poate să fie și feminină, sensibilă, dar și să impună o formulă obiectivă specifică masculinului. Literatura feminină a fost privită ca o curiozitate, fiind catalogată drept un pas al emancipării feminine. Literatura feminină a prins contur, mai ales în ultimii ani, urmașele Hortensiei Papadat-Bengescu (Florina Iliș, Gabriela Adameșteanu, Ruxandra Cesereanu, Marta Petreu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Herta Müller, Mariana Marin, Nora Iuga, Angela Marinescu, Adriana Babeți, Magda Cârneci, Simona Popescu, Ioana Nicolaie, Liliana Corobca, Ana-Maria Sandu, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu, Adriana Bittel, Adina Popescu, Veronica D. Niculescu) având un public care le urmează în proiecte. Și nu este puțin lucru.

Cu personajele prin lume călătorește Ileana Vieru în trilogia sa. Cele trei romane *Să respir lângă tâmpla ta* (Editura Eikon, 2014), *Anotimpurile Ianei* (Editura Școala Ardeleană, 2020), *Culorile fetei în alb și negru* (Editura Școala Ardeleană, 2022), apărute în decursul a nouă ani, surprind, prin firul epic ce leagă poveștile, prin intermediul personajului Iana. Fiecare roman poate fi citit separat, pentru că structurile prozei, deși sunt bine încheiate

între ele, au și independență. Este destul de rar să reușești acest lucru. Titlul mă duce cu gândul la măștișor, cel ce aduce bucurie în inima celor care iubesc viața, natura pregătindu-se să renască. Nu poți să nu amintești de zeul Marte, zeu al fertilității și al vegetației. Și ce frumoase sunt tradițiile noastre. Firele alb-roșii, alături de cele mai neobișnuite măștișoare vor fi dăruite celor dragi, fiind adevărate talismane. Săpături arheologice au scos la iveală măștișoare arhaice, cu o vârstă de peste opt milenii. Pietricele vopsite în alb și negru (mai apoi negrul fiind înlocuit cu roșu) erau înșirate pe ață și purtate la gât. Potrivit tradiției, măștișorul era așezat în dreptul inimii, în prima zi a lunii martie. El se poartă până când se arată semnele de biruință a primăverii, până când se aude cucul cântând, până ce înfloresc cireșii ori trandafirii, până vin rândunelele. Atunci măștișorul nu se aruncă, ci se leagă de un pom înflorit (legătură cu Pomul Vieții) ca să aducă noroc. Albul reprezintă cerul și lumina, iar negrul, întunericul. Șnurul măștișorului îngemănează cele două culori ca simbol al forțelor vitale, asigurând permanența și perpetuarea generațiilor. Exact ca în proza Ilenei Vieru.

Ne întâlnim cu o literatură feminină în care personajele sunt creionate după un tipar bine gândit,

astfel încât criteriul limitativ dispare, iar scrierea capătă valențele mult așteptate, limitându-se de acele lucruri „siropoase” de care de multe ori sunt acuzate doamnele din literatură. Personajele Ilenei Vieru sunt vii, ispititoare, ilustrative pentru a crea atâtea portretele feminine cât și pe cele masculine cu subtilitate, cu dar al narării, care nu este la îndemâna oricui.

Despre soare și furtuni, despre valuri venite din larg, dar și despre bărci de salvare, despre zâmbet, dar și grimasele în ceas de necaz, despre timidități dar și explozii ale personalității, despre singurătate și strălucirea scenei este vorba în cartea în care personajul central – Iana – ne spune atât de limpede că „o poveste e o poveste”.

În romanul *Culorile fetei în alb și negru*, Ileana Vieru își poartă personajele spre noi zări. „Deși există o cronologie a evenimentelor, din loc în loc apare și acronia prin lipsa corespondenței în ceea ce privește momentul real al derulării evenimentelor și cronologia ideală a narării acestora. Aceasta facilitează așezarea în prim-plan a faptelor din segmentul conștiinței”, declară Luminița Tucă.

Realizator de emisiuni la Radio România pe posturile: România Muzical, România Cultural, România Actualități și Antena Satelor, Ileana Vieru este membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, iar cu primele volume a fost laureată la festivaluri literare, amintind aici doar premiul Festivalului „Liviu Rebreanu”.

Personajele romanului zburdă din loc în loc, precum caii lui Noti, rătăcesc în lume și se întorc din nou acasă. Ne întâlnim pe parcursul narațiunii cu o serie de evenimente culturale în care ghicim însăși prezența autoarei, un animator al vieții culturale din România. Apoi, surprindem destinul unor personaje precum pianista Emese, Mimi, Nicoară și relația lor mereu în transformare, Rodica, Arthur. Romanul aduce la un loc atât lumea veche, ancorată în rădăcinile tradiției, multe fiind citatele din descântecele de altădată sau din ritualurile de la sărbători, dar și lumea nouă în care personaje se plimbă prin mall.

Iana își duce viața între poveștile străbunilor, pe care le-a asimilat în suflet, și lumea tumultuoasă a festivalurilor și, mai nou, cea a virtualului, pentru că, dacă nu ești pe rețelele de socializare, nu ești. Surprinzător, versurile alese din mari poeți (Eminescu, Blaga, Păunescu), aici văzându-se și dragostea Ilenei Vieru pentru lirică.

Adam, cel care venea mereu în viața ei, ca într-un ciclu ce părea să nu se mai termine, este unul dintre personajele masculine ale romanului, în care mulți dintre noi ne-am putea regăsi, în lupta continuă în numele dragostei, de multe ori construind pe povești tragice. Și în toate aceste ecuații ne întoarcem,

din când în când, la nopțile marilor sărbători în care lupii vorbesc cu grai de om, cum este cea a Sfântului Andrei, sau la basmele noastre precum Harap Alb.

Iată ce spune Tomaso despre Iana, personajul curtat: „Nu-și imaginase niciodată că poate vorbi atât de liber în prezența cuiva, că poate să scoată la lumină, fără teamă și fără rușine, cele mai intime trăiri, suferințe, bucurii, stări de tot feluri. Cu ea era posibil. Cu ea descoperea muzica, literatura, râsul, simplitatea, noblețea. Iana nu avea nimic din mofturile fetelor tinere, din fițele lor, din aerele lor de dive. Și una din calitățile ei cele mai mari: nu era superficială. Era atât de cuprinzătoare, atât de calmă și înțelegea lucrurile în esența lor”.

Și personajele masculine sunt creionate în culori vii de către Ileana Vieru, iar fragmentele în care se prezintă poveștile de dragoste surprind prin puterea detaliului: „Cu aerul lui copilăresc, ingenuu, el o privea fermecat peste măsuța unde ceștile de cafea își răspândeau mirosul plăcut în restaurantul micuț, cu ferestre largi, prin care vedeai Cișmigiul în toate anotimpurile. Nu se atingeau decât cu privirile, nu-și spuneau șoapte de dragoste, încercau doar să se cunoască, să înțeleagă ce li se întâmplă, de ce el și de ce ea, de ce vârsta lui crudă și de ce anii ei adunați, de ce ochii ei sfredelitori, de ce verdelor lor care-l înfiora (făcându-l să-și uite trecutul și viitorul, ora și anul), de ce ochii lui de catifea cu flăcările negre îndărătul genelor lungi. Nu îndrăzneau să întindă mâinile unul spre altul, refuzau să conceapă, să creadă că se vor îndrăgosti, că vor fi pierduți, că nu-și vor mai găsi niciodată liniștea, că vor fi sfărtecați de o dragoste imposibilă, improbabilă, inimaginabilă, interzisă”.

Iana, fărăma de om, o răzbătătoare printre lumi, își duce destinul fiind conștientă că adevărul și bunăitatea vor răzbate până la urmă și că totul este mai frumos atunci când lupți în numele dragostei: „Când iubea, Iana pierdea noțiunea de măsură, când iubea, ardea ca o flăcără până se făcea scrum”. Povestea aceasta se prelungește până în zilele noastre, în perioada covidului, când Sophie are examene pe zoom. Iată cum vremurile se schimbă, poveștile străbunilor însă străbat peste timp și, chiar dacă Iana „se scutură aidoma frunzelor galbene”, timpul va fi regenerat din nou, iar viața va zburda între anotimpuri, cicluri de viață și sărbători, așa cum este dat de la Domnul.

Vă recomand să citiți întreaga trilogie a Ilenei Vieru pentru a descoperi proza feminină a vremurilor noastre, pentru a face cunoștință cu o scriitoare al cărei nume merită a fi căutat în librării și biblioteci, să descoperiți povestea unui personaj ce merită a fi așezat în rândul celor care sunt bine construite prin structurile care-i sunt date în atelierul de creație.

Nevoia de confesiune

Gheorghe GLODEANU

Interviurile, memoriile, jurnalele intime au meritul de a ne introduce în intimitatea omului care se ascunde în spatele operei, oferind numeroase detalii despre geneza și semnificațiile acesteia. Faptul este dovedit și de recenta carte semnată de Rodica Lăzărescu, intitulată *Pe firul confesiunii...* (Editura Semne, București, 2023). Nu întâmplător, în fruntea volumului se găsește un citat din Nicolae Manolescu, în care reputatul critic vorbește despre importanța interviului, considerat „la fel de necesar ca oricare dintre formele criticii”. Mai mult, uneori, confesiunea poate concura uneori cu succes creația. În loc de prefață, Rodica Lăzărescu ne oferă doar o notă în care prezintă structura cărții și precizează locul în care au fost publicate inițial textele. Lucrarea reunește două părți inegale ca întindere. Prima se intitulează *Pe firul confesiunii...* și conține nouă interviuri ample, dintre care șase au apărut în revista *Pro Saeculum* și două în publicația *Curtea de la Argeș*. Amplul dialog cu Nicolae Gheran a constituit postfața volumului *La spartul târgului* din 2020. Printre interlocutorii Rodicăi Lăzărescu se regăsesc o serie de figuri de prim-plan ale vieții culturale românești, precum: Ion Andreiță, Cornel Galben, Vasile Ghica, Constantin Coroiu, acad. Ioan-Aurel Pop, Vasile Pop-Negreșteanu, Ioan Scurtu, Mircea Radu Iacoban, Niculae Gheran.

Deși mai puțin amplă, partea a doua a cărții se dovedește la fel de interesantă. Ea se găsește în prelungirea firească a volumului *Zigzag printre reviste* din 2019, fapt ce explică reluarea titlului. Rodica Lăzărescu valorifică aici interviurile pe care le-a publicat sub pseudonim la rubrica *Revista revistelor*

din *Pro Saeculum*. Printre interlocutorii autoarei se numără Radu Ulmeanu, directorul publicației *Acolada*, Marian Pândaru-Bârgău (*Ardealul literar*), Cornel Simion Galben (*Cadran cultural*), Costin Tuchilă (*Leviathan*), Ovidiu Pecican (*La Mongolu*) și Nicolae Panaite (*Expres cultural*). În mod simetric, și această secțiune are în frunte un motto semnificativ. Este vorba despre un citat preluat din confesiunile lui Ovidiu Pecican, în care reputatul istoric afirmă următoarele: „Un popor care se respectă nu are niciodată prea multe reviste, prea multe cărți, prea multe școli”.

După cum se precizează pe manșeta lucrării, intenția Rodicăi Lăzărescu nu a fost aceea de a miza pe un discurs academic, încărcat de trimiteri livrești. Dimpotrivă, ea a dorit ca interlocutorii ei să realizeze o confesiune în măsură să scoată la suprafață „amintiri de mult uitate”, „gânduri și trăiri”. Cu alte cuvinte, de a pătrunde în profunzimile omului aflat dincolo de opera accesibilă oricui în bibliotecă. Un bun exemplu rămâne, în acest sens, dialogul purtat cu Nicolae Gheran. Cunoscutul editor al operei lui Liviu Rebreanu își permite în aceste mărturisiri să lase la o parte morga academică a exegetului și să devină mult mai spumos. Cum a fost martorul vieții literare românești mai bine de o jumătate de veac, omul a văzut și știe multe. Și nu numai despre autorul *Răscoalei*. De altfel, una dintre primele întrebări ale Rodicăi Lăzărescu vizează tocmai problema autocenzurii incisivului istoric literar. Acesta recunoaște că, în ciuda faptului că a fost martorul veridic al istoriei noastre literare din timpul totalitarismului, nu poate dovedi toate lucrurile

Rodica Lăzărescu

PE FIRUL
CONFESIUNII...

EDITURA
Semne

pe care le-a trăit. Nicolae Gheran vorbește despre intervențiile nefaste ale politicianului în viața culturală, despre condiția literaturii sub Gheorghiu-Dej, despre „anii de dezgheț”, despre revoluția culturală realizată de Ceaușescu după modelul chinez. Rodica Lăzărescu are meritul de a ști să pună o serie de întrebări esențiale privind viața și creația interlocutorilor ei. Totul sub forma aparent fără pretenții exagerate a unor „taifasuri”. Termenul nu este ales la întâmplare, deoarece el vine să sugereze libertatea totală a dialogului.

După prezentarea acidă a epocii totalitare, dialogul cu Nicolae Gheran continuă „cu cărțile pe masă”. Rodica Lăzărescu trece în revistă câteva din numeroasele volume cu dedicație primite de-a lungul timpului de reputatul editor. În mod indirect, ele evocă momente semnificative din istoria literaturii române contemporane. Mai întâi, este comentat volumul de mărturisiri al profesorului Paul Cornea din 2014. Apoi sunt discutate alte cărți primite cu dedicație din biblioteca fabuloasă a lui Niculae

Gheran. Nu întâmplător, în mod ironic, insistând pe munca teribilă pe care a depus-o, cercetătorul se laudă că, alături de alți câțiva reputați istorici literari, și el a făcut parte din mobilierul Bibliotecii Academiei Române. Printre titlurile dezbătute se numără volume semnate de Al. Zub, Dimitrie Vatamaniuc, Grigore Traian Pop, Petru Manoliu etc. Fiecare dedicație are o poveste, devine pretextul unor ingenioase memorări. Niculae Gheran laudă activitatea lui Dimitrie Vatamaniuc și povestește cum a ajuns acesta să continue Ediția Perpessicius a operei lui Eminescu.

Informații interesante primim

despre întâlnirile istoricului literar din tulburii ani '50 cu o serie de scriitori aflați în dizgrație la vremea respectivă, precum Tudor Arghezi sau Cezar Petrescu. Detalii mai puțin cunoscute ni se oferă și despre publicarea dicționarului intitulat *Scriitori români* din 1979, lucrare coordonată de Mircea Zăciu. Cum Niculae Gheran a participat din plin la proiectele profesorului clujean, alături de Marian Papahagi și de Aurel Sasu, Rodica Lăzărescu întreabă cum de nu se găsește și el printre coordonatori. Pornit ca o „scormonire a bibliotecii”, dialogul reușește „să zgârie” suprafața lucrurilor și „să zgândă-

re” curiozități. Reținem și „pofta de taifas” a unui om copleșit de noianul amintirilor. O adevărată istorie vie a literaturii române contemporane. Foarte bun cunoscător al omului și al operei sale, Rodica Lăzărescu știe să pună întrebările potrivite, în măsură să declanșeze mecanismele memoriei. Niculae Gheran i se pare un personaj fabulos, căruia istoria literaturii române – de multe ori nedreaptă – îi datorează enorm.

Recentul volum de interviuri publicat de Rodica Lăzărescu are meritul de a ne introduce în intimitatea câtorva personalități marcante ale vieții culturale de azi.

În colecția „Memoria” a Editurii „Caiete Silvane”, a apărut, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și al Primăriei Orașului Șimleu Silvaniei, volumul semnat de profesorul Marin Ștefan, „Căutătorul de cuvinte. Și de imagini...”.

„Această carte este una de publicistică, reluând demersul meu ziaristic din cea apărută acum doi ani, «Amintiri din zodia Berbecului», ca urmare a îndemnului multor colegi și prieteni, acela de a scrie și despre alte activități la care am fost părtaș. Am botezat-o «Căutătorul de cuvinte. Și de imagini...», întrucât de fiecare dată, în articolele despre evenimentele la care am participat, am căutat să redau cuvintele vorbitorilor sau o parte dintre acestea, precum și imaginile/pozele cele mai concludente, alegând minuțios și cuvintele mele în conturarea generală a activității respective. Toate, pentru adevărul adevărat! În plus, am filmat și am făcut DVD-uri. Cartea are 13 capitole, cu unul în plus față de precedentă: «Lansări de carte». Sunt articole din aproape toate domeniile de activitate, scrise de către mine în cei aproape 60 de ani de jurnalism, editate în 40 de publicații locale, județene și

naționale. Ele sunt «filmele» activităților desfășurate la care am participat, căutând, cum ziceam, cuvinte și imagini de referință pentru a prezenta cu onestitate, bunăvoință și bună-credință evenimentele respective. Sunt, dacă vreți, episoade de istorie și viață trăite de mine și protagoniștii acestora, oameni de diferite vârste și profesii. Sunt fapte și imagini despre mine și familia mea, dar și despre rude, colegi, prieteni și personalități. Pe toți i-am apreciat cum se cuvine pentru valoarea realizărilor acestora, în folosul comunităților respective. Se regăsesc în paginile cărții sute și sute de persoane, cu nume și prenume, cuvinte potrivite pentru faptele lor, dar și sute de imagini convingătoare, în ton cu acțiunile vizate. În acest mod am căutat să fac publice faptele oamenilor și rezultatele acestora, promovând imaginea corectă, reală a Sălajului.” (prof. Marin Ștefan)

„S-a apreciat că profesorul Marin Ștefan scrie «în stil vechi». În opinia mea, acesta este unul dintre atuurile textelor sale, care-l fac un autor citit, înțeles și apreciat. Un cetățean de rând când citește presa o face pentru a se informa, pentru a fi în pas cu lumea în care trăiește. Cine parcurge un text al cronicarului șimleuan neostenit rămâne edificat asupra proble-

melor abordate, trăind cu plăcuta impresie că și este participant la cele descrise. Spre exemplu, când autorul reflectă un eveniment din viața orașului, el nu se referă doar la actanții principali/oficialități, ci la toate categoriile de participanți, marcând rolul fiecăruia la reușita manifestării. Scenariul ce-l face cunoscut este unul complet, cronicarului nu-i scapă niciun detaliu semnificativ. Citindu-l, oamenii ce-au fost la eveniment se regăsesc cei mai mulți cu nume și prenume. Oamenilor le place să se scrie despre ei. Și de aceea scrisul lui Marin Ștefan place. El nu se adresează doar elitelor, ci nouă, celor mulți.” (prof. Octavian Guțu)

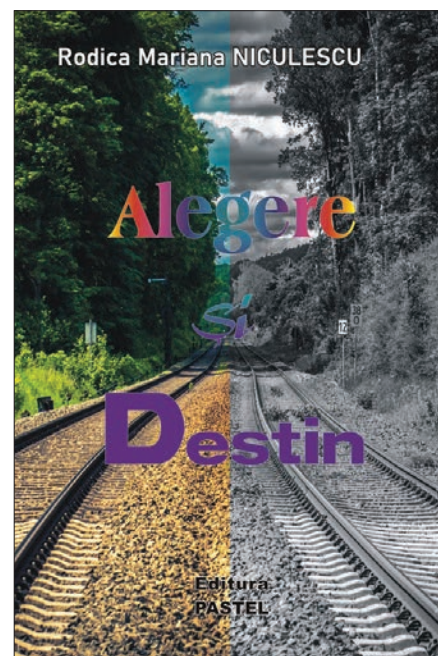

Povestiri pedagogice

Adrian LESENCIUC

Alegere și Destin e al doilea volum de proză al scriitoarei Rodica Mariana Niculescu, apărut în 2023 la editura brașoveană Pastel¹. O lucrare amplă, consistentă, extrem de densă, *Alegere și Destin* e dificil de așezat pe anumite coordonate ale subgenului literar. Douăzeci și șapte de povestiri distincte, fiecare cu caracter moralizator, cu personaje diferite, alcătuind o lume din fragmente, se încadrează în rama explicativă a dialogului dintre doi seniori. O viziune a vieții prin lentilele senectuții, proaspăta lucrare a Rodicăi Mariana Niculescu așază povestirile în cele cinci secvențe intermediare din cele șapte ale lucrării, în ipostaze ale singurătății, egocentrismului, greșelilor în viață, curajului și optimismului, propunând o grilă de lectură atipică, aceea a reinterpretării vieții în secvențialitatea ei prin prisma relecturii la vârsta înțelepciunii a uneia dintre marile cărți ale înțelepciunii, *Micul Prinț*. Această așezare atipică poate fi înțeleasă fie ca o colecție de povestiri, fie ca un roman cu multiple ferestre, ca o poveste asemănătoare *Noptilor arabe* în care nu fluxul unidirecțional al Șeherezadei să fie soluția, ci recompunerea de amintiri pe marginea unor povești de viață. Autoarea îi pune în dialog pe cei doi seniori, Alin și Simion, vecini și participanți la același fel de împărțășire din flu-

xul vieții în trecere, ca și cum ar fi privit viața de la fereastra trenului, care admit să pornească astfel într-o călătorie de cunoaștere și recunoaștere (perspectiva lui Alin) sau de regăsire (perspectiva lui Simion). Singurătatea fiecăruia se împletește cu a celuilalt, într-o singurătate în doi, din care nu dispare puterea contemplării, dar în care, prin dialog, sunt atinse paliere interpretative noi. Dinspre singurătățile protagoniștilor izvorăsc ipostazele singurătății, în care eroii în trecere, călători prin propriile vieți, nu se devoalează decât atât cât este necesar pentru a încheia propriile povești. Nu contează vârsta lor ori locul acțiunii, ci doar experiența și un soi de judecată blândă, împăciuitoare, de la o vârstă a blândeții, care lasă loc îndreptării, și care nu cere intervenția în predeterminarea faptelor (ca predeterminare a stărilor și a angajării în viață). Aceste ipostaze sunt ale unor oameni obișnuiți, care trăiesc eșecul în viața sentimentală, ori care au pretenții ridicate și nefondate în raport cu propriii copii, care se afișează în tăvălugul social ca tineri însingurați, împrietenți cu și de tăcerea lucrurilor. Aceste secvențe – așa cum am exemplificat în raport cu primele în ordinea apariției în volum – sunt integrate într-un cadru discursiv amplu, într-un cadru integrator,

care dă sens vieților și motivează faptele. Prin urmare, aceste povești se relevă în rama în care sunt incluse în dialogul dintre Alin și Simion ca povești pedagogice. Ele servesc atât explorării – perspectiva lui Alin – cât și rememorării – cea a lui Simion – chiar dacă, pe parcurs, accentul se schimbă dramatic.

Alegere și Destin se devoalează și ca proză de moravuri, proză a unui mediu social care evidențiază detaliile factuale și valorile unui timp și ale unui spațiu – nu lipsesc notațiile despre și întâmplările legate de tot ceea ce este actual și important în lumea noastră, evident, nici cele conectate la pandemie, nici

cele privitoare la efectele războiului de la graniță –, iar personajele unei asemenea scrieri reflectă o realitate complexă și multifacetată, unele fiind capabile să se schimbe – autorul nu intervine nici în alegeri, nici în destin –, altele nu. În mod similar ipostazelor singurătății se relevă celelalte, ale egocentrismului, însemnând și nevoia de împlinire imediată, și cea de îmbuibare, și toate deformările de traseu generate de ponderea mult prea mare a egoului personajelor, sau ale greșelilor în viață, reparabile sau nu, justificabile uneori. Dar nu numai aceste ipostaze ordonează parcursul, ci și multiplele perspective sociale, apropierea de personaje din diferite unghiuri, fie prin simpla abordare, fie prin falsa impresie a socializării în condițiile închiderii în carcasa habitaculului în care nu există altă conexiune decât cea cu multiplele rețele. Nu doar o sumă de ipos-

taze, ci și o sumă de iluzii reliefează lucrarea: a binelui, a iubirii, a Occidentului, într-o derulare în planuri multiple și încâlcite, reflectând o lume confuză în care nu există nicio altă șansă în a restabili ordinea decât prin povestea proiectivă și recuperatoare a memoriei și prin învățarea din povești. Din acest considerent privind, povestirile Rodicăi Mariana Niculescu devin, cum aminteam, povestiri pedagogice. Ele învață protagoniștii romanului (acceptând lucrarea ca roman) să opteze pentru principii și valori, să-și învingă spaimetele, să se apropie de oameni: „Am senzația că spaima aceasta, de care eu mă feresc ca de moarte, este cel mai păcătos dintre viruși și pandemia de spaimă are toate șansele să oprească trenul vieții, al vieții întregii planete.” (p. 215).

Înfrângerea spaimelor e una dintre mizele cărții, dar această victorie nu se poate obține decât

prin cunoaștere, prin ceea ce mijlocesc școala și societatea, prin ceea ce permite închegarea singurului liant social posibil, încrederea. De aceea (re)lectura *Micului Prinț*, fie și ca lectură amânată, permite prin prisma acestei cărți apropierea de lucruri cu inima – în fond, adevărul numai așa se relevă – proiectând lumină de la înălțimea vârstei protagoniștilor din povestirea-cadru și asupra trecutului propriu, și asupra viitorului umanității. Romanul Rodicăi Mariana Niculescu nu este doar despre asumare și destin, ci despre asumare și atunci când nu e chip de împotrivire față de destin. E despre viață în profunzimea ei, despre memoria care activează și uitarea, despre condiția umană în cea mai simplă și eficientă formă a redării ca experiență, prin povestirea pedagogică.

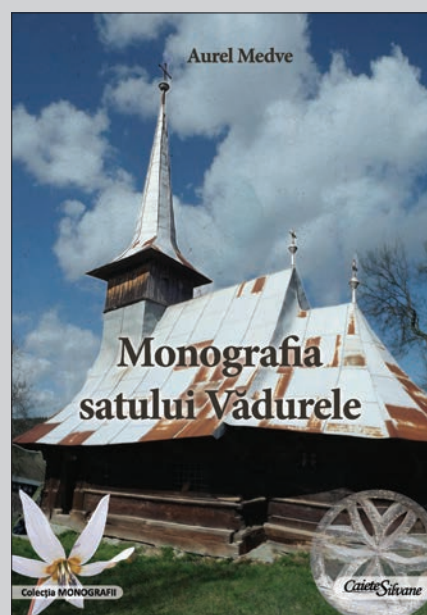
¹ Rodica Mariana Niculescu, *Alegere și Destin*, Editura Pastel, Brașov, 2023, 396 p.

În colecția „Monografii” a Editurii „Caiete Silvane”, a apărut, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și al Consiliului Județean Sălaj, cartea „Monografia satului Vădurele”, scrisă de profesorul Aurel Medve. Volumul a fost lansat în 3 septembrie 2023, cu prilejul acțiunii „Întâlnirea cu fiii satului Vădurele”.

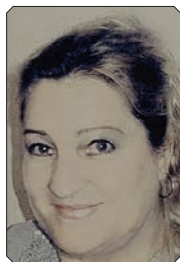
„După ce am scris «Monografia satului Traniș», am socotit că ar fi benefică o monografie și pentru satul Vădurele, cel mai mic din comuna Năpradea, adunând laolaltă aspecte importante ale culturii și civilizației populare, spre a înțelege modul de trai al moșilor și strămoșilor, tabloul complex al locuirii acestui spațiu. Pentru cei care au crescut în sat, dar și pentru cei care își petreceau doar vacanțele la bunici, amintirile legate de anii copilăriei în satul Vădurele au rămas întipărite adânc în su-

fletele acestora și le retrăiesc cu nostalgie la vârsta maturității, iar cartea este o reîntoarcere acasă, în timp, printre frumusețile de basm ale locurilor din hotar, datinilor și sărbătorilor, ocupațiilor țărănești, bucuriilor și credințelor unei străvechi comunități rurale. În carte, cei tineri vor găsi răspunsuri nu doar despre natura și istoria locurilor, ocupațiile și obiceiurile strămoșilor sau obiectivele turistice, ci și despre legende locale, strămutarea satului vechi de pe deal pe actuala vatră, vechimea bisericii de lemn, tradiția producerii horincii de mălai sau felul în care satul a scăpat de colectivizare. Firesc, din carte nu lipsesc aspectele legate de populația satului, de viața religioasă a acestuia, de evoluția învățământului și a științei de carte”, a precizat Aurel Medve.

„Consider că un profesor avansat trebuie să lase în urma sa, prin cărțile publicate, lecții de patriotism, de istorie, de ecologie. Pentru că asta este menirea

unui profesor, aceea de a arde în permanență, de a se consuma, construind caractere și modelând oameni. Iar domnul profesor Aurel Medve, autorul acestei cărți, continuă să ardă și să lumineze”, a apreciat profesorul Marius-Mirel Matyas, prefăcătorul volumului „Monografia satului Vădurele”.

O carte cu temelia în iubire

Lilioara MACOVEI

Încep prin a spune câteva cuvinte despre cartea *Cifra de aur* scrisă de Silvia Bodea Sălăjan, expunând ultimul paragraf rostit de unul dintre personaje: „... un călugăr italian, Luca Pacioli, a explicat raportul de aur în mod științific în cartea *Proporția divină*, care ar fi fost ilustrată de Leonardo da Vinci în vasta sa operă. Pacioli a văzut Trinitatea divină în secțiunea de aur în felul următor: segmentul mic îl personifică pe Fiul, cel mare pe Tatăl și întregul pe Duhul Sfânt.”

Amintesc multitudinea de cercetări despre cifra de aur în urma cărora s-a concluzionat: „că întreaga natură și chiar întreg universul este structurat respectând fidel proporția perfectă și exactă a numărului de aur. Marile construcții antice, precum piramidele sau templele și catedralele, respectă de asemenea proporția fidelă a acestui număr de aur.”

Medicul chirurg estetician Ianu Morad spunea că: „formula frumuseții perfecte se regăsește în natură, în proporțiile perfecte ale florilor, ale frunzelor și în coloritul păsărilor și a fost preluată, de-a lungul timpului, atât de arhitecți, pictori, artiști, compozitori, cât și de medicii esteticieni. Asta deoarece un chip cât mai aproape de proporțiile perfecte, de acest număr de aur, este considerat atrăgător, oamenii fiind atrași de persoanele care au trăsăturile dictate de această formulă.”

Dar cum știm că nu putem fi perfecți, nici fizic, nici moral, nici conform altor criterii, este de reținut ca măcar să știm că ne putem îndepărta de cele care ne fac rău nouă, dar și semenilor noștri, că ne putem raporta la perfecțiune, pentru a ne desco-

peri imperfecțiunile.

M-am pregătit cu multe lecturi înainte să încep să citesc această carte. Este una de altă factură față de ultima citită, scrisă de aceeași autoare (chiar și de cele asemănătoare ale altor semnatari). În romanul *Cifra de aur* este descrisă în amănunt atmosfera din familia lui Petru cât și noul lui prieten Ilie, cu extindere la cei din jurul lor, dar dintr-un unghi diferit de cel obișnuit.

Am redescoperit o autoare umanistă fără acoperire, unde toate conceptele despre „inimă rănită” sau „amintiri aducătoare de mari nostalgii” sunt transmise în forme calde cu revizuire afectivă. O prietenie legată pe timpul unei veri între arhitectul Ilie sau „domnul Pi” și Petru, viitorul student la Filozofie, dezleagă pentru cititor câteva dintre întrebările pe care oricine și le poate pune, atunci când întâmplări din viață dau buzna peste oameni. Dar iată că există cineva care are grijă să surprindă aceste evenimente și să nu le lase pradă uitării.

Discuțiile dintre cei doi sunt viziunile despre existența omului și tot ce face el în viața pe care o are, viziuni cu impact asupra cititorului care este în rezonanță permanentă cu eroii cărții. Toate se derulează într-o normalitate fără vârfuri sau coborâșuri abrupte, până într-un punct, când viața pune întrebări multe și grele. Întâmplarea nefericită din familia lui Petru evidențiază legătura dintre cifra de aur și familia lui, dar voi expune asta mai târziu.

Un om dur, singuratic, insensibil pare a fi Ilie atunci când facem cunoștință cu el. Pare doar, pentru că Ilie este de fapt cu alese sentimente, dornic să împărtășească

prietenului mai tânăr ceea ce știe, dar mai ales să-i ofere o perspectivă despre cum interpretează el viața primită în dar. Arhitectul Ilie dă calcule precise despre viață, filozoful Ilie nu caută răspunsuri imposibile, ci pe acelea ce sunt de folos lumii pentru a descoperi sensurile profunde ale existenței, pentru ca tânărul student la Filozofie să descopere o nouă perspectivă despre cum se poate vedea și estima viața.

Vor fi sfaturile lui de vreun folos acestui tânăr plin de curiozitate și atent la toate discuțiile, sau este ceva ce el nu poate înțelege?

Se limpezește până la urmă nebuloasa incertitudinilor tânărului, pentru că a avut șansa unui partener de conversație pus pe „disecarea” vieții și acest lucru îl mulțumește foarte mult pentru că, descoperind, se descoperă pe sine.

Mersul pe plajă unde pe nisip construia turnulețe, apoi le dăra-ma cu palma și scria în locul acela o înșiruire de cifre, ni-l aduce în față pe Ilie, care știe să lege ceva cu altceva?

Aici cititorul trebuie să-și spună părerea, doar citind cartea.

Va înțelege prietenul Petru ce este cu lumea asta, spre ce se îndreaptă și ce consecințe au alegerile noastre?

Toate captările de idei din discuțiile celor doi nu sunt „pastelate și dantelate” și nu pentru că sunt „filosofice”, ci pentru că autoarea dă o direcție de bună înțelegere a ceea ce dorește să fie asimilat de către cititor.

Este o vibrație a discursurilor pe care Silvia Bodea Sălăjan o controlează și o dă cu generozitate unui lector ce va descoperi că „viața nu este doar cât se vede cu ochii”, după cum spunea Creangă. Cu un rafinament deosebit, autoarea ne conduce pe firul subiectului captivându-ne total. Este o poveste de viață în care se intersectează destine marcate

de experiențe reale ale timpului nostru. Două idile, din care una fără finalitate, alta cu o previziune frumoasă. Evenimente politice abia amintite dar cuprinse firesc în țesătura romanului. Traseul devenirii unui tânăr responsabil, care nu are complexe, chiar dacă student fiind lucrează cot la cot cu oameni simpli, care îi oferă un fel de dragoste și protecție paternă. Toate acestea, într-o carte în care nu se găsesc ruperi de acțiune, în care totul este într-un tot, frumos construit, echilibrat, iar ceea ce impresionează este multitudinea de mesaje transmise.

Toate discuțiile dintre Ilie și Petru sunt și reflecțiile noastre legate de fericire sau nefericire, de bucuria sau plânsul dintr-o familie, de conexiunea cu toți cei din jur și efectele acestei conexiuni.

Traumele lui Petru, știute numai de el, pun amprenta pe viața sa și destăinuirile mamei lui îl luminează în aceeași măsură în care îi îngreunează și-i întunecă inima. Un tată mereu plecat pe mare și, la revenire, manifestându-se îmbuf-

nat, face din Petru un introvertit și mereu căutător de răspunsuri pentru întrebările care-l frământă. Manifestările normale duc încet spre interpretări profunde cu explicații subliminale atunci când îi vorbește Ilie, încât, la un moment dat, și-l substituie ca tată.

Un eveniment tragic din familie, moartea fratelui mai mic, readuce cifra de aur în prim plan pentru că echilibrul se reface, întrebările primesc răspunsuri, chiar dacă „golul” lăsat de fratele mai mic a săpat răni în sufletele tuturor. Are loc o „regăsire”, o refacere a unei ordini rătăcite pe drumul vieții, iar în acest sens, tatăl și fiul (Petru), prin îmbrățișarea strânsă, au format o singură persoană.

Familia lui, acum formată doar din trei persoane este mică, dar este o familie cu suflet mare pentru că numele ei este „Cifra de aur”, un simbol al lumii, iar acest simbol poartă numele generic de „Iubire”, pentru că: „...temelia lumii este armonia, iar armonia este un atribut esențial al iubirii.”

Satul meu cel de altădată

Augustin MOCANU

ziua și noaptea, soarele și luna joacă-se, s-alungă să se-ajungă...
o fată smulge cânepă, toarce, țese și coase;
plivește grâul, sapă porumbul, seceră, adună fân și otavă... și cântă,
un fecior ține coarneză plugului... aruncă sămânța în brazdă... fluieră... seara colindă satul horind...
dimineața trece peste Dealul Mare cu coasa în spinare... leagă snopii și-i așază în picioare să-i sărute soarele... și cântă...
el mereu fluieră, lucrează și cântă; ...
o fluieră cântă dulce, mereu mai prelung și mai dulce...
tremură frunzele și apele văzduhului tremură...
cântecul se împrăstie peste sat ca o ploaie bună, se lovește de dealul Bătăi
și se întoarce în falduri line...

trece peste Șes și se rupe în două...
dulce cântă mereu o fluieră undeva pe dealul Păpușel; ...
când răsare luna pe dealul Bătăi, coboară mulgarii cu lapte de uai...
doi colăcari înfloriți de *betele* bat în porți și poftesc lumea:

„La on scaun de hodină,
La on păhar de băutură,
La mai multă voie bună,
Cu tăt satu' dempreună”...

clopotele trag dup-on om sărac... clopotele bat dup-on om bogat; ...
trece moașa pe cărare / c-o *ciupă* nouă-n spinare.
Unu' mere, unu' vine, unu' naște, unu' moare...
Așa-i lumea de când este,
Ca o veșnică poveste.

Gânduri, trăiri, sentimente

Corina MATEI GHERMAN

Cartea lui bunicu, scrisă de autorul Dumitru Luntraru, ne introduce în lumea amintirilor, a gândurilor „ce m-au apăsăsat sau m-au bucurat de-a lungul vieții, viață destul de lungă și destul de frământată, care a început în pragul celui de-Al Doilea Război Mondial”.

Proza este o specie literară, complexă, pe care critica literară de-a lungul vremii a introdus-o în diverse clasificări, pornind de la substanța epică la particularități estetice și de limbaj. Mihail Ralea crede că „înainte de Primul Război Mondial, nuvela și schița au fost genurile preferate ale scriitorilor noștri”. După război se scrie la comandă politică și scriitorii trebuiau să respecte anumite reguli stricte. Dar au fost și autori care nu s-au încadrat în tipar și au dat literaturii române opere de excepție. După 1989, proza românească nu se deschide în totalitate, istoria și literatura fiind încă manipulate de marii gânditori ai vremii.

În acest volum, Dumitru Luntraru trece prin filtrul gândirii, fără a manipula sau cenzura, acele amintiri care încep „de pe la trei ani”. Mai mult, niște visuri. Amintirile din crudă copilărie, cea de până la cinci-șase ani, nu sunt bazate pe sistemul senzorial al copilului. Între el și realitatea înconjurătoare se află familia, părinții și frații, dar în special mama, cea care-l protejează cu trupul și sufletul ei. Cea care i-a dat viață ecranază

toate loviturile fizice și psihice care ar putea răni sau deforma persoana fragilă a copilului. „În timpul războiului aveam 8 ani. Am trecut apoi prin perioada 1944-1954, sigur una din cele mai negre perioade pentru poporul român”. Viața politică și economică se schimbă și revoluția culturală a reprezentat unul din obiectivele principale ale sistemului de atunci. Cum spune autorul mai departe în text: „Lovitura colectivizării au simțit-o toți țărani, dar mai ales cei din Comarna și alte localități care-și valorificau rodul pământului, de la cereșele de mai până la fructele târzii, strugurii și vinul produs în familie. Lumea s-a adaptat de nevoie”.

Și povestea merge mai departe, autorul nostru ajungând primar. El își va pune speranța în cei care se aflau la conducerea unor instituții de stat. Cunoaște oamenii importanți ai vremii cum ar fi: Gheorghiu-Dej, Ceaușescu și Iliescu. Apoi ne introduce în profunzimea timpului, trecând prin anii: 1947 – foamete, cutremurele din 1940 și 1977, 1964-1971 – speranțe spulberate și nu uită să ne amintească faptul că „întreaga istorie a omenirii este plină de cruzimi, inclusiv perioada recentă, așa-numit civilizată. (...) De peste 20 de ani, toate sondajele arată că ne îndreptăm într-o direcție greșită, dar conducătorii noștri ne-au băgat făclia pe gât pentru a ne amorți și a nu simți ce proști suntem”.

În acest volum vom regăsi o parte importantă din viața scriitorului. Este acea perioadă petrecută alături de familie și de cei dragi. Viața la sat presupune respectarea unor reguli nescrise, moștenite din străbuni și păstrate cu sfințenie de urmași. Mama era cea care te învăța și te apăra de toate „relele”: „De mic, mama a cultivat în mine dorința de carte, de scopuri înalte, dar și de muncă. (...) Aduceam lemnișoare pentru foc, pliveam straturile cu legume și flori, măturam în bătătură, adică pe așezătura din fața bucătăriei de vară. Acolo se pune masa rotundă cu trei picioare și scaunele mici în serile fără ploaie. Membrii mari ai familiei plecau spre câmp atunci când se îngâna ziua cu noaptea,

adică binișor înaintea răsăritului soarelui. Unul mai mic, de regulă elev, care învăța după-amiază, ducea vaca la păscut. Mama făcea mâncare și o ducea la prășitori. Alt copil mai mărișor rămânea să dea apă și mâncare la porci și vițel, să aibă grijă de cei mai mici și de cloștile cu pui. Când cloșca făcea mare târboi, era târziu, deja puiul zbură în ghearele hultanului sau fugea în gura vreunei mâțe năvălitate. Seara, la raport, ieșea rău de tot. Când se împărțea carnea din bucate, ți se spunea că bucată ta a luat-o hultanul sau mâța. Regula era strictă. Numai așa ți se stimulau grija și atenția. Mama era „șeful casei”, iar legătura cu Dumnezeu și cele sfinte era respectată: „Posturile, miercurile și vinerile se țineau”. Autorul Dumitru Luntraru nu uită de bunici și străbunici: „Și mama și bunica aveau darul povestirii”. Un atribut important este că bunicii și străbunicii mâncau sănătos, consumau din propria producție, muncită cu sudoarea frunții lor. Bunicii/străbunicii îți dau sfaturi, te ajută la greu, sunt păstrătorii tradițiilor

locale. „Bunicile sunt voci ale trecutului și modele ale prezentului. Bunicile deschid porțile viitorului” (Helen Ketchum).

După amintirea bunicilor/străbunicilor, prozatorul nostru ne introduce în lumea „târgului de toamnă al Iașilor”, dar nu uită și de iubirea care îi leagă pe oameni: „Mergeră în pasul calului prin centrul satului, fără să se uite în stânga sau în dreapta, cum îi era obiceiul. Brusc a rămas trăsniț. La o poartă stăteau de vorbă două fete. Amândouă erau frumoase, dar una l-a amețit. Era potrivit de înaltă, subțirică, părul, ochii și sprâncenele negre, cărbune lucitor. Tenul era de un alb marmorat. Nu mai văzuse așa ceva și-l potopise ceea ce se cheamă dragoste la prima vedere. Era o dragoste dintre acelea mărețe, nemuritoare, chiar dacă ei erau doi țărani”. Și ne amintește autorul: „Dragostea este unică. Atunci când este unică! Marile iubiri ivite brusc au fost, sunt și vor fi un fier înroșit până la incandescență, care îți pătrunde în inimă și-ți arde și anihilează creierul și voința”.

Autorul ne mărturisește că: „La Comarna trăiam după alte norme și alte valori. Acolo aveam părinții care, este adevărat, nu-mi impuneau un anume regim de viață, însă eu trebuia să respect normele acceptate de familie. Aceste norme excludeau lenea, pierderea de timp și băutura în exces. N-am spus beția. Despre ea nici nu se discuta în familie”.

„Am trecut greu prin acei ani”. Dumitru Luntraru a trecut prin anotimpurile vieții, ducând pe umerii săi o întreagă epocă a timpului său. Important este că nu uită să lase sfaturi pentru următoarea generație: „Dragi urmași ai meleagurilor strămoșești, nu-mi pare rău că poate am să vă părăsesc curând. Îmi pare rău că rămâneți într-o țară leșinată, condusă de președinți incompetenți și de politicieni corupți”.

Citiți volumul *Cartea lui bunicu* și cu siguranță vă veți regăsi în el. Îi urez mult succes prozatorului Dumitru Luntraru și așteptăm noi creații din vatra sufletului românesc!

În colecția „Monografii” a Editurii „Caiete Silvane”, a apărut, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, volumul semnat de colonelul în rezervă Nicolae Costin, „Fântânele-Rus. Istorie și actualitate”, monografie, ediția a II-a, revăzută și adăugită. Cartea a fost lansată sâmbătă, 2 septembrie 2023, la Fântânele-Rus, comuna Rus, în cadrul manifestărilor dedicate împlinirii a 685 de ani de la atestarea documentară a satului.

Col. (r.) Nicolae Costin: Născut în satul Iapa, la 21 septembrie 1948; Școala primară: clasele I-IV în Iapa, clasele V-VII în Rus; Liceul Teoretic „Alexandru Papiu Ilarian”, Dej; Școala Militară de Subofițeri „Gheorghe Lazăr”, Sibiu;

Școala Militară de Ofițeri Activi „Nicolae Bălcescu”, Sibiu; Academia de Înalte Studii Militare București, licențiat în Științe politice, militare și arme întrunite; A slujit țara sub faldurile tricolore timp de 33 de ani, fiind distins cu mai multe ordine și medalii militare; Pe 30 septembrie 2001 se pensionează la limita de vârstă în grad.

*

„M-am născut și am venit pe lume din duhul acestei colectivități sătești și mă întorc deseori în mijlocul ei cu multă plăcere, dragoste, pioșenie și respect față de înaintași și față de contemporani. Cu toții am apărut pe cerul acestui crâmpiei de univers dintr-un dat anume. Acolo unde dealul ascunde minunea, pădurea, miracolele, iar văile, vestigiile dăinuirii noastre pe aceste plaiuri.

Ține de bărbăția și seriozitatea

noastră de a fi și a rămâne stele strălucitoare, aștri nepieritori în constelația timpurilor, sau comete de scurtă durată, al căror sclipcit îl spulberă și-l potolesc zorii și roua dimineților...” (**Autorul**)

Acuarelă. Contururi în suspensie

Adrian LESENCIU

Poetul Teodor Sandu i-a fost, pentru o scurtă perioadă de timp, elev lui Adrian Alui Gheorghe. Se întâmpla în Petricanii natali, în 1981, iar amintirea acestei întâlniri, pe care o evocă profesorul în prefața volumului de debut, *Tablouri și clipe* (2010), este una care îl va însoți în parcursul poetic. De altfel, prefața la primul volum este purtată ca reverberație în celelalte volume, cum ar fi, de pildă, cel din 2021, *Arta necugetării*¹, chiar dacă întâlnirea de atunci nu este descrisă în contururi precise, silueta viitorului poet configurându-se în ceața memoriei: „Eu l-am învățat, pare-mi-se, în scurtul timp petrecut acolo, cum se deschide o carte cu poezii. El a reținut gestul și, peste o vreme, a încercat cu degetul marea plină de metafore a lumii. Băiatul firav de atunci s-a ascuns în bărbatul impunător de azi, care – lucru incredibil pentru mine, lucrează acum la poliție. Bănuiala mea e că acel copil de pe malurile Topoliței, apa care străbate Petricanii Neamțului, în care se oglindește magia locului copilăriei, este cel care are neastâmpărul liric de a vedea necuvinte acolo unde alții nu reușesc să vadă nici cuvinte.” (p. 91)

Cumva, în aceeași ceață a unui timp neclar, mai degrabă extrasă din timp, poezia lui Teodor Sandu se dezvoltă printr-un joc al convertirii, proces care menține vie memoria contururilor, nu neapărat și claritatea detaliului. De aceea vom descoperi în poezia lui un peisaj urban în care se recunosc siluetele întunecate ale zidurilor și în care aparența unei lumini difuze propune o suspendare din contingent, adică o situare și în afara spațiului, nu doar în afara timpului: „la un colț de stradă/ pustiu/ peste care se catără lumina despuată a lunii/

ca o iederă răzvrătită/ stau copacii inerți și-și spun poveștile zbuciumate/ [...]/ privesc nostalgici/ la cuplurile îngălbenite de vreme ce încă se mai țin de mână/ și își numără pașii/ bârfind despre dorințe neîmplinite/ alunecând pe trotuare cu mișcări goale/ într-un balans continuu/ tac/ din când în când oprindu-se/ sub umbrela fiecărui felinar/ privind cerul/ prin ceața luminii chioare/ și citind pe ziduri sloganuri singuratică/ care mint cu umbrele lor/ despre fragilitatea dreptului la uitare/ de după ultimul colț de stradă/ pustiu” (*un colț de stradă*, p. 11).

Este pregnantă această învăluire în cețurile uitării în poezia lui Teodor Sandu, care, indiferent de lumina care surprinde peisajul generic, produce o suspendare, o diluare a profilurilor exemplare, inclusiv a profilului eului liric. Iată, spre exemplu, acolo unde contururile în lumina solară ar fi permis o descifrare precisă a trăsăturilor, o submersiune în tentațiile redării în limitele instrumentarului realist al generației căreia biografic îi aparține, un altfel de amestec al luminii care îl separă de ceea ce înseamnă, de altfel, și calea poetică a profesorului său, refuzul lui Teodor Sandu de a se lăsa amăgit de concret: „o fată în parc/ urmă pe aleile de dinaintea cărărilor primare/ deasupra, copaci răsfirați/ agățați printre păsări/ mai jos lângă noi/ toate anotimpurile adunate ce numără frunzele” (*ca și cum n-ar fi*, p. 35). Această modalitate de a face poezie are corespondent în artele plastice în pictura în acuarelă. Un mediu de lucru aparent simplu, în fapt dificil de stăpânit, este utilizat în condițiile în care cererea e mai degrabă una care exclude utilizarea culorilor solubile în apa memoriei și imprimarea rapidă a contururilor

pe rețină asemenea uscării desenei lirice, cel mai adesea realizat cu efecte difuze. Un alt tip de redare plastică e ceea ce se face astăzi cerut de generațiile literare active, dar Teodor Sandu se încapățânează să mențină în propria poezie efectele apoase care adună pigmenții nostalgiei, care imprimă în scenele surprinse contururi primare, cărări primare, ba chiar tehnica primară a întinderii amestecului solubil peste hârtia retinei pregătită să absoarbă. Peste aceste imagini și cuvinte, într-o poezie a memoriei suspendate din timp, se așază bruma elegiacă. După uscarea rapidă a acestor imagini se pot insera generic, subminând ironic excesul de diluant în întinderea de pigment nu tocmai rezistent la expunerea la ultraviolete, siluete desprinse din primele încercări ale poeziei noastre de a se rupe de neomodernism, adică unele recuperate din cimitirul *La liliaci* al lui Marin Sorescu: „șușotesc morții/ stând desculți/ și sprijiniți pe coate de (...).

continuare pe www.caietesilvane.ro

Alice Valeria MICU

Scrisoare de vacanță

N-am înțeles niciodată de unde vine fascinația pentru întinderea marină. Un chip veșnic în mișcare, brăzdat ritmic de nesfârșite rânduri de valuri, spre care venim unii într-o stare aproape hipnotică, alții cu pretextul hedonist ori pur și simplu pentru că o dată pe an, la țarm pare să se instaureze o capitală neoficială a distracției. Cert este că pentru mine, apropierea apei nesfârșite este prilej de a mă reconecta cu toate elementele primordiale, golindu-mi mintea de zgura adunată peste an. Cel puțin aceasta e premisa cu care aleg plajele sălbătice, cât mai lipsite de elementele așa-zis civilizate, în fond generatoare de mult zgomot, preferând sunetul valurilor și susurul brizei. Mă las arsă de soare, savurând tot ce îmi poate oferi o bucată de natură cât mai puțin diferită de forma ei ancestrală. Acolo, cu infinitatea firelor de nisip sub tălpi, caut răsăritul de soare ca pe o promisiune reînnoită că, până la urmă, totul se va sfârși cu bine, chiar dacă nu mi-e deloc clară definiția acestui bine. Merg spre mare cu o febrilă nerăbdare, știind că voi ajunge în locul unde piciorului i se dă tihna pasului și ochiului, limpezimea privirii. Iar inimii, inimii i se dăruiește cu generozitate ritmul cadentat între oxigen și carbon, între viață și moarte. Marea este, până la urmă, un metronom spre care ne îndreptăm din când în când pentru a face corecțiile necesare, atunci când drumul nostru pare să alunece de oboseală, de greutatea zilelor, de dorul celor plecați, de îngrijorare pentru cei ce va fi să vină. Important este să ne găsim partitura, să ne racordăm la plaja potrivită, cu cele mai mici șanse de a fi contaminată de iureșul financiar care trece cu tăvălugul său nedrept peste viețile unora, peste sentimentele altora, făcând din trecutul și viitorul celor implicați o masă informă de tristețe și dezamăgire zornăitoare, peste care defilează înși pierduți pentru umanitate încă dinainte de nașterea părinților lor.

Cățiva ani la rând m-am predat de bunăvoie plajei din extremitatea sudică a Rezervației BioSferei Delta Dunării. Acolo, pe nisipul de la Capul Midia a început fascinația mea pentru sălbăticia naturală a Mării Negre. Zi de zi mă trezeam fără greutate, dintr-un instinct pe care mă bucurasem să mi-l descopăr, cu minute bune înainte ca soarele să-și arunce privirea peste întinderea de ape și nisip. Văzând o pisică de mare cum se zbate în barcă, peste peștii ce nu supraviețuiseră extragerii lor din plase, primind un căluț de mare ce ratase nașterea fiilor purtați cu paternă responsabilitate în pântecul mic, am aflat că, în împărăția de nisip și scoici, dimineața e cel mai urât animal.

Vara aceasta, după trei ani în care am tot amânat în-

tâlnirea mea cu sălbăticia Mării Negre, am ajuns în extremitatea estică a aceleiași rezervații, la Sfântu Gheorghe. Nici trecerea Pleiadelor nu concurează în spectaculos și firesc în același timp intrarea Dunării în Marea Neagră. Apele albastre ale fluviului își unesc ființa cu cele verzi ale mării și cerul pare să se curbeze deasupra acestui loc. O plajă lată, mărginită de vegetație, cu vaci care pasc netulburate și viței curioși, exersând rumegatul pe nisip, cu tot cu apropierea turiștilor și fotografiile de rigoare.

E nedrept de pitoresc tabloul final al scurtei vacanțe la Sf. Gheorghe. Turiști și localnici am împărțit frumusețea cele patru ore ale călătoriei până la Tulcea. Desigur, cei obișnuiți cu parcurgerea brațului Sf. Gheorghe au moțăit, au mâncat și-au încărcat telefoanele, în vreme ce eu mă entuziasmam la fiecare kilometru, barcă, egretă, savurând un drum pe care nu știu dacă îl voi mai putea parcurge.

Poate sunt de vină prea puținele cinci zile petrecute în satul plin de farmec, pe plaja naturală, unde nisipul fin ca o pulbere mi s-a tatuat pe piele. Cert este că trecerea Dunării în mare este la fel de firească precum dormirea vieții în moarte. Noroc cu pulsul ritmic al lunilor estivale de la Sf. Gheorghe, cu turiști prietenoși (rarissime excepțiile), așteptând trocariciul spre plajă, cu căței fericiți că au fost luați în vacanță, unde pot bea apă din mare, cu pește pentru norocoși și bere pentru toată lumea.

Mi s-a făcut dor de drumurile cu nisip auriu încă de când am pornit spre port, la întoarcere. Cu case acoperite cu stuf și lemnăria albastră, cu smochini și arbori de mătase la porți, cu copii la joacă și adulți trăind cu înțetinitorul fiecare minut, Sf. Gheorghe a devenit pentru mine una din formulele posibile ale fericirii, în format de trei luni, cam de pe la mijlocul lui iunie și până în septembrie. Dar visurile sunt pentru a fi visate, trăitul lor fiind, până la urmă, o chestiune de noroc.

Autoflagelare

Viorel GH. TĂUTAN

(ultima parte)

Rămas singur, Radu își stăpânește dificil râsul. Instantaneu, s-a pomenit emițând afirmația finală... „să știi că, în felul meu, te iubesc”... Cum, adică, în felul meu? Ce-ar fi trebuit să înțeleagă taică-său?! Îl încearcă iar amintirea copilăriei și adolescenței? Etape ale acestor perioade tulburător de controversate. Cu atât mai mult pentru cel care se știe aparținând unei anumite categorii; nu este singurul „orfan” cu părinții în viață. Totuși, se autoflagelează repetându-și că anumite nuanțe psihologice generate ereditar i-ar da dreptul să se clasifice drept unicat. Faptul că, generalizând facil, i se spusese cum, de-a lungul istoriei, și în prezent, milioane de indivizi adulți au trecut și trec prin situații asemănătoare, ba chiar similare, îl particularizează. Îl cunoaște și nu îl cunoaște, pe acela care știe că îi este tată. Are confirmarea mamei sale.

Adună farfuriile, tacâmurile, paharele și le duce în chicinetă. Agil, în câteva minute le spală și le așază pe suport pentru uscare. Șterge cu o lavetă suprafața ovală a mesei. Nu-i este somn. Se obișnuise cu regimul zilnic de aproximativ șase ore de somn. În rest, se odihnește cu câte un joc scurt, 20-30 de minute, pe calculator, sau citind câteva zeci de pagini dintr-o carte.

Își promisese mai demult să nu greșescă resuscitând accidental subiectul tulbure al paternității. Păstrează amintirea nedumeririi provocate de vizita tatălui său într-o după-amiază de iarnă. Au ieșit împreună la săniuș. Până la derdeluș l-a tras cu săniuș, așa cum îi vedea și pe alți copii însoțiți de tații lor. Fericit, ar fi dorit să le strige: sunt cu tata, mergem la derdeluș, să vedeți voi! Au coborât pe pantă de câteva ori chiuind. Apoi, când s-a înserat, s-au întors acasă transpirați și îmbujorați, au cinat, iar el s-a culcat. Tatăl său l-a sărutat pe frunte și pe obraji, le-a urat noapte bună și a plecat. Ar fi vrut să-l roage să doarmă cu el, însă i-a fost teamă să n-o supere pe maică-sa. Uneori, când o întreba despre tatăl său, ea îi răspundea laconic și găsea repede un alt subiect al vreunor preocupări legate de școală, de evenimente sociale minore...

*

Vag amețit, mai degrabă din cauza oboselii, Paul își termină pregătirile pentru noapte, iese din camera de baie, intră în dormitorul său, rearanjat arhitectural – de câte ori venea în vizită la Radu, îi era oferită această cameră – își îmbracă pijamaua, scoate din borsetă cartea, un roman al unei autoare din generația tână-

ră, aprinde veioza, stinge plafoniera și se întinde icnind ușor peste pilota subțire „de vară”, își potrivește perna sub cap, deschide la pagina marcată cu semnul de carte, parcurge câteva paragrafe, privirea îi alunecă către semiîntunericul din spatele ferestrei care dă spre părculeț și poartă. Trec astfel circa două sau trei minute, privirea se întoarce la paginile cărții, constată că nu știe ce a citit, lasă pe piept cartea deschisă, se răzgândește, o închide, o așază pe etajera lungă de deasupra căpătâiului, apoi stinge veioza lăsând luminii stradale prioritatea.

Gândul îi alunecă la recenta afirmație a fiului său, „să știi că, în felul meu, te iubesc!” Cum, adică, „în felul său”. Inflexiunea vocii lui, în acel moment, îi păru ciudată; o putea percepe ca un act de clemență superioară, a unui adult încercând să-și liniștească odrasla după vreo boacăna mare a acesteia, sau altfel, a celui investit cu responsabilitate managerială dojenindu-și subordonații, ori subalternii a căror supărare sau revoltă ar fi declanșat „șefului” amenințătorul sentiment al frustrării. Doamne, câte forme și nuanțe are **iubirea**, doar tu știi! Și apoi, abia acum realizează insistența solicitării de a-i relata rememorarea unuia din cele câteva situații-limită, stresante în fond, în care fusese implicat cu sau fără decizia sa. Doar o minte bolnavă poate să se mândrească, sau să se laude cu așa ceva! Rațiunea este exclusă! Oare chiar așa să fie? Istoria omenirii este dominată de conflicte așa-zis iraționale. Ori acestea sunt preferate de către cercetători în etapizarea derulării ei. Chiar *Biblia Vechiului Testament* menționează, încă de la *Geneză*, fraticidul drept rezolvare instinctuală, deci irațională, a conflictului. Motive și argumente ale violenței sunt invocate de ambele părți beligerante, dar mai cu seamă de către cel/cei care o generează, după care apar comentatorii, teoreticienii, ideologii. Îi apără pe ecranul memoriei figura lui Nelu Opriș, fostul coleg de liceu, cu un an mai tânăr, cunoscut în largul anturaj al concetățenilor pentru nonconformismul său, aventurier; unii vehiculau zvonul că ar fi fost omul securității comuniste. În primul trimestru al ultimului an de liceu, fusese transferat disciplinar la un alt liceu, consecința unor afirmații calomnioase care o vizau pe profesoara de română și franceză. Auzise că era student la Drept.

Era în primul an de studenție. Abia scăpat de examenele primei sesiuni, din ianuarie, mergea către căminul studențesc împreună cu alți colegi. Trecură prin fața „Bufetului” Pelîșor.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Gheorghe MOGA

Se uită soarele înapoi

Pentru oamenii de la țară, ale căror munci și zile sunt direct legate de calendarul naturii, de mersul soarelui și al lunii, de suflul blând sau aspru al vânturilor aducătoare de nori, în propoziția din titlu se cuprinde nu doar o constatare de natură meteorologică ci, așa cum încercăm să arătăm, și o denumire eufemistică a unei stări sufletești. Le vom urmări pe rând. Cunosători ai tainelor ce țin de crugul vremii sunt pustnicii, păstorii, prisăcarii, vânătorii și pescarii, altfel spus, oamenii care caută singurătatea și petrec mult timp sub cerul liber. Mulțimea semnelor care prevesteau ploaia sau seceta, vremea bună sau stricarea vremii (culese și înregistrate de Artur Gorovei în cartea *Credințe și superstiții ale poporului român*, apărută în 1915 și reeditată de I. Opreșan, la Editura Saeculum, în 2012 și 2018) sugerează preocuparea celor de la țară de a-și atrage „protecția” elementelor din natură în reușita fiecărei munci/acțiuni. Firește, toate aceste observații se transmiteau din tată în fiu: „Mă gândesc la un copil care păzea vaci pe Calea Secii, undeva la poalele munților Făgăraș. Acel «mic barbar», care habar nu avea că există pe lume și Rome, cunoștea mii de mirosuri ale ierbii... și putea să prevadă cu exactitate dacă vremea va fi frumoasă sau nu a doua zi, după cum asfințea soarele” (O. Paler, *Calomnii mitologice*, Ediția a III-a, Iași, Polirom, 2013, p. 14). Cu deosebire nădejdlile plugarului se leagă atât de răsăritul soarelui cât și de apusul acestuia. În dicționarele de simboluri, soarelui îi sunt dedicate multe pagini, fiindcă acesta este prezent în toate culturile lumii; astrul zilei este, rând pe rând, izvor al vieții, sursă a luminii, simbol al centrului etc. „Sfântul-Soare” este prezent în baladele și legendele populare românești.

Când intră în expresii și locuțiuni, termenii din câmpul lexical al meteorologiei primesc sensuri figurate: *a tuna și a fulgera* (împotriva cuiva) înseamnă „a fi foarte furios”, *parcă-i tot ninge și-i plouă* trimite gândul la „un om mereu supărat, posomorât”, iar *bătut de brumă* înseamnă „cu părul cărunț”. *A se da după vânt* „a se folosi de o împrejurare” face trimitere la ocupații ce presupun folosirea vântului (vânturarea semîntelor, măcinatul la morile de vânt) și creează o imagine care nu se regăsește în echivalentul neologic „a se adapta situației”. Într-o pagină din *Poveștile de la Bradu*

Strâmb, volumul lui M. Sadoveanu din 1943, am aflat sensul figurat al propoziției de la care au pornit rândurile noastre. Păstrând „o rânduială retorică”, naratorul din a cincea poveste (*Întâmplarea lui Doxopraxa*) prezintă timpul narațiunii („era o vreme de toamnă târzie”), locul întâmplării („Mă aflam cu Doxopraxa și cu alții la cea mai primitoare familie din regat”) și personajele („Duminica erau invitați prieteni la ceaiul de după-amiază” în casa familiei Dâmbovițeanu). Petrică Dâmbovițeanu este un om cu stare, acum pensionar, care știe să prețuiască vinul de la Valea Călugărească („se știe, domnilor, că un vin e ca o ființă vie. Am avut și noi, oamenii, momentul cel mai fericit, după care am început a muri”). Pentru soția acestuia, doamna Bruneta, trecerea timpului are alte urmări: „Doamna Bruneta începuse a deveni melancolică. În frumoșii ei ochi codați de orientală apăruse o urmă de neliniște. Cătră cinzeci de ani începuse să asuprească servitoarele și se îmbolnăvi de trei sau patru boli necunoscute încă speciei umane și de două manii. Una din aceste manii era explicabilă; a doua binefăcătoare. Mania explicabilă era dragostea pentru pisici. [...] Cu acest surogat își liniștea nervii și își înflorea ceasurile. Mania binefăcătoare a doamnei Bruneta era curățenia. De două ori pe săptămână casa era în răscoală”. În timpul ceaiului, „doamna Bruneta sta, ca de obicei, în capul mesei... Îi plăcea mai curând să asculte istorisirile ce se spun între bărbați, după ce au ajuns la a doua cafea și se întorc iarăși la un pahar de vin. E plăcut uneori să privești soarele după ce a străbătut în declinul său straturi sumbre de nouri: ajuns în pragul asfințitului deodată lucește. «Se uită soarele înapoi»... zic oamenii de la țară. Doamna Bruneta Dâmbovițeanu nu era aparent atentă la hazurile și anecdotele ce se spun între bărbați la asemenea oră; însă eu eram bine încredințat că le asculta cu sentimentul pe care-l avea «când se uită soarele înapoi». Asculta, și zâmbetul ei caustic se însenina puțin, întristându-se”. Față de felul ironic în care profesorul de elină sugerează starea sufletească a personajului feminin („Postește robul lui Dumnezeu că n-are ce mânca... în dorul căpșunelor, mănânci frunzele”), vorba populară are o evidentă nuanță eufemistică.

REPORTER PUR ȘI SIMPLU

Texte de trecut (in)existența

Ioan F. POP

Încă de mic am fost fascinat de urmele oamenilor și de cele ale animalelor sălbatice lăsate pe pământul umed sau în zăpada proaspătă. Încercam să descifrez în *geografia* lor direcții și semnificații ale contururilor rămase ca niște amprente temporale. După cum încercam să ghicesc chipuri și fizionomii, posibilele itinerarii parcurse. Apoi pășeam în fiecare urmă umană, potrivindu-mi ritmul mersului, cadența pașilor ca într-o mică operațiune clandestină. Pentru câteva momente, mă lăsam purtat de urmele care brăzdau pământul sau zăpada, fiind cucerit de necunoscutul lor, de suprapunerea câtorva răvașe ale unor peceti efemere. Pentru o clipă, mergeam cu pașii altcuiva, cu o respirație de împrumut.

*

Strict educațional, am cam pierdut ritmul evolutiv – cu sincope și continuări tardive –, situație care m-a transformat, *à contrecœur*, într-un amator... profesionist. Învățînd mai mult singur, într-un fel de autodidacticism furibund, am evitat multe din poncifele școlii, din scrierile plate și plictisitoare, evoluînd într-un paralelism cultural stimulat. Păstorindu-mi doar propriile gânduri care, în final, se loveau brusc de limitele insurmontabile ale obiectivării, am evoluat benefic din eșec în eșec, din neșansă în neșansă. Visînd, cu metodă, să stau mai mult la umbra existenței, am încercat să mă împlinesc cu fiecare înfrîngere, să mă întregesc cu câteva ratări semnificative, să mă adîncesc benefic în absurdul paideic al vieții. Mizînd doar pe idealurile cele mai perdante, m-am lăsat sedus de farmecul poetizării, de modul țărănesc de a cădea pe gânduri. Dincolo de sfaturile creștinești ale buniicii, singurul meu educator a fost cartea. Fără cărțile care mi-au ghidat întreaga viață, astăzi aș fi mai puțin decît nimic. Aș fi un nimic absolut. La urma urmei, nu sînt decît un țaran care a brăzdat cu privirea *cerul înstelat* al câtorva cărți...

*

Începem prin a vorbi cu oamenii, cu animalele, cu plantele, apoi, cel mai lung *dialog* îl avem cu pietrele. Fiecare om este o personificare a morții. Chiar și faptul că încă mai avem de unde muri devine un fel de speranță. Moartea *trăiește* prin viețile noastre. Iar faptul că ea rămîne *vie* după dispariția noastră individuală este de un absurd revoltător. Doar după ce va anihila toată viața, moartea își va găsi sfîrșitul. Din promisiunea morții și a învierii doar moartea este absolut certă. Cerșetor umil de eternități cu ziua, omul se teme că singura viață după moarte e cea *împrumutată*

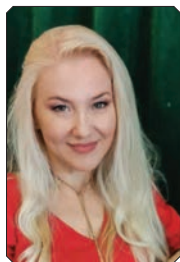
temporar unor viermi. „Am zis mormîntului: Tu ești tatăl meu; am zis viermilor: Voi sînteți mama și surorile mele”, după cum sintetizează nedreptățitul Iov. Moartea – acest nimic care ne trece de mînă neantul.

*

Lumea este o posibilitate existențială care a pornit *ab initio* din nimic. Dacă pornea din ceva de ordinul existenței, posibilitatea nu mai era posibilă. Realității de a fi ceva nu îi era opusă nici o posibilitate de a fi altceva. Căci nu putem vorbi despre posibilitate decît din precedența con-sistentă a unui existent. *Post factum* putem vorbi doar de realități, și nu de alternativa ineputabilă a unor tendințe ipotetice.

Existența nu are un scop fixat *a priori*, ea evoluează în propriile posibilități date de libertatea acumulată evolutiv. Existența *există* ca posibilitate actualizată în datele libertății. Posibilitatea existenței posibilului pornește inițial dintr-o... im-posibilitate. A existat un moment în evoluția posibilului cînd nimic nu era încă posibil, totul fiind un gol absolut, suficient în imposibilitatea sa. Posibilitatea este primul pas al oricărei existențe aflate în devenire. Căci dacă tot posibilul ar fi fost actualizat și asigurat în existență încă de la început, nu ar mai fi existat posibilitatea. Posibilitatea ar fi fost chiar propria sa existență factuală. Numai că nici o existență nu poate acapara tot registrul posibilităților, ea fiind doar o variantă a unei posibilități. Posibilitatea își deschide propriile posibilități, care par nelimitate în potențialitatea lor. Nu știm ce determină *a fortiori* existența unor posibilități, cînd, în egală măsură, ar putea să nu existe nici una. Pe baza acelorași posibilități putea să nu fie nimic. Între totul și nimic stă o vagă posibilitate. „În cadrul acestei *legări* libere, în care tot ceea ce posibilizează se menține deschis față de posibilul real, rezidă întotdeauna o determinare proprie a posibilului însuși” (M. Heidegger).

Cum e posibilă posibilitatea ca anterioritate a existenței? Și cine a îndreptat-o spre această variantă de existență? Cum am putea ști ce alte forme posibile de existență s-au ratat în oceanul de posibilități? Căci nu tot posibilul s-a realizat. Doar din perspectivă divină posibilitatea este egală cu realitatea. Ipotezele religioase operează doar cu factualități, nu cu posibilități. Chiar și omul este doar o întîmplare a libertății faptului de a exista. Doar el poate contrapune fanteziile posibilităților neputințelor concrete ale realității.

Aurora Popescu

Zig-zag

nu mă mai regăsesc în lumea asta de zig-zaguri
jumătate îngropată în coșmaruri și cioburi
nici o mască nu mi se potrivește
se caută senzațiile tari
adrenalina și cortizolul
cuțitul și tăiatul venelor
pupilele dilatate și sexul gratuit
aripile miros a pucioasă
frica își ascute caninii
iadul chicotește sub noi
numai iertarea ne mai poate scoate de aici
dar nimeni nu mai are
cash

Întuneric

mi-e frică să nu uit c-am fost pe aici
că te voi privi în ochi și n-am să-mi mai amintesc
acest zvâcnet pur-sânge
sub coapsele flămânde ale timpului
că voi uita dansul adevărului
sub aburi de lună
poate voi avea pe frunte scris alt destin
și pietrele îmi vor răsuci sub tălpi
harta altor nume
în noaptea aceea
să desfaci boabele aducerii aminte
din teaca inimii

Scrisoarea

îmi amintesc acea zi de toamnă târzie
se făcuse frig
mama încă nu-mi cumpărase ghetuțe
purta niște pantofi maro
pe care nimeni nu mă întrebase dacă îi vreau
nu i-aș fi vrut
i-aș fi dăruit bunicii mele
dacă ar mai fi trăit
stăteam pe o bancă portocalie și murdară
așteptând al treilea tren – nu-mi amintesc de ce
le pierdusem pe celelalte două
în cea mai pustie gară pe care o văzusem vreodată
aveam un geamantan albastru
un pix cu pastă albastră
o inimă goală
și nici o coală pe care s-o scriu

timpul se oprise în loc
undeva între limbile ceasului
ce păreau doar că se mișcă – roți de tren
încrămenit în frig
am scris pe capacul geamantanului
o scrisoare lumii
cred că am pus câteva cuvinte și pentru Dumnezeu
poate îl întrebam când vine trenul
într-un târziu ambele coperti
erau pline
aș mai fi avut nevoie și de alte geamantane
la fel de albastre
să umblu prin lume cu sufletul la vedere

ca niște graffitti pe ziduri ascunse
uneori pe geam
încă mi se pare că o zăresc pe mama
citind cu Dumnezeu
scrisoarea mea

Parodie de Lucian Perța

Aurora Popescu

Zig-zag

încerc să lucrez ca psiholog-psihoterapeut
în lumea asta ciudată și mare,
plină de poeți pe care-i cunosc sau i-am
cunoscut
după cărțile sau semnele de carte pe care
mi le-au lăsat la plecare,
unele pline de adrenalină și sex gratuit
pe care le-am citit cu pupilele dilatate
și altele pe care încă nu le-am citit
fiindcă miros a păcate,
a iad și pucioasă –
nu sunt o fricoasă,
dar, să mă ierte bunul Dumnezeu,
pe acestea le voi citi
doar **când pământul** în zig-zag **se va-nvârti**
în jurul meu*!

*Cuvintele scrise cu **bold** reprezintă sau fac
referire la titlul de volum al autoarei.

George Nina Elian

Oameni

suntem din ce în ce mai tăcuți

(aidoma ochilor mirați și candizi
ai celui ce trage să moară)

ziua stă agățată de canatul ferestrei
vânăta ca un șoricel ucis de melancolie

trei străzi mai încolo –
anesteziantul susur al ploii
ori poate eternitatea
discret depărtându-se de locul faptei

Capitulare

aveți dreptate:

poezia n-are
nimic palpitant în ea.

nimic.

doar bătaile inimii

Inevitabil ca un capăt de drum

nostalgiile mele datează
dinainte de-a avea amintiri

basmul spune că moștenisem bijuteriile
coroanei iar coroana era din frunze și
flori veștede (cerul morții era indigo)

se lăsa seara: vântul
ca un voal de mireasă dansa
deasupra mării

agentul de la rutieră explica: la acest colț
de stradă mașina unui președinte va sări în
aer iar pentru echilibru la celălalt colț un
opozant al sistemului va fi aruncat în canal

(asta e regula jocului democratic –
concluziona el cu un zâmbet doct)

un copil întreba: ce e o dorință?

i se răspundea:

les gens étaient très amoureux et en
même temps très malades

(întotdeauna se găsește ceva
care să despartă un ochi de celălalt)

nu-mi mai
aminteam nimic d(o)ar puteam pluti

auzeam vântul trecând printre crengile
unui copac cu frunze roșiatice/ știam
cum se va încheia totul:

inevitabil ca un capăt de drum
de unde poți vedea ploaia de stele

și trandafirul de un alb
funerar din paharul de vodcă,
înflorit spontan în absența
bețivului care fusesem cândva

Declarație de simplu viețuitor

nu mai cer de mult
nici iubire
nici îndurare

tot ce mai vreau
e doar să-mi duc singurătatea
la bun sfârșit

(care cuvânt va fi oare primul
pe care-am să-l uit?)

nimic n-are legătură cu nimic și
nimeni cu nimeni

o femeie plânge în lift ținând un
iepure de jucărie în brațe

(insert publicitar: obiectul de alături e doar
o cameră de supraveghere și n-are niciun motiv să
se emoționeze de ceea ce vede)

Teodor Sărăcuț-Comănescu

*

Lumina lumii
s-a prelins
ca o lavă
de ciumă
până la fecioria
cuvintelor

trenuri de vânt
trec fără haltă
spre
ultima gară
a zăpezilor

*

Când privești scaunul
(d)in dunga lui de lemn
vei simți cum inima
îți picură un unghi de veghe

în ținta puștii
îți așază un blazon
fărămă din repaosul minții
ca să-ți ceară apoi
un tratat de politici alternative
pe care să-l așezi
în vânt la masa așteptării
pentru eventualități

e semn de înțeles
că scaunele n-au liber
nicicând șezutul
numai unghiurile
au libertatea lor
de a privi în glonțul puștii

*

Din sânul vieții am smuls
un pumn și ceva de stele

niciodată nu m-am plâns
de prisosul nașterii lor
ci doar de rebela măsură

ca să mi le atârn la urechi,

la inimă nu aveam cum

Dumnezeu uitase să-mi sufle baiere,
să le agăț itinerant,

am descoperit apoi
că și urechile erau închiriate
și-atunci mi-am împodobit inima
cu răni de sânger
uitând nevoia de stele

*

Dacă veșnicia ar avea glas
ar întrupa
în fiecare din noi
semnul ei
aripi sloi

și-ar veghea la tainic trup
fie de apă
fie de foc
fie de vânt
fie de noroc
în fiecare zi

iar în duminicare
ne-ar scuipa
un canon
uitarea de sine
jertfelnic blazon
pomădând jumătăți
perechi de cuvânt
de apă de foc
de vânt de noroc
diavol și sfânt...

...așadar
gârbovește zbor fugar
ne întoarce
la hotar
de lumină neatins
timpul trup să-l dăluim
aripi aripi
să cioplim
căci cioplirea e simțire
zborul numai veșnicire

(Din volumul aflat în pregătire: *Eoni arcași*)

Inițiativă. Grație. Pasiune*

Florica POP

Oamenii sunt precum cărțile sau, poate, cărțile sunt pe măsura oamenilor. Privim, citim, stăm de vorbă, în călătoria noastră pe pământ, cu mulți și diferiți trecători.

Când ne uităm în jur și, după o zi istovitoare, în aparență, încercăm să ne alimentăm bucuria și dragul de viață, ne apar în seninul sufletului anumite întâmplări, acestea îmbrăcând forme și chipuri umane.

Puține sunt, însă, cele care, fără să te străduiești, îți luminează starea și îți dau imboldul de a merge mai departe, convins că viața este unicul dar ce ni s-a dat și că acesteia merită să-i cântăm, zi după zi, cântecul izbânzii.

Când și unde am întâlnit-o prima oară pe Ileana Grațiana Pop nu-mi amintesc, dar simt că a fost prezentă în gândul și sufletul meu cu mult înainte de a ne împrieteni și colabora în multe și diverse activități sau evenimente, ea făcând parte din cei aleși să însenineze și înfrumusețeze curgerea timpului, învățându-ne să dăm sens și să găsim rost fiecărei clipe.

Numele dăruit la botez i-a fost, parcă, predestinat – Grațiana, un prenume special, care o caracterizează foarte bine, cel mai potrivit atribut al ei fiind exact modul grațios în care și-a purtat mereu imaginea și *talantul*.

Pe la noi, prin Sălaj, se spune, pe bună dreptate, că dacă nu o cunoști pe Grațiana, nu ai cultură... tradițională.

La Ciumărna, Cerul a fost foarte darnic. Acolo unde oameni speciali rodesc semințe de eternitate, binecuvântarea se revarsă deplin.

Tezaur viu, enciclopedie mereu deschisă spre frumusețea și trăinicia zestrei noastre milenare, Doamna Grațiana a atras și atrage

mereu, ca un magnet, atât iubitori de tradiții, datini, obiceiuri, cât și foarte mulți curioși, care se minunează admirându-i zestrea adunată, păstrată, creată, întrebându-se cum se pot îmbina atât de armonios, într-un singur buchet, atâtea talente!

La poarta locuinței sale, a Muzeului, a Casei tradiționale sau, pur și simplu, pe uliță, Grațiana nu refuză pe nimeni, îi întâmpină pe toți cu o vorbă bună și o *bineată*, așa cum *se cade* în lumea satului.

Cum le împlinește singură pe toate numai ea știe. Vremuri grele au mai fost, nori negri s-au abătut și asupra vieții sale, nu e ușor nici acum, în jurul nostru majoritatea semenilor se plâng, ba de una, ba de alta, cu sau, mai ales, fără motiv întemeiat. Se molipsesc, parcă, unii de la alții, iar bucuria pare că este tot mai rară pe chipurile noastre, grijile și nesiguranța umbrind-o chiar și în plinătatea anotimpurilor.

Astfel, nu ai cum să nu tresari, să te oprești, să zâmbești și să mulțumești, cu prețuire și recunoștință, atunci când Cerul se înseninează imediat, stând în fața unui Om luminos. Sunt tot mai rari, dar pentru că există încă, e de datoria noastră să-i eternizăm și în Carte. Așa am privit-o mereu pe Doamna Grațiana, ca pe un far, un imbold și un îndemn spre bucurie, frumos și de folos, fiindu-mi drag să fiu cât mai mult în preajma ei.

Ar fi greu de amintit tot ce a împlinit sau ceea ce face, deoarece viața ei nu a avut niciodată *astâmpăr*, nici pauze, ea a fost și este într-o *horă* continuă, așa cum observăm și numai spicuiind, la întâmplare, cuvinte din presa locală sau națională... Grupul „Poiana” – îndrumat de rapsodul și meșterul

popular Ileana Grațiana Pop, a colindat județul și țara... Casa părintească – devine prima casă tradițională din Sălaj (...), participă la târguri populare în județ și în țară (...), habesezători, ateliere (...), interior țărănesc, o întreagă lume rurală în casa ei și în Muzeu (...), colecție impresionantă de costume populare (...), evenimente caritabile (...) a promovat portul popular sălăjean peste tot, din Ciumărna, până la (...) Iași, Sibiu (...) Bruxelles, Szeged, Bekes, Zsibai, Ravenna (...) – diplome, premii, aprecieri la nivel local, județean, național, internațional (...).

A fost mereu activă și la multe evenimente și activități pe care le-am organizat, dând, de fiecare dată, un farmec aparte, prin tonusul optimist și pregătirea minuțioasă a momentului său artistic, împodobit, de fiecare dată, cu crâmpoșe din zestrea tradițională adunată și păstrată cu sfințenie.

continuare pe www.caietesilvane.ro

* Prefață la volumul Ilenei Grațiana Pop, „Destinul unei vieți zbuciumate”, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2023.

Marin POP

Aspecte privind mișcarea sportivă în Zalăul interbelic

După Marea Unire din anul 1918 sunt semnalate primele participări românești la întâlniri internaționale, continuate de o intensificare a activității sportive în toată perioada interbelică. Cu toate acestea, activitatea sportivă nu ia avântul așteptat în întreaga țară, în unele zone cu tradiție interesul fiind acordat tot acelor sporturi considerate „de elită”, cum sunt tenisul de câmp, patinajul și întrecerile hipice, care în Zalău erau inexistente. Celelalte sporturi erau ignorate de către reprezentanții elitei, excepție făcând fotbalul, care devine foarte popular pe teritoriul întregii țări. Din aceste considerente, în anul 1930 a luat ființă Federația Română de Fotbal (F.R.F.), dar existau foarte puține baze sportive, raportat la numărul populației amatoare de activități sportive.¹

Pentru orașul Zalău, reședința județului Sălaj, în lipsa documentelor de arhivă², un rol important în studierea mișcării sportive interbelice îl joacă presa, în special ziarul „Meseșul”, care apare la Zalău, în perioada 1925-1931, și continuatorul său, „Gazeta Sălajului”, ce apare în perioada 1936-1938.

Ziarul „Meseșul” publica o știre, pe prima pagină, anunțând cititorii că în data de 16 august 1925, începând cu orele 12, la Zalău se organiza un concurs de înot, fiind publicat și programul evenimentului. Din program aflăm că au existat mai multe probe, de 98 m, 48 m, înot „pe piept” și pe spate. De asemenea, proba de 48 de metri era adresată și doamnelor, iar pentru băieții și fetele sub vârsta de 15 ani exista o probă de 24 de metri.

Înscrierile pentru concurs se făceau pe adresa lui Fejér Vilhelm din Zalău, la care se plătea și o taxă de participare de 10 lei, iar taxa de intrare la eveniment era de 15 lei pentru adulți și 8 lei pentru studenți și copii. Totodată, se anunța că învingătorii vor fi premiați cu medalii.³

Începând cu anul 1930 se observă și în Zalău o creștere semnificativă a apetitului pentru mișcarea sportivă, în special pentru fotbal, după cum se subliniază și într-un articol apărut în ziarul „Meseșul”: „Populația orașului nostru, care până bine de curând, nu prea arăta interes pentru sporturi, sub influența importanței deosebite ce li se dă sporturilor pe toate continentele, a început a se deștepta din nepăsarea letargică a trecutului”. În acest context, „la insistența oamenilor de inițiativă”, s-au înființat în orașul Zalău

două cluburi sportive, Club Sportiv Zalău (C.S.Z.) și „Victoria”, care aveau ca scop „ca prin o emulare cinstită, să li se poată da tinerilor orașului nostru o educație în nobilul sens urmărit prin diferitele sporturi”.

Din păcate, încă de la început, înțelegerea care ar fi trebuit să existe între cele două cluburi sportive din Zalău a fost „conturbată prin amestecul politicii, prin motive sociale și ambiții personale nejustificate”.

Totuși, sub presiunea opiniei publice, care dorea îmbunătățirea relațiilor dintre cele două cluburi sportive, în data de 5 octombrie 1930, spre sfârșitul sezonului, a fost organizat un meci de fotbal între cele două cluburi și astfel zălăuanii au avut posibilitatea de a vedea în teren cele două echipe și să participe la un adevărat spectacol fotbalistic.

Organizat într-o zi de duminică, meciul de fotbal a dat posibilitatea zălăuanilor să observe că jucătorii erau „în lăudabil progres”, iar jocul de fotbal a fost „distractiv”, cu toate că s-a încheiat la egalitate (1-1).

Autorul articolului subliniază prestața, disciplina și jocul „manierat” al echipei „Victoria”, spulberându-se astfel „faima lătită nu fără răutate de dușmanii clubului”. Echipa a arătat că erau, „dacă nu superiori, pe același pedestal cu jucătorii celor din C.S.Z. sub toate raporturile”. Prestația lor a fost apreciată și de către numerosul public ce a participat la eveniment, „prin aplauze și aclamări frenetice”.⁴

Reprezentanții clubului „Victoria” anunțau publicul zălăuan că la începutul sezonului de iarnă, în cursul lunii decembrie, vor organiza un eveniment sportiv deosebit, în cadrul căruia secția de lupte greco-romane se va confrunta cu cei mai buni luptători din Cluj. Evenimentul urma să aibă loc „într-un local potrivit” al hotelului Ridval din Zalău. În vederea desfășurării în bune condiții a acestui meci, în fiecare săptămână, în cursul zilelor de marți și joi, aveau loc antrenamentele echipei zălăuane, la care putea participa și publicul. De asemenea, publicul era anunțat că a închiriat o grădină, în apropiere de centrul orașului, unde urma să fie amenajat un patinoar pentru zălăuanii care doreau să-și petreacă timpul liber practicând patinajul.⁵

În data de 22 august 1931 s-a desfășurat la Zalău „o adevărată sărbătoare populară”. Muzica militară a Batalionului 7 Vânători de Munte din Zalău a deșteptat orașul în zorii zilei, „intonând pe străzile orașului cântece populare și marșuri”.

Vasile Pustai (în partea stângă a imaginii, în costum negru) și echipa de fotbal „Unirea” Zalău – 1937

Sursa foto: Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă – Zalău, fond Vasile Pustai

La ora 11 a avut loc un concurs de automobile, biciclete și trăsură decorate artistic, iar de la ora 16,30, pe arena sportivă a orașului, s-a disputat un nou meci de fotbal între echipele Zalăului, C.S.Z. și „Victoria”, la care a participat un numeros public, deși condițiile meteorologice au fost nefavorabile. Deși echipa „Victoria” s-a dovedit superioară clubului advers pe toată durata jocului, rezultatul s-a încheiat, din nou, 1-1.

Meciul de fotbal a fost precedat de mai multe „jocuri distractive”, iar seara a fost organizat, „în saloanele societății de lectură a industriașilor”, un bal „foarte bine reușit” și tot atunci a fost aleasă Miss Zalău, în persoana „simpaticei” domnișoare Constanța Roșca.⁶

Din păcate, criza economică și-a spus cuvântul și în domeniul presei, iar ziarul „Meseșul” a fost nevoit să-și sisteze apariția la sfârșitul anului 1931. Proiectul editorial inițiat de către profesorul Leontin Ghergariu va fi reluat abia la sfârșitul anului 1936, sub denumirea de „Gazeta Sălajului”.

Din coloanele sale aflăm că în data de 15 aprilie 1937 a avut loc adunarea generală a unei noi societăți sportive înființate la Zalău, sub denumirea de „Unirea”. La eveniment au participat toți cei care erau interesați de mișcarea sportivă zălăuană.

Fiind vorba de o adunare generală a asociației, vechiul comitet de conducere și-a prezentat activitatea desfășurată pe parcursul anului, în vederea descărcării de sarcină, după care și-a depus mandatul pentru a fi ales un nou comitet de conducere. Tot în cadrul lucrărilor adunării generale s-a pus problema trecerii societății sportive sub patronajul „Astrei”, propunere care a fost primită cu unanimitate.

Componenta noului comitet de conducere era următoarea: președinți de onoare – Dr. Mihai Gurzău, prefectul județului Sălaj, col. Micodoiu, lt.-col. Mavrichi, profesorul Leontin Ghergariu, președintele despărțământului „Astrei” și primar al Zalăului, I. Ember, I.C. Marosin, Dr. Cornel Sima, Dr. H. Roth, Dr. Iulian Domșa, fost prefect și parlamentar, Dr. S. Pop, Dr. D. Mureșan, administrator financiar, Ioan Lobonțiu, subprefect, Dr. Gheorghe Fodoreanu, maior P. Trandafir; președintele adunării generale – preot Remus Roșca; președinte executiv – protopop Aurel Ghilea; vicepreședinți – maior I. Popescu, Dr. V. Comșa, Dr. A. Szrnercsányi; președintele secției de fotbal – lt.-col. Mavrichi și Victor Supuran; jurisconsulți – Dr. A. Pinte, P. Bologa, Dr. A. Szabó; medici – cpt. Dr. O. Pașcu, Dr. Krauss, Dr. Porjesz, Dr. Szinetár; secretari generali – Cornel Șipoșiu și Emil Gavriș; secretar de sedință – Vasile Groza; ispravnici – Pustai Vasile, Weisz L.; casieri – N. Brod, Șt. Molnar, A. Turbuț; membri în comitet – I. Suaresanu, cpt. D. Ilie, I. Naghi, T. Moga, Dr. A. Sámi, I. Ghioca, prof. A. Orosan, A. Stern, E. Lautmann, V. Albu, lt. T. Coloiu, Gh. Giurguman, C. Kincses, A. Diószegi, G. Avram; comisia de disciplină – Gheorghe Șesan, A. Olariu, V. Deutsch; membrii de onoare – ing. Fr. Terdic, inspector școlar Dumitru Mărgineanu, Dumitru Ilea, I. Bratiș, E. Szongoth, V. Toht, N. Borbei, Dr. V. Iuga, ing. Popescu, I. Șolea, I. Codreanu, A. Pop, C. Cosma, C. Breuer, A. Kelemen, Șt. Barak, A. Szabó, Șt. Cherecheș, Gh. Zancu, N. Vlăjoagă, I. Cărpineanu; controlori – cpt. Lucescu, E. Jakabfi, lt. G. Răchită; controlori de arenă – Al. Debreczi, V. Pah, C. Nemethi, P. Moldovan; administratori – Gh. Aciu, Z. György, A.

Caracioni; contabili – E. Gârbou, V. Bălăneanu; cenzori – C. Damian, P. Constantinescu, G. Negrea.⁷

În cadrul altui articol de presă, același jurnalist își exprimă bucuria că s-a reușit înființarea clubului sportiv „Unirea” din Zalău. Acest lucru a fost posibil, în opinia sa, „datorită sufletelor mari” al lt.-col. Mavrichi, maiorului Popescu și al profesorului Leontin Ghergariu, „cari au știut să înțeleagă că au și alte misiuni decât acele ale funcțiilor” pe care le dețineau. De asemenea, Dr. Mihai Gurzău, prefectul județului Sălaj, a pus la dispoziția clubului „Unirea” o importantă sumă de bani, „fără de care orice început era imposibil”. Reușita a dus și la mulțumirea opiniei publice zălăuane, care avea mari așteptări în privința mișcării sportive: „Nu se poate să vorbești cu cineva despre sport, ca să nu-ți manifesteze mulțumirea pe care o simte, că în sfârșit s-au găsit așa oameni ca acei din fruntea societății sportive Unirea, care să lucreze în această direcție”.⁸

În data de 8 mai 1937 a avut loc deschiderea oficială a popicării „Unirea” din Zalău, eveniment la care a participat un numeros public. A doua zi a continuat campionatul individual, iar pe 10 mai campionatul între căsătorii și necăsătorii. La campionatul individual au câștigat după cum urmează: la jocuri de 10 lovituri – Horvat Vasile (62 popice), Dózsa Vasile (52); labinet, 7 lemne din 3 lovituri – Varga Nicolae (14) și Kávássy Alexandru (14); la 9 lemne din 3 lovituri – Simion Ioan și Kávássy Alexandru.⁹

Cu ocazia Zilei Naționale de 10 mai a avut loc pe arena sportivă a clubului „Unirea”, donată de Primăria orașului Zalău, o partidă de fotbal între o formație a clubului „Unirea” și una a Batalionului 7 Vânători de Munte. Pe lângă scopul de agrement a publicului, meciul a fost organizat și în vederea selecționării unui lot definitiv al clubului.

Partida a fost câștigată de către echipa clubului „Unirea”, cu scorul de 4-1 (2-1 la pauză). Dintre jucători s-au remarcat de la batalion sublocotenentul Petrușian, sublt. Pană, Cosma, Schwegler, Deac și Vereș, iar de la „Unirea” s-au remarcat portarul Codreanu, Mărculescu, Hulca, Debreczy și Roman. De la învingători au marcat Mărculescu (1), Roman (2) și Hulca (1), iar de la învinși Deac. Echipele au avut următoarea componență: Batalionul 7 V.M. – Vaida, Cavași – Cosma, Vereș – Pană-Domnița, Deucan – Deac – Petrușian – Schwegler – Ciungan; Unirea – Codreanu, Terna – Debreczy, Hulea – Benedek – Géber, Hulca – Roman – Mărculescu – Pulusi – Simion. Urma ca în câteva zile să fie definitivată echipa clubului „Unirea”, în urma selecției celor mai buni jucători din cadrul celor două formații.¹⁰

În data de 23 mai 1937 a avut loc un nou meci pe arena sportivă din Zalău, între noua echipă a clubului „Unirea” și Someșul Dej, la care a participat un numeros public. În pauze, orchestra Batalionului 7 V.M. din Zalău a încântat publicul spectator.

Meciul de fotbal a început la ora 5,30, iar echipa

zălăuană și-a ales poarta din jos, „pentru a le fi mai ușoară repriza a doua”. Începutul de meci a fost dominat de către echipa din Dej, care în minutul 15 conducea cu scorul de 2-0. În minutul 10, Ispan a deschis scorul, având și „sprijinul” terenului accidentat, care l-a indus în eroare pe portarul Codreanu. Al doilea gol a fost înscris din lovitură de la 11 metri, „executată foarte frumos de către halfcentrul (atacantul central – n.n.) echipei adverse”. Echipa zălăuană reușește să înscrie în minutul 44 prin Mărculescu. Cea de a doua repriză a fost dominată în totalitate de către echipa zălăuană, care a mai înscris cinci goluri și astfel a obținut o strălucită victorie, ceea ce a încântat publicul spectator, care a urmărit „cu multă emoție jocul”. Mărculescu a făcut „tripla”, marcând încă două goluri, iar celelalte trei goluri înscrise de echipa zălăuană au fost marcate de către Hulca, Deac și Benedek, ultimul înscriind imparabil, cu capul, publicul fiind „într-o adevărată frenezie”.

Echipele s-au prezentat cu următoarele formații: Someșul – Kürti, portar, Ficher și Molnar, fundași, Matis, Gamenczy și Bogaci I, mijlocași, Ispan, Drăgan, Daroczi, Bogaci II și Paciu, atacanți. Echipa „Unirea” a avut următoarea componență: Codreanu, portar, Debreczy și Terna, fundași, Vereș, Schwegler și Cosma, mijlocași, Hulca, Deac, Mărculescu, Benedek și Simion, atacanți. S-au remarcat: Mărculescu, Debreczy, Deac și Benedek, iar Simion, Vereș și Schwegler „au muncit frumos”. Arbitru a fost Dr. L. Porjesz, care „a fost corect și obiectiv”.¹¹

Ceea ce ni se pare interesant este tactica și așezarea în teren a jucătorilor la vremea respectivă. Astfel, formula de joc era 2-3-5, adică doi fundași, trei mijlocași și cinci atacanți, lipsind astfel, față de zilele noastre, fundașii de bandă stângă și dreaptă.

Izbucnirea celei de a doua conflagrații mondiale a avut un efect dezastruos și asupra mișcării sportive zălăuane, care și-a încetat activitatea. Au urmat anii grei ai războiului, ocuparea țării de către armata sovietică și trecerea într-o nouă etapă a mișcării sportive, influențată puternic, din punct de vedere ideologic, de către regimul totalitar comunist.

Note:

1. Florentina Matache, *Mișcarea sportivă în România secolului XX*, postat pe site-ul patrimoniulsportului.ro/patrimoniul sportului/definitie.html.

2. Excepție face documentul publicat de către Daniel-Victor Săbăceag, *Statutele Clubului Athletic Zalău – 1922*, în „Caiete Silvane”, nr. 151, august 2017, p. 5-9.

3. „Meseșul”, nr. 28, 15 august 1925, p. 1.

4. Idem, nr. 30-31, 11 octombrie 1930, p. 2.

5. Idem, nr. 36-37, 8 noiembrie 1930, p. 1.

6. Idem, nr. 19-20, 29 august 1931, p. 2.

7. „Gazeta Sălajului”, nr. 18, 1 mai 1937, p. 5.

8. Idem, nr. 20, 15 mai 1937, p. 5.

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*.

11. Idem, nr. 22, 29 mai 1937, p. 4.

Biserica de lemn din Vădurele*

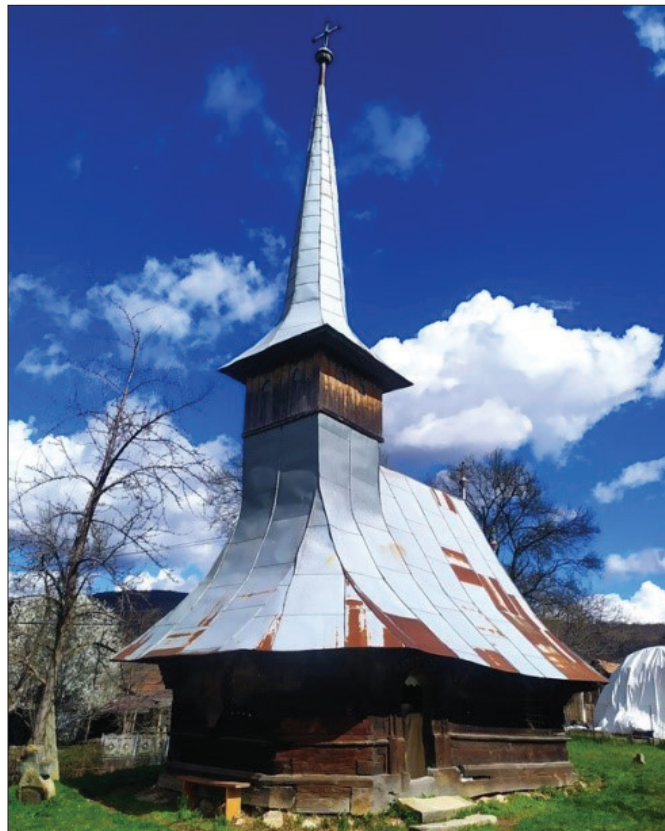
Aurel MEDVE

În satul Vădurele, *Pe Deal (Pă D'eal)*, a rămas măturie peste secole singura biserică de lemn din comuna Năpradea, inclusă pe lista monumentelor istorice încă din anul 1974. În Șematismele greco-catolice dintre 1935 și 1936 este consemnată biserica de lemn ca având hramul *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil*, așa cum apare și în cartea autorilor Godea și Cristache-Panait (1978).

În anul 1973, arhimandritul Simion Drahnea, preotul paroh al Tranișului, a întocmit un scurt istoric și pentru biserica din Vădurele, afirmând că are hramul *Nașterea Maicii Domnului*. În Lista Monumentelor Istorice (LMI) publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 113 bis/15.II.2016, la nr. crt. 525, cod SJ-II-m-A-05141, este trecută *Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”, Vădurele, nr. 89, sec. XVII*. Hramul recunoscut de preoți și de credincioși, după anul 1948, a fost *Sfântă Mărie Mnică (Adormirea Maicii Domnului)*, pe 8 septembrie.

Anul construcției bisericii nu se știa cu exactitate, părerile specialiștilor oscilând între secolele al XVI-lea și al XIX-lea, bazându-se pe dimensiunile reduse (10 x 4,85 m), ancadramentul cu umerăși și două che-nare geometrice ale ușii de intrare în pronaos, dispunerea brâului în „frânghie” pe bârna de deasupra tălpii, orificiul de aerisire circular, de mici dimensiuni, în formă de floare cu șase petale de pe absidă și pe o inscripție incompletă, încrustată pe peretele sudic „*s-au pod(it) această ... 1708*”. Cu peste 50 de ani în urmă, bătrânii satului, exagerând șirul anilor, spuneau că *lăcașul este bătrân de peste 400 de ani*. Din vechime se crede că ea a fost construită de un vădurean (Totuș Ioan Drăgan) în semn de mulțumire față de Dumnezeu că a scăpat din robia tătarilor. Numeroase lucrări au preluat datele din studiul asupra bisericilor de lemn din Sălaj (Godea I., Cristache-Panait I., 1978) pe care le-am considerat și eu credibil (1982; 2002; 2011; 2017; 2020). Un studiu dendrocronologic recent (Chiroiu P., Ilieș B., 2023) aduce lumină asupra anului edificării biseriței, stabilind cu certitudine că lemnele din care s-a făcut biserica au fost tăiate în anul 1743. Cel mai probabil, biserica a fost ridicată, în forma actuală, în anul 1746. Echipa de meșteri constructori, probabil, avea cel puțin unul cu mare experiență și mai multe ajutoare, poate dulgheri din sat.

Biserica are o lungime de 10 m, o lățime de 4,85 m, un plan dreptunghiular, cu absida pentagonală decroșată, având și partea de apus, spre pronaos, tot poligonală, fără prispă (talpă), plan întâlnit pe întreaga

arie de formare a poporului român. Este considerată o biserică mică, ținând seama și de faptul că acum trei sute de ani și satul era foarte mic. Fundația bisericii, mai înaltă spre apus, este fără șanțuri, din bolovani de calcar, de pe văile din apropierea satului, pentru a izola talpa de umezeala solului. Este uimitor cât de bine a rezistat aceasta vreme de aproape 300 de ani. Vatra delimitată de bolovanii fundației se umplea cu pământ care era bătătorit. Pardoseala din scândură, de obicei, se făcea mai târziu.

Edificiul are configurația clasică din trei încăperi. În partea de apus, la intrare, este pronaosul (*biserica femeilor*), măsurând 2,8 m de la est la vest, 4,30 m de la nord la sud și 1,82 m înălțime, cu tavan drept, având o deschidere pentru trasul clopotelor. Naosul (*biserica bărbaților*) are baza un pătrat cu latura de 4,12 m. Tavanul semicilindric, lat de 3,4 m și înalt de 3,56 m, este retras de la pereți, sprijinindu-se lateral pe bârne masive, late de 40 cm și groase de 22 cm, iar spre pronaos și spre altar pe bârnele pereților despărțitori, tăiate în semicerc. Altarul cu dimensiunile de 2,5 x 2,2 m și înălțimea de 2,46 m are tavanul în formă de boltă poligonală, racordată cu pereții prin fâșii curbe. Multă vreme s-a apreciat că ușa dintre naos și

pronaos (137 x 86 cm) ar fi făcută dintr-o singură bucată de lemn și doar prin deschidere mică (15 x 8 cm) decupată în ea, femeile puteau să privească în naos și să asculte slujba. În realitate ușa este din două scânduri, iar în peretele dintre pronaos și naos sunt câte un șir de stâlpișori sculptați, pe câte 1,33 m lungime, care permiteau femeilor să vadă și să audă slujba preotului. Stâlpișorii verticali au înălțimea de 43 cm, lățimea de 5,5 cm și grosimea de 6 cm, distanța dintre stâlpișori fiind de 16 cm. Peretele dintre naos și altar este făcut din două grinzi orizontale, îmbinate cu pereții exteriori, una la talpă, alta la înălțimea pereților, între care sunt prinși patru stâlpi verticali pentru cele două uși, înalte de 1,52 m, cu deschiderea de 63 cm cea dinspre nord și 57 cm cea dinspre sud. De grinzi și stâlpi (9 x 12 cm, grosimea) sunt prinse scândurile care formează iconostasul. În biserică a fost o singură cruce mare de lemn, dar nu se știe numele preotului îngropat.

Orientarea bisericii este exact pe direcția Est-Vest. Pereții bisericii sunt făcuți din bârne masive de gorun, tăiate cu fierăstrăul cu jug (*hirizu cu jug*) tras de patru oameni, sau cu plencacea, având o lățime de 40-80 cm și o grosime de circa 15 cm, îmbinate în „cheotori cu cârlig”. La colțuri, spre exterior, perechile de console (bârnelor din partea de sus) se intersectează, formând „aripi”, majoritatea având creștături în trepte. Raportul între lățimea (4,85 m) și lungimea construcției (10 m) este unul armonicos, dovadă a iscusinței meșterilor populari. După ce lemnele au fost cioplite și fundația nivelată, meșterii au ridicat pereții. S-au așezat mai întâi tălpile, cioplite în patru fețe, după care, peste tălpi au așezat bârnele late *închiotoare în cârlig*. Înălțimea pereților este de circa 1,85 m, iar pereții despărțitori sunt realizați din bârne ceva mai subțiri ca pereții exteriori. În partea de sus a bârnei de deasupra tălpii, cu multă măiestrie, meșterul a sculptat, în relief, motivul străvechi al funiei (torsada), considerat de unii ca având origini celtice care înconjoară biserica. S-au folosit doar cuie de lemn.

Peste bârnele superioare ale pereților s-a așezat cununa (cosoroaba) acoperișului, pe care sunt fixați căpriorii (cornii) perechi, față în față, uniți prin îmbucare cu contrafișe orizontale. Deasupra absidei (altarului) acoperișul este mai scund și mai îngust, cornii fiind mai scurți. Căpriorii (cornii) lungi dau aspectul zvelt al bisericii, iar deasupra pereților acoperișul este evazat pentru a feri pereții de ploi. Nu avem dovezi că biserica ar fi fost acoperită cu paie, pe corni fiind doar cuiele de lemn de la lețurile care susțineau șita/dranița/șindrila. În anul 1906 acoperișul din șindrila a fost înlocuit cu tablă zincată, care a fost vopsită în anul 1932.

Turnul a făcut parte integrantă din construcție de la început, lemnele fiind tăiate tot în anul 1743. El se ridică la aproximativ 14 m și făcea biserica remarcată în sat, fiind la începuturi și turn de observație a unor

eventuale incendii sau invazii. Probabil, la început biserica n-a avut clopote, folosindu-se doar toaca. De aproximativ 70 de ani biserica are două clopote, cel mic cu diametrul de 34 cm și înălțimea de 37 cm, iar cel mare cu diametrul de 37 cm și înălțimea de 35 cm, fixate pe câte un jug. Deasupra turnului paralelipipedic, înalt de circa 4 m, cu secțiunea de 1,9 m de la est la vest și 1,7 m de la nord la sud, sprijinit pe grinzi puternice, deasupra pronaosului, se află o galerie închisă cu scânduri verticale de brad având mici deschideri. Inițial, credem că galeria era deschisă, având câte două ferestre boltite, înalte de 65 cm și late de 60 cm. Aceasta este zona unde se află cele două clopote. Scheletul turnului a fost făcut să reziste vânturilor și furtunilor, printr-o îmbinare meșteșugită a stâlpilor, grinzilor și contrafișelor. Deasupra galeriei se ridică un coif cu baza pătrată, apoi unul cu secțiune octogonală, purtând în vârf o cruce. Biserica mai are cruci și pe capetele estice ale acoperișului naosului și altarului. În podul bisericii se mai păstrează crucile care au fost pe acoperișul vechi, de șindrilă.

Ușa de la intrare în pronaos este așezată pe perețele sudic, cadrul ușii fiind format din talpa bisericii (scobită) și bârna de sus, între care sunt doi stâlpi verticali legați în lateral de bârnele orizontale prin îmbucare în șanțul lateral al stâlpilor și prin cuie de lemn. Această ușă este cu două chenare (ancadramente) lucrate cu migală și simț artistic, spre exterior, în relief, se continuă brâul cu funia răsucită (torsada), iar spre interior, tot în relief, a fost sculptat un chenar mai îngust cu motive geometrice. Portalul ușii are 1,43 înălțime, la mijloc și o lățime de 60 cm. Ușa este cu câțiva centimetri mai lată și mai înaltă. Sistemul de închidere (*încuietoarea*) este un zăvor de lemn confecționat dintr-o bucată de scândură (*limba*) crestată în partea de sus, mobilă, pe perețele interior tocuiului. Deasupra zăvorului este o gaură în ușă (există o gaură mai veche, astupată, semn că actualul zăvor e unul mai nou) prin care se introduce o cheie de fier, cu limba mobilă, lăsându-se în jos după introducerea prin orificiul tocuiului. Partea din față a cheii cade cu vârful între creștăturile zăvorului și prin răsucire închide sau deschide zăvorul.

În pereții exteriori au fost tăiate patru ferestre, două la altar și două la naos (în dreptul stranelor). Ferestrele de la altar au fost schimbate fără a se modifica dimensiunea inițială (42 x 42 cm), dar cele de la naos au fost mărite la 110 x 72 cm, decupându-se din bârne. Pentru aerisirea interiorului (fumul de la tămâie și de la lumânări) meșterii au făcut un orificiu în peretele sudic al altarului, în forma unei flori cu șase petale, prin traforaj într-un cerc cu diametrul de 30 cm.

* Fragment din volumul lui Aurel Medve, „Monografia satului Vădule”, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2023.

Alexandra
PREDA

Educația privind Holocaustul. Abordarea de la Yad Vashem

Orașul Păcii a găzduit între 30 iulie și 6 august 2023 un seminar axat pe educația privind Holocaustul în România zilelor noastre, organizat de prestigioasa Școală Internațională pentru Studiul Holocaustului Yad Vashem. Orașul Păcii este nimeni altul decât Ierusalim, un loc magic care-și pune amprenta în sufletul oricui pășește în el, pentru totdeauna.

Încă înainte de plecare, coordonatorul grupului (eram 25 de profesori de istorie din toată țara), domnul profesor dr. Mihai Manea, inspectorul de istorie din București, ne-a oferit sfaturi prețioase, detalii tehnice și mult entuziasm, astfel că rigurosul control din aeroport n-a fost deloc o surpriză, părând chiar oportun, ținând cont de istoria și de trecutul tumultuos al locurilor unde aveam să petrecem următoarele opt zile. Ca să sintetizez experiența acestui seminar în doar câteva cuvinte ar însemna să redau doar o infimă parte din esența lui.

Într-o lume în permanentă și alertă schimbare, în care tinerii fac față mereu provocărilor și unde tehnologia le modelează de cele mai multe ori percepția, inclusiv asupra istoriei, ni s-a oferit o nouă abordare în dezbateră modulului în care Holocaustul trebuie predat și înțeles în România zilelor noastre. S-a pus mai puțin accentul pe ideea de traumă și ororile Holocaustului, cât pe poveștile de viață ale evreilor, atât ale supraviețuitorilor cât și ale celor care au pierit în vremea acelor fapte abominabile și care, din păcate, după toate dovezile incontestabile încă își mai găsesc negaționiști, unii foarte vocali, alții foarte fățarnici. Poate există și o saturație a acestui subiect. Râuri de jurnale, documentare și istorii s-au scris despre toate acestea. Unii, poate chiar mulți își vor da ochii peste cap de câte ori vor auzi sau vor citi despre Holocaust. De aici se naște provocarea. Cum să abordezi educația despre Holocaust pentru a contracara discursuri pline de ură și dezinformare, care lezează însăși valori fundamentale umane? În contextul actual al propagării atât de facile a informațiilor false și neverificate, educația rămâne principala armă împotriva extremismului și a altor sentimente lipsite total de empatie.

Ziua 1. Introducere în Iudaism

Călătoria cu autocarul de la aeroportul foarte mare către hotelul din Ierusalim a durat cam o oră, prilej cu care am sorbit peisajele care se perindau ca într-o peliculă cinematografică. M-au frapat peisajele verzi,

care erau peste tot. Israelul deține un record mondial la împădurire! Ne apropiam de deșertul Negev și îmi delectam ochii cu leandrii, pini, măslini, portocali și multe flori de bougainvillea cunoscute și ca flori de hârtie. Pe alocuri, peisajul devenea stâncos, iar orașul situat nu departe de Marea Mediterană și Marea Moartă lumina privirile în toată apariția lui. Fațadele clădirilor respectă toate, fără excepție, o lege ce datează din timpul mandatului britanic, care impune, până în zilele noastre, folosirea pietrei de Ierusalim, o piatră în nuanțe deschise și care conferă acea unică arhitecturală inconfundabilă.

La scurt timp după ce ne-am instalat la hotelul Prima Park, Deborah Meyer, o tânără evreică având origini franceze, a venit să ne inițieze în discuții legate de tematica seminarului, prilej cu care am ajuns să ne cunoaștem mai bine colegii din grup. Deborah va fi o prezență constantă și foarte plăcută pe toată perioada petrecută în Israel. Practic era coordonatorul grupului din partea israeliană.

Prezența lui Mordechai Leventer, ghid turistic cu origini în Transilvania, care a încheiat prima seară cu o introducere în Iudaism a fost un deliciu pentru toți cei prezenți. Înzestrat cu un real simț al umorului și foarte jovial, avea să ne bucure și în cea de-a șasea zi, când ne-a prezentat Orașul Vechi.

Ziua 2. Viața evreiască înainte de război

Seminarul acesta a fost cel mai intens seminar la care am participat vreodată. După micul dejun, autocarul ne prelua și ne ducea la Yad Vashem, unde, până la ora 17 participam la conferințe și ateliere de lucru.

Încă din această zi ne-am familiarizat cu abordarea Institutului privind educația în domeniul Holocaustului, o abordare total diferită față de Memorialul Holocaustului din Washington, de exemplu. Domnul cercetător dr. Alexander Avraham ne-a vorbit în limba română despre Istoria evreilor români. Deși a emigrat în Israel de câteva decenii, româna lui era impecabilă, la un înalt nivel academic, ca de altfel a tuturor celor pe care i-am întâlnit acolo și care erau atât de mândri de faptul că ai lor copii, născuți și crescuți în afara României, au învățat limba română.

După conferința desfășurată atât în română cât și în engleză a dr. Rafael Vago de la Universitatea Tel Aviv, despre Istoria Holocaustului în România, turul ghidat din Valea Comunităților de către Schlomo Balsam, a fost întocmai numelui: balsam pentru suflet. Un bătrânel simpatic, trecut de 75 de ani, ne-a întâmpinat cu un zâmbet larg și ghiduş pe o căldură deloc de ignorat. Locul prin care ne-a ghidat e cu adevărat special cu cât e efectiv sculptat în stânci naturale de dimensiuni foarte mari, conținând numele a peste 5000 de comunități evreiești, care acum poate nici nu mai există, decât ca o amintire scrijelită în piatră. Jovial, cu zâmbete în priviri și emanând multă seninătate, cu greu ar fi ghicit cineva că acest domn a pierdut în jur de 40 de membri din familia lui, în Holocaust.

Ziua 3. O lume a haosului

Alice Anne Marcu, ghidul nostru din cadrul Muzeului Holocaustului ne-a vorbit într-o română atât de plăcută și a reușit să transmită atâta emoție încât a fost o bucurie fiecare întâlnire cu ea. Chiar dacă s-a născut în Israel, mama și bunica ei au învățat-o limba română, astfel că apartenența la cele două culturi e de netăgăduit pentru ea. Ne-a ajutat să înțelegem importanța deosebită conferită de existența acestui memorial, muzeu și institut unde ne desfășuram activitățile până aproape de ora cinei. Acest loc unic îndeplinește mai multe roluri. Pe lângă comemorarea victimelor oferă și cea mai importantă sursă informativă în ceea ce privește Holocaustul și are un rol esențial în cercetarea academică a acestui subiect, atât în Israel cât și la nivel mondial.

„Copilăria în vreme de război și genocid” e titlul unei alte conferințe deosebit de interesante susținută de Sylvia Hershkovitz de la Universitatea Bar Ilan. Conferința a precedat două ateliere de lucru: „Învățând despre călăi”, atelier desfășurat ca un studiu de caz despre deportarea evreilor germani de la Düsseldorf la Riga. Formatorul nostru a fost Yoni Berrous, care, cu vivacitatea lui a reușit să ne antreneze mintea în diverse conexiuni legate de implicarea tuturor factorilor:

oameni simpli sau funcționari în mecanismele Holocaustului. A fost un atelier extrem de educativ. Folosind diverse surse, am abordat subiecte sensibile, legate de drepturile omului, colaboraționiști, societate civilă și responsabilitate civică.

La ultimul atelier din această zi, dr. Rocco Giansante ne-a angrenat într-o altfel de abordare a Holocaustului sau Shoah (denumirea în ebraică), oferindu-ne o experiență atât educațională cât și afectivă datorită variatelor materiale prezentate. Ne-a arătat cum poveștile din spatele fotografiilor ne ajută să menținem vie memoria și să dăm viață acolo unde nu a mai rămas nimeni care să continue povestea.

Ziua 4. Experiența individuală în contextul istoric al Holocaustului

Același dr. Alex Avraham de la Yad Vashem a ținut o prelegere despre „Sala Numelor”, pe care am vizitat-o în aceeași zi. Cum în lagărele de exterminare nu s-a întocmit înregistrarea victimelor din motive lesne de înțeles, celor de la Yad Vashem le-a revenit misiunea extrem de dificilă de a identifica numele celor uciși în Holocaust. Plimbarea prin acea sală îți taie respirația, iar chipurile celor care te privesc din pozele alb-negru sau sepia, țin în mintea oricui povești neterminate despre copilărie, iubire, planuri și multe cuvinte nespuse.

Organizatorii au înțeles că simpla enumerare a unor fapte și cronologii nu face decât să plictisească și să nu aibă efectul scontat. Astfel că, în cea de-a patra zi, am avut șansa unică de a întâlni patru supraviețuitori ai Holocaustului, într-o întâlnire închisă din cadrul Institutului Cultural Român din Tel Aviv. Abordarea aceasta personală a supraviețuitorilor a stabilit niște conexiuni extraordinare și ne-a transpus într-o lume care părea ireală în cel mai abject mod posibil, înțelegând că Europa acelor ani a fost departe de civilizație și că România acelor vremuri a fost și ea foarte implicată în Holocaust, chiar dacă prin soluții proprii, extrem de antisemite.

La începutul întâlnirii cu grupul nostru, ES dr. Radu Ioanid, ambasadorul României în Israel a susținut o prelegere cu privire la aspectele istorice legate de Holocaustul din România. Mărturiile supraviețuitorilor au fost teribil de emoționante. I-am ascultat pe Hava Haas, medic și supraviețuitoare a pogromului din București, pe Zeev Schwartz și pe Benno Friedel, supraviețuitori ai Holocaustului din Transnistria. Seninătatea și luciditatea lui Ladislau Roth mi-a stârnit toată admirația. Compozitor și fost prim-dirijor al Operei naționale Române din Timișoara a supraviețuit lagărului de la Auschwitz. Mama lui avea să fie ucisă la câteva ore de la sosirea în același lagăr. Printr-o împrejurare favorabilă, Ladislau Roth a fost transferat într-un lagăr de muncă forțată din Austria, iar după eliberare și-a reluat studiile întrerupte, ajungând să dirijeze la Academia de Muzică Ferenc Liszt din Budapesta. La final am aflat și vârsta lui. Avea nu mai puțin de 103 ani. În încheiere

a vorbit Colette Avital, renumit diplomat israelian de origine română, la rândul ei o supraviețuitoare a Holocaustului, fiind totodată și directoarea Organizației Supraviețuitorilor Holocaustului în Israel.

Ziua 5. Aspecte ale comemorării, aducerii aminte și educației

Rar mi-a fost dat să particip la o conferință atât de captivantă precum cea susținută de dr. Chava Baruch de la Yad Vashem. A vorbit despre „Cei drepti între popoare” (neevrei care au salvat evrei în timpul Holocaustului), iar în cadrul atelierului „Transnistria. Supraviețuirea și întoarcerea la viață” ne-a arătat atâta har pedagogic, încât cele trei ore petrecute alături de ea au lăsat impresia unei clipe. Am ascultat-o cu toții cu profundă admirație, iar singurul regret a constat în faptul că nu am mai întâlnit-o zilele următoare.

În ultima parte a zilei, același Rocco Giansante ne-a oferit ocazia de a învăța ceva nou în cadrul atelierului de lucru: activitatea cu măturile filmate. Ziua am încheiat-o cu o conferință susținută de Olga Ștefan despre „Viitorul Memoriei: Predând despre ieri prin intermediul artei, pentru un mâine mai bun”.

Cu puțin înainte să pornim spre hotel am primit prețioase îndrumări legate de bogatele resurse online de pe site-ul web al Yad Vashem.

Ziua 6. Excursia în Orașul Vechi din Ierusalim

După activitățile specifice de la Yad Vashem, în jurul prânzului am pornit într-o așteptată vizită în Orașul Vechi, unde am beneficiat de explicațiile unui ghid foarte profesionist și plin de entuziasm: Mordechai Leventer. Totul a fost minuțios plănuț, ca timp de șase ore să explorăm cât mai mult din mirajul acestui oraș minunat, adorat de adepții celor trei mari religii. Ne-am conectat cu istoria și cu spiritualitatea locurilor în feluri în care doar Ierusalimul ne lasă să le deslușim în acest Orient Mijlociu plin de farmec. Dincolo de acest oraș etern se ridică noul Ierusalim, într-o continuă schimbare urbanistică, modern, plin de viață, dar și de problemele inerente unei lumi în schimbare. Regimul politic actual și-a găsit multe critici printre cetățenii israelieni. Multe nemulțumiri sunt generate de o serie de legi, care au stârnit o reală criză, generând ample proteste, majoritatea concentrate în Tel Aviv, orașul căruia îi este atribuit eronat statutul de capitală, chiar dacă, din 1949, Ierusalimul se bucură de acest rol.

În contrast cu Ierusalimul, în Tel Aviv remarci imediat numeroasele clădiri zgârie-nori care te fac să înțelegi că te afli în inima unui oraș foarte dezvoltat, unde găsești giganti ai tehnologiei mondiale. Faptul că se pot baza mai puțin pe resursele naturale, i-au determinat să se reorienteze spre sectorul high-tech, inovațiile tehnologice clasându-i de multe ori pe primele locuri din lume. După cum spunea acum trei ani fostul ambasador în România al statului Israel, David Saranga, „proporția investițiilor în cercetare și dezvoltare

tare din Israel e cea mai mare din lume”, aspect care se aplică în toate domeniile, inclusiv în educație. Din fericire ei au înțeles demult cât de vitală e investiția în educație.

Ziua 7. Masada și Marea Moartă

De Sabat, ziua sfântă a evreilor credincioși, totul e închis în Ierusalim. Niciun mijloc de transport public nu mai circulă în capitală, de vineri seara, când intră Sabatul, până sâmbătă seara, când iese. Organizații seminarului ne-au oferit oportunitatea de a ne îmbogăți și mai mult achizițiile culturale, astfel că, de Sabat ne-au pregătit o excursie la Marea Moartă și la Masada. Șoferul era arab, iar ghidul nostru, Cristina Amariei, era o româncă stabilită de ceva vreme în Haifa. Ne-a oferit informații prețioase și documentate pe tot parcursul traseului, așa încât am pătruns cu mult entuziasm în povestea Masadei. Accesul spre această fortăreață se poate face și cu telecabina, iar priveliștea de sus, unde stânci extrem de abrupte și neprietenoase te întâmpină peste tot, îți taie pur și simplu respirația. La baza ei, culorile atât de vii și de pitorești ale Mării Moarte mă fac să refuz gândul și previziunile atât de nefaste ale oamenilor de știință, care-i mai dau puține decenii de viață.

Și astfel gândul m-a purtat spre poveștile de viață ale acelor oameni care au trăit și care au umplut de bucurie viețile altor oameni, dar care au devenit victimele unei ideologii sumbre. Pe parcursul acestui seminar ne-am conectat cu atâtea povești de viață, care au zgârit un tablou atât de colorat, redând atâtea emoții... Am înțeles cu toții cât de asemănători am fost în multe aspecte ale vieții: modul în care au trăit, felul în care au iubit și acea voință puternică de a supraviețui. Ne revine, așadar, datoria morală să vorbim despre trecut, despre înțelegere și despre valori fundamentale umane.

Prin cultivarea memoriei acelor evenimente și nu numai, împlinim o datorie față de cei care au trecut prin calvarul gheenei și poate ținem aprinsă speranța că lumea va fi mai bună, dacă reușim să nu uităm ce poate genera dehumanizarea și lipsa credinței.

Paul BELDI LADISLAU

Răzvrătirea nebunilor*

A doua zi, pe la orele 12,00, eram adunați cu toții în salonul mare, comun. Televizorul primitiv funcționa cu sonorul dat aproape la maximum. Supraveghetorii Pavăl și Sânpetru ne-au ordonat „Liniște deplină”... Așa trebuia să urmărim cuvântarea ce avea s-o țină președintele Ceaușescu din marea piață din fața Comitetului Central al PCR, plină full cu zeci de mii de oameni ai muncii, aduși cu forța de la zecile și zecile de întreprinderi, în grupuri mari. Fiecare grup cu steaguri și pancarte, conduși de activiștii de partid și așezați la locurile lor dinainte stabilite. Antevorbitorii care s-au perindat la microfon, cu „mânie proletară”, au înfierat evenimentele care au avut loc la Timișoara în ultimele zile. Evenimente provocate „de afară”, de către „cercuri reacționare”, „antinaționale” și „iredentiste”... Cu toții și-au exprimat atașamentul față de Partid, față de Conducătorul Suprem al țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu. După circa o jumătate de oră, a fost invitat la microfon tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele țării, Prim Secretar al Partidului Comunist Român, Comandantul Suprem al forțelor Armate! Cu căciulă pe cap, îmbrăcat într-un palton gros, micul dictator a apărut la microfon în uralele și aplauzele prelungite ale mulțimii. Erau orele 12,30... Cu glasul răgușit, a salutat „călduros” mulțimea și și-a început discursul mulțumind organizatorilor pentru această „Mare Adu-nare Populară”, care... După nici un minut, s-a produs un vuiet, o gălăgie necontrolată, venită din afunduri, care pur și simplu i-a oprit discursul! Ochii Dictatorului s-au bulbucă și, total nedumerit, privea în depărtări, fără să poată pricepe vreo cauză. Difuzarea în direct, radio și TV, a fost oprită, pur și simplu. Peste câteva momente, televiziunea și-a reluat difuzarea cu cântece patriotice.

- Atâta a fost tot discursul? se miră Ion, adăugând: Noi vrem dis-

cursuri lungi și mobilizatoare! Discursuri magistrale...

- Gura, Ioane, că te pocnesc! îl amenință Sânpetru.

Ion a tăcut imediat. În schimb, vorbe Flore:

- Dar și eu vreau discursuri lungi și magistrale! Ce este rău în asta? Nu înțeleg...

De data aceasta, supraveghetorul Pavăl s-a supărat și s-a răstit la Flore:

- Ia vină aici la mine, cisternă alcoolică ce-mi ești! Hai, executarea!

Bietul Flore s-a ridicat din cărucior și s-a supus ordinului primit. Umil, s-a oprit în fața matahalei. Acesta îi întinse pumnul în față, rânjindu-i:

- Ia lovește tu aici cu capul, în pumnul meu, berbecule!

Flore a lovit destul de tare, dar matahala de Pavăl s-a arătat total nemulțumit.

- Asta-i lovitură de berbec? Nu este... Așa este! Și-n aceeași clipă îi aplică un pumn în creștetul capului, cu oasele pumnului. Flore urlă de durere. În grabă mare, fugi cumin-te și se așază în căruciorul său, tot frecându-se pe creștetul capului și văitându-se în surdină:

- Vai, mămuca mé!... Vai, că rău mă doare, mămuca!...

Căpitanul Nedelceanu, cu ochii sclipitori, privea doar spre mine, în-trebător. I-am șoptit ușor:

- Peste câteva minute, imaginile și discursul se vor relua... cu un montaj adecvat, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat... Dar s-a întâmplat și se întâmplă deja multe...

Așa a și fost. Transmisia s-a reluat, ca și cum ar fi fost o defecțiune tehnică... Filmările s-au axat doar pe cei din față, iar ropotele de aplauze, lozincile scandate, erau suprapuse pe respectivele imagini. Era foarte ușor de constatat, iar discursul, altcumva conceput, a fost mult scurtat și cu o încheiere grăbită. În final, Ceaușescu a mai promis o crește-

re a tuturor salariilor cu 100 de lei. Vestea a fost primită cu aclamații și aplauze prelungite, deși se putea constata ușor din imagini că nimeni nu mai aplauda și nimeni nu mai scanda lozinci...

*

Curtea interioară a spitalului avea o formă dreptunghiulară, închisă pe toate laturile cu un zid înalt de peste doi metri, iar pe deasupra erau întinse și trei rânduri de sârmă ghimpată, ruginită. Nimic nu se vedea în afară, nimic nu se vedea înăuntru. Era și o alee cu un rând de bănci din lemn, vopsite cam demult cu vopsea albastră, scorjită. Printre bănci mai erau plantați și niște pomi fructiferi mărunți, piperniciți și bolnavi. În colțul sudic mai era un nuc bătrân, cu multe crengi groase și uscate, în pericol oricând să se rupă, să cadă. Un astfel de ciot era căzut chiar la baza zidului. Acolo, socoteam eu, putea fi locul meu, al nostru, de escaladare și evadare. Dacă...

*

În curtea largă, dezolantă, am fost scoși la aer și preumblare „bolnavii” din două saloane. Noi cu ei, cu supraveghetorii și asistentele eram vreo 20 de persoane. Erau orele 15,15 mi-

nute... Vremea era mohorâtă cu cerul înnorat și plumburiu. Aerul rece. Supraveghetorii și asistentele purtau halate albe, apretate, la trei sferturi. Noi, „bolnavii”, purtam halate groase, călduroase, de culoare roșie-vișinie. Așa ne deosebeam unii de alții.

*

Orele 15,30...

În grupuri și grupulețe, ne plimbam roată-roată, ca oile betege. Căpitanul Nedelceanu se plimba încetșor, așa cum putea dânsul, la braț cu Ion al Împăratului. Îi tot explica acestuia ceva, gesticulând larg. Tinu Îndrăgostitul parcă își juca deja rolul său. Își ducea mâna dreaptă căuș la ochi, făcea trei pași în față, saluta, apoi revenea la poziția inițială. Flore Alcoolicul era deja și el agitat în căruciorul căpitanului. Țintea cu bastonul spre cer, imitând o bubuitură în surdină. „Bolnavii” din salonul vecin erau grupați în grupurile lor, plimbându-se aiurea. Unii cu ochii dați peste cap, alții ședeau doar pe bănci și se legănau... Eu și Larissa ne plimbam tăcuți și cuminiți prin preajma nukului bătrân și uscat. Momentul se apropia... Din clipă în clipă, cerurile aveau a se sparge în zgomote. Așa am văzut eu derularea evenimentelor în planul akashic. Se va adevăra? Nu se va adevăra?... S-a adevărat! Au răsunat prelung în spațiu zgomotele primelor rafale. Imediat, s-au suprapus cu alte rafale, cu ecurile lor prelungite. Veni apoi și acel vuiet uman și inuman, indefinit. Vuiet din spațiu, în spațiul larg... Toți cei din curte au rămas înmărmuriți, înlemniți, precum copiii speriați. Singur căpitanul comandor Nedelceanu jubila. Se ridică pe cioatele labelor sale schilodite și, transfigurat total, strigă spre mulțimea mută, puternic și poruncitor:

- Atențiune! Companie, comanda la mine: aviație inamică la joasă înălțime! Ripostați și nu vă lăsați inamicului! Foc de voie!

Din scaunul său cu rotile, Flore Alcoolicul începu:

- Bum! Buum! Buuum!

Tinu Îndrăgostitul făcu trei pași hotărâți în față și-i ținu isonul:

- Poc! Pooc! Pooc!

Căpitanul Nedelceanu strigă sever spre Ion al Împăratului:

- Ioaneee!

- Ordonati! răspunse imediat acesta.

- Ești locotenent-comandor! Ridică-ți avionul de la sol și te luptă eroic cu inamicul! Executarea!

- Să trăiți, am înțeles! făcu acesta hotărât, salutând la capul gol, apoi, pe neașteptate, mișelește și pe din spate, îi puscă o palmă zdravănă supraveghetorului Sânpetru. Lovitura, drept peste urechea dreaptă, îl prinse pe bietul Sânpetru total nepregătit. Ca un om turmentat, acesta se dezechilibra și făcând doi pași laterali, se prăbuși cu o privire tâmpă. Ion al Împăratului își desfăcu larg mâinile și ca un aeroplan în decolare, vuind zgomotos, începu a alerga energic printre bolnavii din salonul vecin, doborându-i rând pe rând pe cei prinși în calea lui. Ochii mari și negri îi erau bulbucăți, ieșiți din orbite. Pletele-i lungi îi fluturau ca o coamă de cal.

- Vuuu! Vuuuuiii!

Spectacolul neașteptat și hazliu îi făcu pe bolnavii din salonul străin să țipe, să aplaude zgomotos, să se bucure precum copiii. Eu cu Larissa ne-am pitit în spatele nukului uscat, printre crengile ciotului căzut la pământ. Ne-am dat jos capotele vișinii, mototolindu-le sub noi. Tăcuți, pierduți în liniște, urmăream doar debandada iscată, cu succes. Geamul de la etaj, de la biroul tovarășului director, s-a deschis larg. În deschizătura geamului a apărut și el, dezorientat, uimit, cu ochii cât cepele. Urmări câteva clipe debandada iscată în curte apoi, mânios din cale afară, începu să înjure ca un birjar. Porunci tăios personalului să pună capăt imediat „răzvrătirii nebunilor”! Sânpetru, care își revenise între timp, împreună cu supraveghetorul Pavăl, închiseră calea lui Ion și tăbărâra asupra acestuia, încercând a-l imobiliza. Era însă foarte greu... Cu o forță ieșită din comun, Ion se lupta cu amândoi, ca un taur! Capotul său vișiniu se sfărtecă total, dar el rămânea tot în picioare, victorios. Flore a sărit din cărucior și ținându-l pe supraveghetorul Pavăl, intră în acesta cu toată puterea. Îl prinse din spate, în dreptul încheieturilor genunchilor. Pavăl căzu peste cărucior ca și cum l-ar fi lovit un autoturism. S-a rostogolit și-a căzut în cap, apoi pe umeri, icnind de durere. Flore

îi mai aplică una cu bastonul său, drept în cap, satisfăcut la maximum:

- Na, să plângă și mămuca ta!

Își făcură apariția în curte încă patru supraveghetori, înarmați cu bastoane din cauciuc. Hotărâți, intrară în mulțime și lovindu-i cu sălbăcie și orbește, îi mânăra pe toți, ca pe niște vite, spre intrarea în clădire. Majoritatea s-a supus, urlând de loviturile încasate. Încolăciți ca doi dulăi turbați, Sânpetru cu Ion se tăvăleau pe jos, lovindu-se cu sălbăcie pe unde apucau. În ajutorul lui Sânpetru săriră imediat alți doi supraveghetori, lovind în Ion și încercând a-i despărți. Degeaba... Ion nu mai simțea loviturile de baston. Ca un câine rău, prinse cu dinții lobul urechii adversarului și nu-l mai slobozi. Sânpetru urlă de durere, ca un porc înjunghiat. Plin de răni și sânge, când Ion a fost totuși despărțit de adversarul său, plin de satisfacție și victorios oarecum, scuiă din gură o bucătică din lobul urechii lui Sânpetru. Istovit, sleit de puteri, se înmuie sub ploaia de lovituri și acceptă să intre în cămașa cu mâneci lungi, fiind la sfârșit imobilizat și condus spre intrarea în clădire. Din urechea ciuntită a supraveghetorului Sânpetru, sângele roșu-roșu curgea șiroi-șiroi... Asistenta Margareta, cu eșarfa ei de la gât, îi acoperi rana și-n mare grabă îl conducea spre infirmerie. Ultimul condus din curte a fost căpitanul-comandor Nedelceanu. Pe laele lui betege, legănându-se ca o rață, se lăsa condus în grabă de către ultimii supraveghetori. Geamul de la biroul directorului s-a închis cu zgomot și, în afară de rafalele care continuau dinspre oraș, liniște... Fără a mai pierde timp, am acționat. Cu spatele la zid, Larissa s-a cățarat ageră pe brațele, pe umerii mei și a fost sus, pe zid. I-am aruncat un capot. O mânăcă a ancorat-o de un suport metalic și partea liberă mi-a coborât-o mie. Pășind pe cioată, am apucat capotul și trăgându-mă cu forța disperării, am fost imediat și eu sus, alături de ea. Cu ajutorul aceuiași capot, ne-am lăsat pe cealaltă parte și ne-am trezit afară, într-un parc liniștit și pustiu. Da. Eram liberi!

*Fragment din romanul „Răzvrătirea nebunilor”, apărut la Editura „Caiete Silvine”, Zalău, 2023.

Deținutul

Gheorghe PORUMBREANU

Stătea rezemat de zidul bucătăriei. Avea acest obicei la ora când fiecare își îndrepta pașii grăbiți spre sala de mese. Stătea puțin, ca un mic ritual de ascet. Nimeni nu știa de ce. Nimeni nu știa dacă e obosit, plictisit, sau medita la ceva anume. La ce ți-ar putea sta gândul, în pușcărie!... Dar nimeni nu te-ntreabă, niciodată, la ce te gândești. Așa că... Cine știe! Ești liber!... Sună ciudat, nu? Dar cine-ți poate reprima gândurile? Dacă, prin absurd, s-ar putea capta toată tensiunea eliberată care plutește, undeva, deasupra unei pușcării, zi de zi și noapte de noapte, s-ar putea să... Cine știe!

„Vai de lumea noastră!” De câte ori aud această jelanie, care, în esență, nu definește nimic, mereu am senzația că, de fiecare dată, reprezintă cea mai înfricoșătoare prezicere, din partea oricui ar veni ea, pentru că... nu definește nimic! Te poate revolta ceva? Da! Dar nu știi ce anume. Pușcăria e locul în care nimeni nu are prieteni. Nimeni nu plânge, nimeni nu râde. Noaptea toată lumea doarme, iar ziua toată lumea visează. Fiecare are calendarul lui, iar deasupra patului câte o poză de familie sau o iconiță.

- Salut, amărăștene! Vezi să nu dărâmi zidul. Plec în concediu. Așteaptă-mă! Nu stau mult. Vine iarna și nu mi-am luat lemne de foc, făcu haz de necaz fostul său coleg de celulă, râzând cu poftă la indiferența mută a celui rămas să proptească zidul bucătăriei, de parcă nici nu l-ar fi auzit. Râdea cu poftă, da. Își permitea.

- Ți-a plăcut?, se apropie gardianul, cu „Georgică” în mână (adică bulanul, sau pulanul gardianului). Șapte condamnări, până-n prezent! Dar mai e timp. Are o biografie a Satanei, de te ferească Dumnezeu. Acu, e-n primeneală. Are nevoie de înprospătare, de o schimbare din când în când, dar nu poate sta mult timp. Îl mîncă-n cur. Ce mai... un alonjar.

- Asta este! E modul lui de-a exista. Sau, poate, rezultatul cu metode tot mai revoluționare al reabilitării sale, în pușcărie. Cine știe!...

- Voi ați vrut să veniți aici, îl lămură gardianul lovindu-și, ușor, cu pulanul, coapsa dreaptă în drumul său, legănat, spre direcția porții penitenciarului, până unde trebuia să-l însoțească pe deținutul care-și ispășise, deocamdată, pedeapsa. Noi doar v-am deschis poarta.

- Mda... Mulțumim!

Ce discuții ai mai putea purta pe această temă, în situația în care tu ești deja aici? Gardianul e la serviciu. El își face treaba pentru care este plătit. Teoriile lui se bazează doar pe experiența anilor petrecuți

alături de deținuți. Unul dintre ei le spusese, odată, deținuților, de parcă le-ar fi mulțumit: „Dacă nu ați fi voi, nici noi n-am exista. Nu ar fi nevoie de gardieni”.

Asta este simbioza noastră, pur naturală și incontestabilă. Deci... „cu plăcere?”

„Dar cui îi pasă de el, cui îi pasă de mine. Fiecare cu... a mă-sii”, gândi cu totală indiferență, rezematul nostru. Deținutul are două mari preocupări: ora mesei și câte zile au mai rămas până la liberare. Cine a făcut armata știe ce înseamnă AMR (întotdeauna scris cu majuscule).

În perioada comunistă, deținuții erau singurii cetățeni care aveau, nu dreptul, ci obligația de a se adresa cu „domnule”. Doar ei între ei puteau fi „tovarăși”.

După terminarea prânzului, îi plăcea să stea în același loc, lăsându-se pe vine, fără a atinge cu fundul trotuarul îngust, rezemat cu spatele de același perete din fața zonei interzise, zonă distinctă, încadrată de un gard de beton, înălțat cu patru straturi de sârmă ghimpată, arcuită spre interior. Peretele de reazem era la o distanță destul de mare, astfel încât să-i fie permisă staționarea în spațiul lui de meditație, de care deja știa toată lumea.

Îi plăcea să privească, peste gard, cerul senin. Ignoră sârmele ghimpate. Adică, reușea să le ignore; se cere precizat acest lucru. Îi plăcea să creadă că dincolo de gardul de beton nu există decât cerul. Altceva nici nu s-ar cădea să poți să-ți închipui. Pe acest cer senin și liber își construia o lume a lui, așa cum și-o închipuia de-aici, rezemat de un perete de beton, al lui și al oricui. Devenise, fără să-și fi propus, un introvertit. Considera că deținuții de drept comun ar trebui să fie împărțiți în penitenciare după alte criterii.

Adică cum? Cine știe... Alte criterii.

- Iar te-apucă? – se apropie, cu o veșnic afișată aroganță, un alt coleg de celulă ce nu-i dădea pace nici măcar noaptea. De ce-ți ascunzi trecutul? Faptele tale nu se mai pot șterge niciodată. Ce-ai făcut ai făcut. Te ții mai isteț ca noi? Măi, agarici! Tu crezi că o amnistie ar însemna ceva?... Nimic, în afară de a elibera locul pentru altcineva. Atât! Tu tot captiv rămâi gândurilor tale. Tu asta aștepti, o amnistie? Naiv poți să mai fii. Tu știi ce înseamnă amnistie?

- Tu chiar n-ai de lucru?

- Nu, n-am de lucru! Eu chiar sunt filozoful pușcării. Amnistie înseamnă trădarea propriei identități. Cine mai ești dacă nu ai nici măcar dorința ispășirii greșelilor tale voite sau accidentale?

continuare pe www.caietesilvane.ro

Rânduiala

Paul FARKAS

„Ieși tu întâi?”

„Bine, ies eu, dar pune tu de-un ceai.”

„Te schimb eu mai târziu.”

„Perfect, însă nu prea târziu. E frig afară de-ngheață pietrele.”

„Am să vin cam pe la unșpe, după ce-i culc pe băieți și mai strâng prin casă. Vezi că-ți las ibricul pe foc. Oricum, flacăra abia se vede. Când ieși, închide robinetul. Știi bine, că-i mai apucă dracii pe cei de la gaze și reduc sau măresc presiunea... Doamne, ce nenorociri au avut loc deja în iarna asta și presupun că vor mai fi și altele! Niciodată nu poți să știi cu politica ne-bunului.”

„Taci, băi femeie, vrei s-o pățim cu toții? Doar știi bine că până și pereții au urechi!”

Afară, omătul bătătorit de decembrie scârția sub tălpile bocancilor și la fiecare pas trăiai pericolul unei căzături pe betonada spartă a trotuarului. Foarte ușor puteai să-ți rupi mâinile sau picioarele și chiar să te nenorocеști pe viață.

Deși lactatele erau la mică distanță de casă, era anevoios să umbli pe trotuarul înghețat și niciodată curățit de nimenea. Pe asfaltul străzii n-aveai cum să circuli pentru că zăpada se înălța la aproape un metru. Nici măcar puținele mașini nu mai circulau prin cartier.

Ajuns la pragul magazinului, deja îi vedeam pe unii dintre vecinii de bloc cu zâmbetele înghețate pe față. Era inutil să-i deranjez cu întrebări sau mici politețuri, așa că m-am așezat în rândul format și am început să număr. Un, doi, trei... și așa mai departe. Să fi fost cam cincisprezece oameni înaintea mea, majoritatea bărbați tineri care aveau copii mici.

Câteva vecine mai guralive comentau și prognosticau ce fel de produse lactate și ce cantități ne vor fi furnizate spre dimineață. Unele chiar îndrăzneau să creadă și să spere că vor cumpăra unt și smântână, odată ce ușa magazinului se va deschide la orele șase fără două minute dimineața. Doamne, ce îndrăzneală să crezi așa ceva în anul de grație 1982!

În fine, nemaivoid să ascult astfel de vise și bazonii, mi-am întors capul spre direcția din care apărea o mogâldeță, care încet-încet creștea în direcția grupului nostru de candidați la produse lactate, în acea noapte de gheață muntenească din decembrie 1982, an de superbe înfăptuiri ale genialului tovarăș, an în care renumita savantă de renume mondial forța zeci de edicte pentru hrănirea științifică a populației socialiste. Erau deja renumite produsele lactate aduse la

0% grăsime, patrioții (puii rahitici care refuzau pur și simplu să „părăsească” țara), adidașii faimoși (tacâmuri de pui) care trebuiau fierți ore în șir pentru a concocta din ei o zeamă dubioasă ca să-ți hrănești copiii, desigur, în mod științific. Cu puțin noroc puteai prinde și un salam cu gloanțe, cu șanse mari să-ți rupi dinții. Ce mai, stomatologii erau și ei oameni. Cu puțini bani în acei ani, aceștia îți reparau dinții și te pregăteau pentru noi aventuri dentare.

Însă, iată-l și pe bunul meu coleg Mihăiță, care vorbea într-un tremolo continuu din cauza gerului aspru de decembrie. Mai pe românește, îi clănțăneau toți dinții-n gură de frig ce era.

„Te sculași, bre?” l-am întrebat mai mult pentru a-l dojeni. Doar știa prea bine că la 10:30 seara era prea tardiv să mai faci cumpărături de lactate dimineața. Ar fi trebuit să apară înainte de ora 10. La numărătoare a ieșit al 55-lea la coadă. Acum totul depindea de cei din față dacă unii din ei renunțau la al doilea litru de lapte. Eu i-am propus să-i cedez a doua sticlă de lapte, însă nu voia nici în ruptul capului.

„Dar ce ai să le dai la fete?”

„Le voi da ceai și pâine cu magiun. M-a sunat mama să-mi spună că pe tata l-au luat la spital și din cauza asta n-am putut ieși la timp.”

„Lasă, bre, că facem noi ceva să fie bine, să-mpăcăm și capra și varza”, șoptindu-i să se apropie ca să pot să-i șoptesc în ureche, „așa cum ne-mpacă și pe noi de atâta amar de timp.”

Și iată că pe la ora 11 apare și nevastă-mea la schimbul doi. Era toată învelită într-un palton de blană, peste care își arunca un pled de lână groasă, iar în picioare purta botoșei îmblăniți. Era într-adevăr gata de expediție. O expediție nocturnă, la care eram supuși fără voia noastră, una care era dezmințită cu seninătate, dar impusă de cei doi tovarăși pentru menținerea sănătății populației, alimentându-ne astfel și hrânindu-ne, mă repet, științific.

Era ora la care fugeam acasă în relativa căldură a apartamentului, unde apa era adusă la aproape 70 de grade Celsius. Ceaiul de la orele unsprezece jumătate noaptea era cea mai suavă, gustoasă și elixirică li-coare. Reușea să-mi dezmorească mușchii, oasele și creierul înghețat. Încă puțin și mă autocongelam, încă puțin și cei din stradă mă culegeau țeapăn, cu un rictus de fericire pe față. Nu știi de ce majoritatea celor înghețați găsiți prin nămeți au acea privire de pașnică împăcare cu soarta lor. Oare de ce?

continuare pe www.caietesilvane.ro

Vasile
HATOS

Problema morții – subliniată în lirica autoarei Dorina Brândușa Landén

Citind cartea de poeme *Mitologia morții moderne* (Editura Vinea, București, 2019), scrisă de Dorina Brândușa Landén, mi-am dat seama că intră în sfera ineluctabilă a morții, mai ales a omului modern, care pe zi ce trece se îndepărtează tot mai mult de Sacru, de valorile spirituale. Încă de la începutul cărții, cu poemul *dimineți*, autoarea ne îndeamnă spre introspecție, orice zi este pentru ea o analiză pertinentă a psihicului, deoarece acolo se nasc și mor ideile care vin din conștiință. Frumos structurată, cu ilustrații de Joni Stoian, dând valoare cărții prin reprezentarea în culori a chipului omului de azi, cuprins în mreaja tehnologiei, uitând că, de fapt, spiritul face materia nu invers! Chipuri mai degrabă moarte decât vii, unde predomină mirajul culorii, care te poartă spre psihicul uman, dând naștere unor forme, așa zice „mesianice”! Omul modern a cam uitat de spirit, fiind preocupat de valorile materiale. Împins de voință, lucrează mai mult pentru corp decât pentru spirit, cum zicea Schopenhauer, că voința este un dar dat omului de conștiință. Fără voință omul cade în ingratitudine, unde pulsul inimii scade la orice întâlnire cu aproapele, deoarece iubirea este forma cea mai perceptivă în cunoașterea Sineului. Doar printr-o adevărată iubire omul se apropie de absolut. Ce suntem noi, oamenii, dacă nu un puls al absolutului, unde fericirea scade pe zi ce trece apropiindu-ne de moarte?! Problema morții este și problema omenirii. Această obsesie, care pe mine mă macină în suflet de copil, cu întrebări și răspunsuri venite din conștiință, îmi dădea imboldul de a trăi pe culmi intrinsece, unde viața și moartea își dădeau mâna în acele stări tensionate ale spiritului, cunoscându-mă în sine. Așa cum poeta încearcă să urce pe culmile revelației, unde simțirea ancestrală o poartă spre ungherele sufletului, acolo unde lupta dintre bine și rău este bine coordonată de judecățile empirice. Doar acolo tai, elimini răul din conștiință, lăsând loc binelui. Acolo este acel imperiu al facultăților mintale, unde ființa este legată de natură și Univers prin simțire și intuiție. Prin simțire urci în sine dialogând, iar prin intuiție străbați câmpurile minate ale conștiinței, urcând spre adevăratele revelații, dând mâna cu adevărul din tine, acea sinceritate absolută, atât de mult căutată de înțelepți.

Prin sfera poemelor sale, Dorina Brândușa Landén îți deschide sufletul spre răsărituri, o alunecare

spre introspecție și meditație. Parcă fiecare răsărit de soare o poartă spre fericire. O privire mai atentă a razelor solare o duce departe... spre universul ei interior, dialogând în sine. Așa cum apare în poemul *semne matinale*: „dimineața îmi beau în tăcere cafeaua/ mă întreb câți oare se iubesc și câți se urăsc/ câți rățăcesc fără chip – tangente la umbră –/ în neliniștitele nopți ale timpului meu/ ce vor fi simțind oare când soarele răsare/ și o nouă zi trece peste noi indiferentă/ apoi îmi desenez cu rujul/ o umbră uscată pe buze, roșie/ și parcă m-aș îneca rostind primele cuvinte”.

Gândul morții predomină în multe poeme, parcă ar fi un „cadastru” cu nume fictive înscrise pe memoria ei prin implantarea în conștiință a acelei obsesii. Orice meditație are ca scop cunoașterea: ori a Sineului, ori a naturii și Universului. Cât de mici suntem în fața Absolutului... poeta o spune în meditațiile sale. Poemul *în oglindă* redă sfera ei lucidă în fața morții. Ori, cum moartea face parte din viață, așa și gândurile ei devin „acești plămâni îmi vor cere socoteală/ acest trup îmi va cere socoteală/ acest păr în care moartea se va odihni/ îmi va cere socoteală”. Poeme precum *să mă desprind și trează fiind am visat* oferă o altă alură spirituală. Trece de la stări meditative la stări extatice, apropiindu-se de clipa simplității. Numai prin simplitate un suflet se apropie de Absolut. Cu cât devii mai simplu cu atât înțelegi mai bine viața.

Iar prin labirinturile sufletului ei predomină armonia spirituală, știind bine ce înseamnă un suflet bolnav, plin de răni, care poate nu se vor vindeca niciodată. În poemul *sunt zile se pierde în labirinturile spiritului*, unde fiecare durere parcă este personalizată în ființă. În *te aștept nu te aștept, retorica drumului sau un labirint ce nu duce nicăieri*, poeta mă poartă în lumea ființei unde introspecția își spune cuvântul.

Închisă în casa ei, în gândirea meditativă, își dă seama că printr-o analiză pertinentă a psihicului se consideră „o păcătoasă înăscută”. De aceea, versurile ei te împing spre o căutare exhaustivă, acolo unde metaforele abundă în frumusețea vorbirii. Doar stând de vorbă cu tine însuși îți dai seama de unicitatea versurilor. Ori originalul, mai ales în poezie, apare când cel care scrie își trăiește propriile stări euforice. Noica zicea că orice stare de spirit are în ea ceva originalitate, deoarece dai, oferi ceva din trăirile tale pe tărâmurile nemuritoare ale conștiinței. Așa cum

Eminescu obișnuia să hoinărească prin păduri, așa și Dorina Brândușa Landén încearcă prin *să înțelegi ce pleacă și ce rămâne*. Un poem splendid despre cunoașterea naturii. Preumblatul prin natură scoate sufletul spre alte emisfere spirituale. Natura îți dă acea stare de meditație, parcă planezi peste spațiu și timp; cum zice și în acest poem: „într-o tăcere fără capăt/ obișnuiesc să umblu prin pădure/ aerul limpede al libertății/ spre mine împinge bunătatea/ și o anume beatitudine/ peste marginea cerului/ peste oceanele lui/ coroanele copacilor unduindu-se/ sunt mari torsiuni ale singurătății/ îmi împletesc gândurile ca firele de in/ vi le-aș da vouă/ dacă și-n mine ar fi atâtea lumini/ cum sunt ferestrele cerului”. Starea de grație, starea de beatitudine o simți când sufletul omului este una cu Dumnezeu! Doar acolo spiritul este liber, neprins în lanțurile condiției umane. Pe culmile fericirii ajung doar cei care caută neconținut sinceritatea, acel adevăr înăscut în noi înșine. Pe țărmurile beatitudinii se plimbă doar cei care caută neconținut adevărul, binele și frumosul. Doar prin aceste concepte omul își cunoaște propriile rădăcini. Revelațiile morții sunt tocmai rezultatul acestor căutări metafizice. Zic metafizice deoarece Binele este divin, Adevărul este divin, Frumosul este divin. Și cum „zadarnic am străbătut nenumărate drumuri/ cum zadarnică a fost așteptarea unei mari fericiri/ am cunoscut sumedenie de țărături/ printre melci și tășul scoicilor lăsându-mi urmele/ mă sedimentam în propria-mi adâncime/ iar disperarea întrecea răbdarea sufletului/ am văzut fluxul vieții și apele morții/ ștergând faptele inocența păcatele”, zice în poemul *o istorie neterminată a zădărniciiei*.

Durerea unui popor se eclipsează în memoria poetei. Puternică sufletește, pe alocuri emotivă, redă stările unei națiuni, care zi de zi parcă se îndepărtează tot mai mult de simplitate. Iar prin poemul *o retorică a cercului* descrie cu oarecare scepticism stările sufletești care se propagă în sufletul unei națiuni, dar o și binecuvântează prin rugăciuni. Iar „poate suntem mult prea liberi/ prea neînduplecați ori/ ne lipsesc sentimentele/ pentru a renaște iubirea/ din inocența copiilor/ plămădind oameni din zăpadă// dar cum poți să fii liber/ când te pomeniești/ față în față/ cerc în cerc/ cu moartea?”.

Sentimentul morții a deschis și deschide omului o cale spre nemurire, adică spre acele adâncimi unde spiritul este în căutarea acelei fericiri intrinseci. Dacă Nicomachus, fiul lui Aristotel, căuta sensul vieții în durere prin cunoașterea propriilor puteri spirituale, atunci ne dăm seama cât de mic este omul în fața morții și ce trebuie să facă pentru a ajunge la rădăcinile spiritului?! Ori calea spre cunoașterea legilor naturii este dată de legi bine păstrate în conștiință. Echilibrul naturii este și echilibrul sufletului omului, orice lege naturală este legată de sentimentul morții. Natura „moare” iarna, dar se trezește, revine primă-

mitologia morții moderne

dorina brândușa landén

vinea

vara la viață. Așa și omul este legat de Natură și Univers prin legile dreptății și adevărului. Respectăm natura și ea ne respectă. Facem rău, acel rău se reîntoarce asupra omenirii. Una din legile fundamentale ale universului. Dualismul rău/bine predomină în multe din poemele autoarei, iar timpul un dușman al morții este. Materia își reia cursul obișnuit în acest Univers atât de complex și atât de frumos din punct de vedere spiritual! Ori frumusețea naturii este și frumusețea interioară a omului, o privire plină de admirație a peisajelor naturii deschide sufletul omului spre alte orizonturi spirituale. De la începuturi omul a fost considerat mic în fața măreției naturii, iar legile acesteia întotdeauna au învins omul, deoarece moartea nu poate fi cunoscută decât prin cunoașterea propriului spirit. Stările sufletești, mai ales acele insomnii care provoacă omului meditații profunde, îl scot spre alte orizonturi spirituale, unde predomină tăcerea, și doar simțul estetic și intuiția îl fac să vorbească, deslușind o parte a spiritului său, intrând inconștient în sfera sacrului, unde puterea de absorbție a spiritului este uriașă. Acolo ești doar tu și Dumnezeu. Cum zice autoarea în poemul *despre iubire jertfă și stele căzătoare*: „iar eu cămașă interioară ți-aș fi/ sufletul meu în sufletul tău s-ar cuibări/ pământul se va roti sub el și nu vom ști dacă/ iubirea sau jertfa ne-ar rămâne de leac./ așa cum mă lovește orbitoarea realitate./ ... / tu poți să strigi ori poți rămâne tăcută/ totul e o continuă evoluție – zice alchimistul fericirii –/ și-n van se tot duce se tot duce/ sus mai sus spre apele adânci ale cerului/ pe aripile păsărilor uitoare/ despărțind pământul de foc, focul de ape”.

Prin *nopti* își construiește un imperiu al ideilor, unde se amestecă toate vicisitudinile vieții, tristețile, căutările metafizice, mai bine zis este o căutare înăscută a puterii Sinelui.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Shakespeare în critica umanistă

Ioan BUNTA

Cuvântul umanism are mai multe sensuri, de la starea de a fi o ființă umană până la preocupările privind bunăstarea ființelor umane. În plan educațional educația umanistă înseamnă studiul limbilor clasice (greaca și latina), studiul literaturii clasice cu origini în Italia secolului XIV. Acești umaniști erau și creștini. Ei aveau rolul principal de a reconcilia marile opere literare, cele ale scriitorilor păgâni ca Virgiliu și Ovidiu cu învățăturile bisericii creștine. Într-un sens mai larg, cuvântul umanism poate însemna orice filozofie care are în centrul ei natura și acțiunea umană. În societatea contemporană unele orientări conservatoare s-au opus influenței „umanismului secular” ca o orientare care slăbește autoritatea instituțiilor religioase. Într-un fel acești critici au dreptate, de vreme ce interpretările umaniste, chiar și scripturile, se deosebesc de orice fel de exegeze teologice. Umanismul se ocupă în principal de libertatea și autonomia umană, așa cum este prezentată în „Orație privind demnitatea omului”, scrisă de umanistul italian Pico della Mirandola. Potrivit acestuia, artefactele pot fi modelate după propria ta plăcere și a scopului pentru care au fost create. În această idee ființa umană nu se poate realiza prin obediență în fața unei autorități. Ideea fundamentală a umanismului este credința în potențialul liberator al rațiunii și creativității umane.

Umaniștii cred că se pot bucura de libertatea lor studiind tezaurul tradițiilor așa cum acestea s-au păstrat în poezie, filozofie, retorică sau chiar în scrierile politice. Aceste tradiții alcătuiesc baza literaturii universale. Ceea ce deosebește omul de toate ființele este posibilitatea de a comunica printr-un sistem special de semne grafice și sisteme fonetice, într-un cuvânt, cu ajutorul limbajului, care este specific numai omului. Înțelegerea filozofică începea cu rostirea articulată a cuvintelor. Câteva elemente specifice deosebesc interpretarea umanistă de alte abordări. Amintim câteva domenii specifice: interpretarea lucrurilor ca atare, psihologia populară, rolul emoțiilor, importanța eticii, profunzimea relațiilor umane. În cele ce urmează le vom prezenta pe fiecare pe scurt.

1) Să luăm lucrurile așa cum sunt (înțelegerea literală a textului)

Umanismul este preocupat de folosirea figurată a limbii, dar orice configurare a metaforei și a altor elemente retorice începe cu înțelegerea ca atare a sensului de bază al cuvintelor. Când Macbeth se întreabă „dacă asasinarea/ ar putea ascunde («trammel») ur-

mările” (*Macbeth*, 1.7, 2-3) este foarte folositor să știi că „trammel” înseamnă plasă de pescuit sau frânghia folosită pentru împiedicarea calului. Când Macduff își dă seama că toți copiii lui fuseseră uciși prin „one fell swoop” („o singură lovitură”, 4.3, 220), el se gândește la pasărea cenușie (de pradă) în timp ce atacă prada neajutorată.

Partea fascinantă a limbii lui Shakespeare aici este capacitatea lui de „demetaforizare”¹ a exprimării obișnuite. Demetaforizarea este un mod de a transforma expresiile convenționale ale limbii și a le da o direcție inversă („reverse direction”) spre a le da o semnificație reală. Shakespeare se întoarce la sensul literal al diferitelor elemente lingvistice și narative convenționale, ca de exemplu „a se îndrăgosti la prima vedere”, și încearcă să arate cum ar fi dacă acest lucru s-ar întâmpla cu adevărat în viață. De fapt nimeni nu se îndrăgostește cu adevărat la prima vedere. Acesta este un mod de a privi dragostea în retrospectivă. Dar Romeo și Julieta ne arată cu adevărat doi oameni care se îndrăgostesc cu adevărat din momentul în care se văd.

Acest lucru este valabil și în cazul personajelor fictive, care, de fapt, reprezintă oameni adevărați. Noi vedem aceste personaje ca pe niște oameni adevărați din viața reală. Interpretarea umanistă arată o imagine reală a unui grup de oameni care acționează conform unui scop și în deplină cunoștință a faptelor lor, așa cum spune personajul Duncan: „Nu există artă să descopere ceea ce spune expresia feței” („There’s no art/ To find the mind’s construction in the face”), *Macbeth* (1.4, 12-13). Nu este ușor să știi ce este în inima fiecăruia. Cu toate acestea, critica umanistă încearcă să ghicească caracterul personajului cu ajutorul puterii exprimării individuale. Modul de exprimare poate fi folosit ca o metodă eficientă de a ghici gândurile și sentimentele oamenilor.

2) Psihologia populară

Psihologia populară se bazează pe presupunerea că oamenii acționează conform unui motiv sau unei cauze și acestea se înțeleg din ceea ce ei spun. Motivele unei acțiuni pot fi analizate în termeni precum credințe și dorințe, alături de alte stări mai complexe cum ar fi scopurile, intențiile și calculele. Spre exemplu, dacă ne întrebăm de ce l-a ucis Macbeth pe Duncan, vom obține următorul răspuns: „Pentru că dorea să fie rege”. Această interpretare pare fezabilă pentru că piesa n-ar avea altfel niciun sens. Dar, de fapt,

Macbeth nu ne spune explicit că dorește să fie rege și că, prin urmare, preferă să-l omoare pe Duncan. Gândirea lui se bazează pe interpretarea noastră în legătură cu dorințele lui. Ceea ce-l face pe Macbeth interesant din punct de vedere psihologic este complexitatea lui. Macbeth nu este doar ucigașul sângeros care este gata să facă totul pentru a obține ceea ce dorește. El crede că ucigându-l pe Duncan își va asigura drumul de a fi rege. Ba mai mult, el mai are și alte motive care, în aparență, sunt în contradicție cu alte motive primare. Macbeth își dă seama că vor fi și alte consecințe, că acțiunile lui îi „vor învăța și pe alții să întreprindă acțiuni sângeroase, care, fiind învățate de alții se întorc/ Să-l pedepsească pe inventator” („will teach bloody instructions which, being taught, return/ To plague th' inventor”), *Macbeth* (17, 8-10). El știe că din punct de vedere moral, uciderea este un lucru rău, dar nu uită că rolul lui este dublu, *Macbeth* (1.7, 12). Duncan este prietenul lui, rudenia lui și oaspetele lui. Macbeth crede în onoare, datorie și obligație, el este plin de „esența amabilității umane” („full of th' milk of human kindness”), *Macbeth* (1.5, 15). Pe de altă parte, Duncan este amabil, un nobil care-și ține cuvântul și care este sincer față de el însuși. Duncan și Macbeth sunt ambii gentilomi. Prin urmare, Macbeth decide că nu s-ar cuveni să-l omoare pe Duncan la urma urmei. El acționează împotriva judecării sale și-l omoară pe Duncan. Abordarea umanistă încearcă să înțeleagă cum și de ce a fost posibil acest lucru.

Aristotel² numește această stare akrasia – neînfrânarea sau slăbiciunea voinței. Omul care nu se poate stăpâni pe sine provoacă răul fiindcă așa simte el, deși știe că face un rău. Punctul de bază este aici cunoașterea în sensul unei lucidități conștiente (lucid self – awareness). Eu știu că ceea ce fac e greșit, pentru mine, dar o fac oricum. Problema este nu că Macbeth acționează împotriva judecării lui, ci deplina cunoaștință că acțiunile lui rănesc exact ceea ce lui îi este drag.

În concluzie, ideea lui Aristotel ne arată că adevărata cunoaștere de sine este incompatibilă cu acțiunea inconștientă, ceva îl împiedică pe omul care nu se poate stăpâni de a se cunoaște cu adevărat pe sine.

3) Rolul emoțiilor

Interpretarea umanistă este preocupată de acțiunea dramatică, nu numai ca un mod de a reprezenta motivele unor acțiuni specifice, ci și ca un mod de a explora sentimentul uman. În *Romeo și Julieta* este vorba despre doi adolescenți care se îndrăgostesc. Dar cum arată cu adevărat acest sentiment? Iată un fragment din piesă în traducerea lui Virgil Teodorescu, preferată de asemenea și de dl prof. Adrian Papahagi (5, 90-103)³:

„Romeo: De profanez cu mâna-mi mâna-ți sfântă,/ Voi ispăși cu buzele, căci ele-/ Doi pelerini sfienici – se avântă/ Cu o sărutare vina mea s-o spele,/

Julieta: Nu-i vinovată mâna, pelerine!/
Ești aspru. Pelerinii dacă vor,/ Pot strânge-n palme mâinile divine./ Strânsoarea asta e sărutul lor./

Romeo: Dar pelerini sau sfinți n-au buze, gură?/

Julieta: Da, pelerine, pentru rugăciune./

Romeo: Mâini fie-ți sfântă, buzele! Te-ndură!/
Căci altfel deznădejdea mă răpune.

Julieta: Primind chiar ruga, sfinții stau pe loc.

Romeo: Stai, împlini-voi ruga mea de foc! (o sărută)”.

Sonetul ca formă poetică este adesea folosit pentru a exprima iubirea. În majoritatea sonetelor doar o singură voce vorbește, fie că o preamărește pe iubită, fie că se plânge de indiferența ei. *Romeo și Julieta* compun sonetul lor în forma unui dialog. Aceasta ne arată că modul lor de a-și face curte are un cadru participativ, în care partenerii pot explora posibilitatea unei dorințe reciproce. *Romeo și Julieta* schimbă regula jocului aici: în locul unei negocieri a puterii și a dominației erotice, ei explorează posibilitatea de a ajunge la un consens reciproc prin comunicare. Sonetul este o concentrare poetică extraordinară, ca expresie a unui mod de a-și face curte și de a se îndrăgosti. Ceea ce Shakespeare a făcut aici este de a substitui un singur vers de o mare densitate poetică pentru unul mai lung și elaborat al negocierilor de a-și face curte.

O analiză mai atentă a acestui pasaj ar putea fi focalizată pe gesturi și pe modalitățile de exprimare prin mișcările corpului. Mâna este principalul organ al comunicării umane. Ținerea de mână este principala formă și dovadă a unei intimități.

4) Rolul eticii

Pieseile lui Shakespeare, în elaborarea poetică a sentimentelor umane, au în centrul lor probleme de etică. Aristotel spune că în calitate de ființe umane, noi avem un sentiment de apartenență la alte grupuri, noi suntem, prin natura noastră, ființe sociale. O poveste dramatică reprezintă modul în care o persoană este orientată prin apartenența etică și a credințelor la un anumit spațiu moral. Filozoful contemporan Alasdair MacIntyre spune că personajele sunt „Măștile purtate de filozofiile morale” („Masks worn by moral philosophies”)⁴. În acest sens, personajele, exact ca acelea reprezentate într-o piesă shakespeariană, există cu adevărat în viața reală, formele în care ele apar sunt convenții literare, și vorbirea lor este similară cu cea a oamenilor simpli pe care îi cunoaștem din viața noastră. Personajele lui Shakespeare sunt o oglindă a naturii umane, deoarece ele sunt reprezentate ca întâmplări concret-particulare în viața noastră de zi cu zi.

Shakespeare stăpânește bine resorturile intime care ghidează atât dorințele cât și sursele morale, care ghidează activitatea umană. De aici rezultă faptul că piesele sunt atât de instructive.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Alice Cooper – Road

Daniel MUREȘAN

Vara era pe sfârșite, dar nu contenea soarele dogoritor pe un cer nepătat de nori. Totuși, în grădină era o explozie de flori înmiresmate și de verdeață. O priveliște plină de frumusețe ce-mi răsplătea și-mi înprospăta simțurile. Într-o astfel de zi, când vecinii mei se odihneau după muncă, am auzit o bătaie puternică în poartă. Era năluca unui domn îmbrăcat într-un costum de culoare închisă. Auzii o voce răgușită, ce nu aducea cu a niciunuia dintre prietenii mei. Avea un păr strălucitor și negru ca pana corbului, răvășit, nu știu cum, într-un fel curios; ochii îi erau întunecați, dar blânzi, plini de scăpărări. A stat puțin, spunea că viața lui e drumul... Ca o năluca a venit, ca o năluca a plecat.

Stăpânul coșmarurilor s-a întors cu albumul de studio numărul 29, dar nu este doar un album de bifat. Compoziția e incandescentă, producția este de zile mari, iar versurile sunt pe măsură. Omul acesta nu se oprește niciodată, de aproape 60 de ani este în turneu.

Albumul se deschide cu o autobiografie muzicală, „I’m Alice”, plină de riffuri de chitară și de lirismul anilor ’70. Urmează „Welcome to the Show”, o melodie ruptă din anii ’80, plină de chitare în flăcări. Cred că viitorul turneu va fi deschis de această piesă, numai bună pentru chitariști să intre în atmosferă.

Celelalte piese vă las să le descoperiți singuri, albumul fiind o colecție de piese venite din ADN-ul lui Alice. Cel care trăiește și moare pentru show.

Tracklist:

1. I’m Alice
2. Welcome To The Show
3. All Over The World
4. Dead Don’t Dance
5. Go Away
6. White Line Frankenstein
7. Big Boots
8. Rules Of The Road
9. The Big Goodbye
10. Road Rats Forever
11. Baby Please Don’t Go
12. 100 More Miles
13. Magic Bus

earMusic 2023

Componență Alice Cooper Band:

Nita Strauss – chitară (*The Iron Maidens, Demi Lovato, Metal Allegiance*)

Alice Cooper – voce

Chuck Garric – bass (*LA Guns, Dio, Eric Singer, Ted Nugent*)

Glen Sobel – tobe (*The Hollywood Vampires, Impellitteri, Alcatrazz*)

Ryan Roxie – chitară (*Slash’s Snakepit, Candy*)

Tommy Henriksen – chitară (*The Hollywood Vampires, Warlock, Doro*)

Discografie Alice Cooper:

- Pretties for You (1969)
- Easy Action (1970)
- Love It to Death (1971)
- Killer (1971)
- School’s Out (1972)
- Billion Dollar Babies (1973)
- Muscle of Love (1973)
- Welcome to My Nightmare (1975)
- Alice Cooper Goes to Hell (1976)
- Lace and Whiskey (1977)
- From the Inside (1978)
- Flush the Fashion (1980)
- Special Forces (1981)
- Zipper Catches Skin (1982)
- DaDa (1983)
- Constrictor (1986)
- Raise Your Fist and Yell (1987)
- Trash (1989)
- Hey Stoopid (1991)
- The Last Temptation (1994)
- Brutal Planet (2000)
- Dragontown (2001)
- The Eyes of Alice Cooper (2003)
- Dirty Diamonds (2005)
- Along Came a Spider (2008)
- Welcome 2 My Nightmare (2011)
- Paranormal (2017)
- Detroit Stories (2021)
- Road (2023)

Filmografiile Simonei

Groundhog Day (1993)

Simona ARDELEAN-SAMANTA

Gen: dramă/fantasy

Durată: 1h 41m

Regizor: Harold Ramis

Scenariști: Danny Rubin, Harold Ramis

Roluri principale: Bill Murray, Andie MacDowell, Chris Elliott

Filmat în: USA

Limba care se vorbește în film: engleza

Premii câștigate: un premiu Bafta pentru *Cel mai bun scenariu*, nenumărate nominalizări la premiile Saturn, Premiile Academiei Americane pentru filmele SF, fantezie și horror, câștigător al unui ALFS Award (Cercul criticilor de film londonezi), o nominalizare la premiile Hugo, două nominalizări la premiile criticilor de film din New York etc.

Această recenzie e diferită. Ați putea spune nostalgică prin readucerea în prim plan a unui film vechi (tocmai din 1993), dar de referință pentru iubitorii genului fantasy, *The Groundhog Day*. E diferită și pentru că e prima recenzie pe care o scriu în concediul de maternitate.

Filmele merg pentru mine pas la pas cu viața. Iar maternitatea a adus un program zilnic, fără variabile senzaționale, care pare repetabil și monoton. În fiecare dimineață o luăm de la capăt în mica rutină pe care am construit-o, încercând să schimbăm, în mai eficient, mai ușor, mai înțelept parcursul zilei care a trecut. Timpul se scurge, perfid, neobservat. Zilele sunt identice, dar lunile se scurg neașteptat. Am revăzut filmul într-una dintre puținele ocazii personale. Nu pentru că-mi place Bill Murray prea mult. El este actorul care-l interpretează pe protagonistul filmului și o face bine, convin-

gător, cu un sarcasm pseudo-intelectual al unui interpretat reporter meteo, care e trimis într-un orașel american oarecare să observe anual apariția a cârțiței.

Conform tradiției, dacă în ziua de 2 februarie, cârțița (ieșind din hibernarea sa) își vede umbra, atunci vor mai urma încă șase săptămâni de iarnă. E un fapt divers care ține de folclorul popular și pe care Phil (Bill Murray) e trimis să-l observe pentru al patrulea an consecutiv. Desigur, enervat de lipsa de importanță a misiunii, Phil tratează totul cu ironie și e nerăbdător să părăsească orașul. Îl însoțesc un cameraman, Andy (Chris Elliott), și producătoarea Rita (Andie MacDowell). Cred că alegerea actorului pentru acest rol e cum nu se poate mai fericită, pentru că Bill Murray are darul de a fi, simultan, și enervant și simpatic.

În opinia producătoarei, principala trăsătură de caracter a reporterului e un egocentrism fabulos. Egoismul său pare a fi un fel de intrigă pentru destinul care se va juca cu el în mod neașteptat. Cazarea lui e separată, într-un Bed&Breakfast cu aer de familie, pentru că nimic nu e prea bun pentru el.

Deși o simpatizează pe Rita, Phil nu o arată. Foarte deschisă și onestă, Rita e creată ca o contrapondere, pe principiul atracției contrariilor și toate încercările acestuia de a o impresiona prin prezentarea unei fals interes pentru domeniile cu care ea rezonază sunt sortite eșecului. Andie MacDowell e fermecătoare în rolul ingenuu pe care-l interpretează. Datorită ei, tușa romantică a filmului poate acoperi, la prima vedere, substratul profund al desenului epic.

Phil e și numele cârtitorului

reporter, dar și al cârțiței cu care pare să împartă supraputerea de a se juca cu timpul, ieșind metaforic din bârlogul său. Ca o lecție de viață, dimineața secundă reportajului îl găsește pe Phil prins într-o buclă temporală. Desigur, ideea în sine nu e originală, dar regizorul și scenariștii reușesc să evite banalizarea prin schimbarea unor detalii, a introducerii de noi personaje în scenele care ar trebui să redea zile identice. Personajele pe care le întâlnește sunt amuzante (mie personal îmi amintesc de bonomia serialului *Cheers*) și susțin deja-vu-ul cu un twist pe care pelicula îl oferă spectatorului. Alegerile oarbe ale celui care e pus în fața unei forme de imortalitate nedorită, mai apoi conștiente, le schimbă și acestor personaje reacțiile, plusând efectul comic. Și tocmai acest efect comic, subtil, neforțat, care accentuează întrebări esențiale e ceea ce îl face memorabil. Nimic din scenariu, nicio replică, nu pare nelalocul său.

Așadar, ce ați face dacă ar trebui să re trăiți (la nesfârșit) aceeași zi?

Malaxorul de septembrie

■ La Editura Azbest Publishing din Siria a văzut lumina tiparului volumul **„Cuibul cu zece pui galeși”** scris de Maria Poneavă. În această carte cititorii regăsesc poveștile fraților Galiș, autoare fiind cea mai mare din familia de zece copii (șapte fete și trei băieți) ai lui Teodor și Ana Galiș din Cizer. Din epilogul volumului: „Eu am scris despre fiecare soră sau frate doar partea comună a unuia cu ceilalți, adică de la naștere până la căsătorie. Partea intimă de familie o are fiecare în eul său. Am mai scris urmașii fiecăruia dintre noi până în acest moment al anului 2022. Sunt sigură că se va găsi cineva din acest neam care va continua evoluția acestei familii și după această dată. Am mai arătat despre întâlnirile noastre comune integrale sau parțiale la evenimente plăcute sau triste așa cum sunt normale într-o familie creștină. Eu militez pe mai departe pentru unitatea familiei, pentru respectul celor prezenți și pentru respectarea memoriei celor care au fost înaintea noastră indiferent că îi cunoaștem sau nu, dar fără de care, noi nu am fi azi aici”.

■ În numărul pe iulie-august 2023 al revistei de cultură **„Nord Literar”**, Dana Buzura-Gagniuc prezintă

o sinteză a dezbaterii „Local și național în presa culturală”, organizată de publicația maramureșeană și moderată de Gheorghe Pârja. Potrivit managerului revistei din Baia Mare, dezbateră „s-a constituit într-un dialog elegant și elevat și într-un prilej de aducere pe tapet a provocărilor majore cu care se confruntă presa culturală: de la vicierea actului critic și asaltul veleităților până la impactul digitalizării asupra actului de creație”. Sunt publicate fragmente din intervențiile următorilor scriitori: Gheorghe Pârja, academician Ion Pop, prof. univ. dr. Mircea Popa, Alexandru Ruja, prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, prof. univ. dr. Delia Muntean, Ioan Pinte, Menuț Maximilian, prof. Vasile Leschian, prof. univ. dr. Ovidiu Pecican, conf. univ. dr. Gheorghe Mihai Bârlea, prof. univ. dr. Ama-

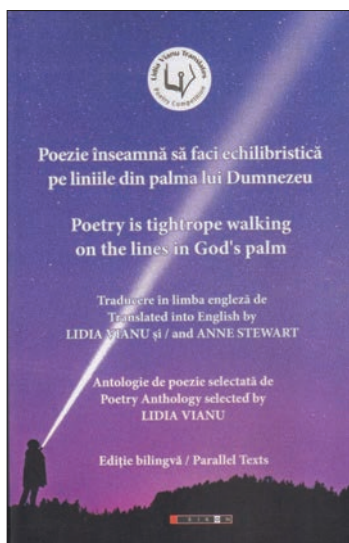
lia Pecican, Elena Cărăușan, prof. dr. Daniela Sitar-Tăut, Olimpiu Nușfelean și dr. Terezia Filip. Foarte interesantă este alocuțiunea academicianului Ion Pop despre condiția criticii literare. Poetul, criticul și istoricul literar atrage atenția asupra răstălmăcirii periculoase a sistemelor de valori: „În toate domeniile, ierarhiile nu mai sunt cele care au fost, tocmai pentru a nu jigni plebea, ca să mă exprim mai brutal, adică omul de jos, care e mai puțin cultivat, în numele unei egalizări forțate, artificiale și într-un fel de socialism egalitarist, care nu merge în cultură, totuși. S-o fi născând omul egal de la natură, dar, pe parcurs, unii evoluează într-un fel, alții involuează și nu putem pune semnul egalității între aceste lucruri. Efectul acestei stricări a ierarhiilor ne afectează și ne privește pe noi foarte puternic și cred că e nociv. Critica literară românească a suferit un proces aproape de compromitere, din cauză că însuși statutul scriitorului român a devenit marginal”. Degradarea limbajului și vicierea actului critic îl preocupă pe mentorul grupului „Echinoc”. „Citesc în multe reviste cronici, recenzii scrise de oameni cu puțină chemare critică, care laudă te miri ce, niște lucruri foarte proaste din punct de vedere estetic, pline de convenționalisme, iar când citează în interiorul recenziei un text, te îngrozești. Este o viciere a spiritului critic, din cauza unor prietenii superficiale, un fel de trafic de influență provincial, niște rețele de influență care fac concesii. Spun «provincial» la modul generic. Nu trebuie să înjuri, să fii trivial, să scandalizezi lumea, dar analizând scrisul sau literatura, poți să observi că un autor greșeste și să spui din ce cauză nu poți fi de acord măcar parțial cu ceea ce face. Or, din păcate, acest lucru nu se întâmplă prea des”, a scris membrul corespondent al Academiei Române.

■ Am primit la redacție, de la Centrul Cultural „Bucovina” – Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava, monumentala monografie dedicată de publicistul, folcloristul și profesorul universitar bucovinean Leca Morariu (1888-1963) lui Iraclie și Ciprian Porumbescu, personalități de seamă ale culturii românești din secolul al XIX-lea. Apărută în patru volume la Editura Muzicală din București, **„Iraclie și Ciprian Porumbescu”** se

înscrie în seria de activități organizate în „Anul omagial Ciprian Porumbescu” pentru celebrarea a 170 de ani de la nașterea și comemorarea a 140 de ani de la moartea marelui compozitorului. „Prin prezenta monografie dedicată celor două importante și insuficient cunoscute figuri ale culturii noastre artistice, Iraclie și Ciprian Porumbescu, se consfințește convertirea definitivă la muzicologia românească a unui nume de prestigiu care o onorează, cel al lui Leca Morariu, cercetător de formație asemănătoare celei a lui Emanoil Ciomac sau Lucian Voiculescu, care, fără să fie avut, decât incidental, preocupări muzicale, și-a consacrat întreaga viață adunării și studierii unui vast material despre viața, activitatea și creația bardului bucovinean. El continuă și desăvârșește activitatea tatălui său, Constantin Morariu, coleg de studii și de temniță la Cernăuți, frate de cruce cu autorul operetei «Crai Nou», dar și membru, alături de el, în formații muzicale, rămânând toată existența sa legat de reconstituirea vieții și activității muzicianului bucovinean, devenind astfel coautor al acestei cărți”, precizează în prefața volumului I muzicologul dr. Vasile Vasile.

■ La Editura Eikon din București a apărut **„Poezie înseamnă să faci echilibristică pe liniile din palma lui Dumnezeu. Poetry is tightrope walking on the lines in God's palm”**, antologie de poezie selectată de Lidia Vianu. Volumul bilingv include poemele celor 78 de câștigători ai Concursului Național pentru Traducerea Poeziei Românești „Lidia Vianu Translates”, organizat în anul 2023. Titlul antologiei provine dintr-un poem semnat de Savu Popa. Traducerea în limba engleză a fost realizată de Lidia Vianu și Anne Stewart. „Poezia nu trăiește cu onoruri. Un poem adevărat este răstignirea unui suflet. Traducătorul de poezie este acela care se simte sortit să spună: «Lăsați poezii să vină la mine»”, precizează Lidia Vianu, poet, romancier, traducător, critic și profesor la Catedra de Engleză a Universității din București. Printre poezii antologate se află și Ioan-Vasile Bulgărean, autor al volumelor: „Mi-e dor de mine”, „Veșnicia de o zi” și „Toamnele mele”, apărute la Editura Caiete Silvane.

■ **„César Vallejo urcă pe Machu Picchu”**, de **George Vulturescu**, Editura Limes, 2023. Fascinat de poetul peruan César Vallejo, poetul român George Vulturescu îi dedică un volum de versuri bilingv, româno-spaniol. Volumul are două secțiuni. Prima, „Pietre obosite”, are ca temă centrală pietrele Nordului, temă care definește creația lui George Vulturescu, el mai având un număr semnificativ de volume din care răzbate același laitmotiv. Partea a doua, „César Vallejo urcă pe Machu Picchu”, îi este dedicată poetului peruan și dă numele volumului.

■ Numărul 7 din 2023 al revistei clujene **„Steaua”** întrunește, ca de obicei, nume cunoscute ale culturii transilvănene și nu numai. Printre numele care publi-

că în acest număr îl întâlnim pe poetul și cronicarul sălăjean Viorel Mureșan, redactor-șef adjunct al revistei „Caiete Silvane”. Viorel Mureșan scrie despre volumul **„fulgurațiile”** poetului clujean Ioan Milea, așa cum își definește acesta textele și își intitulează volumele. Un text surprinzător este povestirea scriitorului pakistanez **Awais Khan**, „Dezonoare”, în traducerea lui Liviu Szoke, dar și fragmentul romanului „Reluare” de **Demény Péter**, în traducerea lui Kocsis Francisko.

■ Numărul din august al revistei **„Apostrof”** a publicat, începând cu pagina 19, o colecție inedită de

scrisori de dragoste ale lui **Lucian Blaga** către **Eleona Daniello**, în documentarea lui **Ilie Rad**. „După o așteptare de peste 70 de ani, publicăm cinci scrisori

(A.B.-K.)

(dintre cele 101 cunoscute), pe care Lucian Blaga – cel mai mare scriitor român al secolului XX, propus, în 1956, la Premiul Nobel pentru Literatură – le-a trimis inspiratoarei sale din Cluj, Elena Daniello, precum și un text evocator, pe care Elena Daniello însăși l-a scris, la două săptămâni după moartea lui Lucian Blaga, la care adăugăm și câteva fotografii – toate documentele fiind inedite. (...) Rolul Elenei în viața lui Lucian Blaga este recunoscut de însăși Dorli Blaga: «Cred că ea i-a oferit ce îi trebuia atunci: înțelegere, o atmosferă calmă, destinsă, un fel de oază de liniște. Unele trăsături ale personajului Ana Rareș, din roman, îi aparțin, dar nu toate.» Într-o altă secțiune extinsă a revistei, 16 scriitori răspund întrebărilor redacției „Apostrof” legate de petrecerea vacanței, dar nu numai.

■ „Patruzeci și cinci de inimi îmi bat în piept”,

de **Elena Ilash**, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2023. „Jucându-mă un pic în jurul titlului volumului, aș spune că nici nu poate fi altfel când poeta are «patruzeci și cinci de inimi în piept» și toate vor să evadeze și să se cuibărească în alte piepturi: «Vor să devină alte inimi în alte piepturi/ Dar eu le țin captive să bată/ Să bată încă!» Si-gur, este aceasta o metaforă a generozității poetului (și a poeziei) care au de dăruit ceva prețios ca o inimă, fiecărui cititor. De fapt, nimic nu este stabilizat, hotărât, în poezia Elenei Ilash. Lumea ei stă sub semnul heracliteanului «totul curge». Într-un univers lichid, e inevitabil ca ochiul să se încețoșeze, privirea să fie tulbure: «Când toate sunt lichide, semilichide/ Cum să văd clar sub lichidul sărat, roșu?»”. (**Ion Mureșan**)

(C.Ș.C.)

■ **Bubico versus Portillo.** Michael Portillo este un fost parlamentar englez, un aprig susținător al transportului feroviar, care, deși nu produce atâtea taxe și accize cât un flux auto, este ieftin, rapid și ecologic. A început în 2009 cu un serial BBC, „Mari călătorii cu trenurile britanice” (Great British Railway Journeys), unde a folosit (ca și Phileas Fogg, eroul lui Jules Verne) ghidul turistic al lui George Bradshaw (1863). Entuziasmul publicului a trecut dincolo de Canalul Mânecii, drept care au urmat documentarele din ciclul „Mari călătorii cu trenul pe continent” (2012 și urm.), „Mari călătorii cu trenul în Asia” (2020 și urm.) etc. În 2016, a prezentat România în episodul „Din Transilvania la Marea Neagră”. De data aceasta a folosit o ediție din 1913, anul când s-a

terminat Al Doilea Război Balcanic. Prezentatorul a trecut munții, din Brașov la Sinaia, apoi a coborât prin Ploiești la București. A călătorit cu un „bou-va-gon” (necompartimentat), unde a fost lătrat de un Bubico arțăgos, un cățeluș care apoi, de pe bancheta vecină, l-a ținut strict sub observație, fără să știe că omul venea de la munte, unde se întâlnește cu lupii și urșii carpatini. Într-o secvență filmată la castelul Bran, se amintește că și contele Dracula din romanul lui Bram Stoker a utilizat acest ghid turistic. Revenirea în actualitate este dată de o premoniție a prezentatorului, care, în portul Constanța, a încărcat grâne cu o macara gigant, pe un vapor belgian, parcă semnalând rolul pe care orașul l-a primit în această vară, când a preluat o mare parte din exportul ucrainean de cereale.

■ **Petőfi 200: Melomanul, la arest!** Oare cum să-l numesc: Liszt Ferenc sau Franz Liszt? Iată cazul numit în maghiară: „határeset”, deoarece locul său natal se găsește la granița dintre Austria și Ungaria, ambele situate cândva în Imperiul Habsburgic. Ne aflăm în prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar, după ce părinții au ajuns sinistrați, poetul Petőfi a fugit de la liceu ca să se alăture unei trupe ambulante de teatru, crezând că va putea să se întrețină singur. O vreme a răbdut foamea și frigul, apoi a renunțat. N-a avut resurse să-și continue studiile, a mințit în privința vârstei și s-a înrolat în armata imperială. A ajuns în Șoproon, azi centrul festivalului Liszt. Ca să-i ajute pe cei afectați de revărsarea apelor Dunării, celebrul pianist a revenit în oraș la 20 de ani după debut și a susținut un concert de binefacere. Între timp, vechiul cazino fusese mistuit de un incendiu și înlocuit cu o clădire nouă. Spectacolele au avut loc în 17 și 18 februarie 1840. Camarazii l-au ajutat pe soldatul Petrovics să ajungă la al doilea concert. Precum povestește Ágai Adolf, în seara cu pricina poetul avea de îndeplinit o îndatorire cazonă. Văzând că e hotărât să riște totul, camarazii i-au găsit o ținută de domn: un frac și o pălărie cilindru, l-au ajutat să sară gardul cazarmii și a avut noroc că s-a putut strecura în sala de spectacol. Muzeul din localitate păstrează un caiet-program: Liszt l-a acompaniat pe tenorul Benedikt Randhartinger, care a cântat lied-uri de Schubert. Evident, la întoarcere, cătana melomană a fost trimisă drept la arest („kurta vásra verték”).

■ **Destăinuiri la timpul prezent.** Poetul și jurnalistul vâlcean Ovidiu Cristian Dinică și-a adunat interviurile în volumul cu acest titlu, recent apărut la Editura Cristian PlusArt. Structura lui este una compozită, cuprinde atât secvențe de propagandă ultra-naționalistă cât și un excelent interviu cu „traducătorul bilingv româno-german-maghiar” Christian W. Schenk. Ca „antidot împotriva letargiei”, profesorul Daniel Ioniță, strămutat în Australia, anali-

zează câteva teorii ale conspirației. Un spațiu generos este acordat senatorului liberal Emilian-Valentin Frâncu. Scriitorul Nelu Barbu provine din Burdea, un sat situat în apropierea spațiului moromețian. Actorul și regizorul Emilian Elizan Boroghina este directorul fondator al Festivalului Internațional Shakespeare. În vremurile de „tristă amintire”, fizicianul și economistul Dorel Mihai Constantinescu a trebuit să ceară aprobarea decanatului UBB Cluj ca să-l citească pe Schopenhauer! În prezent, directorul filarmonicii Ion Dumitrescu din Râmnicu Vâlcea este Petruț Constantinescu. După dialogul cu poeta Lavinia Niculicea, urmează un interviu cu atât de meticolosul Dodo Niță, critic și istoric al benzilor desenate românești. Poeta Daniela Toma trudește la cărțile Editurii Art Creativ, dar este și autoarea volumului „Nunta nălucilor de hârtie”. Ultimul nume din cuprins este tot cel dintâi, deoarece Varujan Vosganian nu numai că a scris prefața acestei cărți, dar a acordat și un interviu în două părți, plasat alfabetic, în finalul volumului.

(G.-D.G.)

■ Puși față-n față, dascălii și scriitorii coboară cu aceeași viteză pe toboganul prestigiului social, într-un editorial semnat de Andrea H. Hedeș în revista „**Neuma**”, nr. 7-8/ 2023. E un adevăr constatat

Revista NEUMA®

Revistă de cultură. Apare bimestrial.

nu doar de autoarea articolului amintit, dar și unul care ar trebui, în primul rând, înțeles de cei ce au în mână deciziile politice, anume că de starea școlii atârână, acum și întotdeauna, soarta tuturor celorlalte compartimente ale societății. Reluând tema pe o pagină alăturată, Horia Gârbea își canalizează tirul verbal, pe bună dreptate inflammat, spre fenomenul, la fel de nociv, al veleitarismului și imposturii literare. Urmează excelente pagini de poezie, semnate, printre alții, de Angela Baciuc, Kocsis Francisko, Nicolae Avram. Tot la capitolul de beletristică, Andrea H. Hedeș e prezentă cu un capitol dintr-o carte pentru copii, *Însemnarea uimitoarei călătorii a Ianei, fetița licurici*, aflată în lucru. Deosebit de bine reprezentată e proza de idei, în diferite forme, de la eseu și pagină de critică sau istorie literară, la cronică și recenzie. Astfel, Carmen Duvalma prezintă tema spațiului în prozele lui I.L. Caragiale prin lentila filosofului atitudinii poetice Gaston Bachelard. Elena Abrudan realizează un cuprinzător dialog cu Menuț Maximini-an, care ne plimbă pe toate treptele culturii, de la cea etnografică, la literatura actuală din periodice și apoi la cea de pe internet. Trebuie consemnat și eseuul lui Ioan Holban, marcând centenarul nașterii lui Ion Caraion, cu atât mai mult cu cât peste poezia acestuia s-a lăsat, din motive azi îndeobște cunoscute, o tăcere grea ca o piatră de mormânt. Gheorghe Glodeanu scrie un studiu temeinic, așa cum ne-a obișnuit, despre una din marile nuvele ale lui Thomas Mann. Puține reviste s-ar putea lăuda cu cronici, profesionist scrise, asupra atâtor ramuri și domenii artistice: literatură, teatru, arte plastice, muzică, cinematografie. Iar actualitatea literară mai pe larg e reflectată într-o amplă „vitrină cu cărți”. Nu lipsește nici un „pro domo”, constând dintr-un album fotografic însoțit de texte explicative, care reflectă lansarea revistei și a grupului „Neuma” la malul mării și la Sinaia. Revista și editura cu același nume sunt deja un fenomen literar demn de urmărit.

(V.M.)

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei
Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIX, Nr. 9 (224), septembrie 2023.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef
Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct
Corina Stirb Cooper - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean, Alexandru-Bogdan Kürti - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;
Ioan F. Pop, Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga, Simona Ardelean-Samanta, Menuț Maximinian - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvus**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Tiparul realizat la Tipografia **Color Print Zalău**,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-660 598

Omagiații lunii septembrie

(din Baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj)

Notă: Serviciul bibliografic al Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj adună materiale pentru cuprinderea în Baza de date a județului Sălaj și reactualizarea informațiilor cuprinse în dicționarul biobibliografic: **Sălaj – Oameni și Opere.** Îi includem în acest proiect pe toți cei care au contribuit la dezvoltarea social-culturală a județului (literatură, istorie, geografie, tehnică, muzică, artă, sport etc.), indiferent de naționalitate. Baza de date se completează permanent (bibliografic_bjs@yahoo.com).

Avram G. Dan-Adrian – profesor, 1 septembrie 1977; **Burian Vasile** – învățător, 2 septembrie 1951; **Gavrilă Gheorghe** – istoric literar, 2 septembrie 1951; **Somogyi Vengli Judith** – bibliotecară, 2 septembrie 1960; **Irimuş Ioan Aurel** – profesor, 4 septembrie 1958; **Mostis Árpád** – profesor, 5 septembrie 1941; **Daróczi Adela Elena** – artist plastic, 5 septembrie 1985; **Oros Ioan** – cercetător şt., 7 septembrie 1947; **Crişan Teodor** – profesor, 7 septembrie 1948; **Dulamă (Man) Maria Eliza** – profesoară, 8 septembrie 1956; **Contiş Maria** – profesoară, 8 septembrie 1959; **David Dan** – inginer, scriitor, 9 septembrie 1936; **Galiş Petru** – învățător, istoric local, 10 septembrie 1949; **Paul (Vas) Maria Andreea** – economist, 10 septembrie 1978; **Mocanu Augustin** – profesor, scriitor, 12 septembrie 1932; **Müller Dezső** – preot, poet, 13 septembrie 1953; **Pop Călin Cornel** – profesor, 13 septembrie 1968; **Feraru Marcela** – jurnalist, 14 septembrie 1962; **Şandor Teodor** – profesor, scriitor, 15 septembrie 1938; **Vedinaş Traian** – profesor univ., 15 septembrie 1947; **Katona Lajos** – profesor, sculptor, 16 septembrie 1941; **Gale Anuţa** – solistă, 16 septembrie 1958; **Gârdan Gabriel Viorel** – preot, 16 septembrie 1977; **Boldan Mihai** – profesor, 17 septembrie 1947; **Bihari Adela Françoise** – muzicolog, 17 septembrie 1968; **Lucaciu Ozana Maria** – profesoară, 18 septembrie 1975; **Costin I. Niculae** – ofiţer, 21 septembrie 1948; **Taloş Daniel** – profesor, istoric, 21 septembrie 1973; **Joikits Attila** – profesor, 22 septembrie 1939; **Moga Gheorghe** – profesor, 23 septembrie 1946; **Moldovan Nicolae** – profesor, 23 septembrie 1946; **Grigoruţ Grigore** – profesor, dirijor, 23 septembrie 1951; **Groza Mircea** – arheolog culinar, 23 septembrie 1953; **Zaharia Luitza** – scriitoare, 23 septembrie 1954; **Boda Melinda Elisabeta** – antreprenor, 23 septembrie 1973; **Moldovan Florin** – preot, 23 septembrie 1975; **Caba Florian** – general de brigadă, 24 septembrie 1947; **Pintea Vasile** – scriitor, 25 septembrie 1940; **Birtalan István** – handbalist, 25 septembrie 1948; **Burghelie Camelia Corina** – etnolog, cercetător, 25 septembrie 1968;

Tegzeş Mihai Valentin – preot, 26 septembrie 1974; **Pop Ionuţ** – preot, 26 septembrie 1980; **Talpoş Mihai Florin** – antreprenor, 28 septembrie 1976; **Czondi János** – profesor, 29 septembrie 1955; **Domuţa Mas-tan Ileana** – solistă, 30 septembrie 1947; **Vid Trandafir Viorel** – preot, 30 septembrie 1971.

Mircea Groza – 70 de ani de la naşterea arheologului culinar

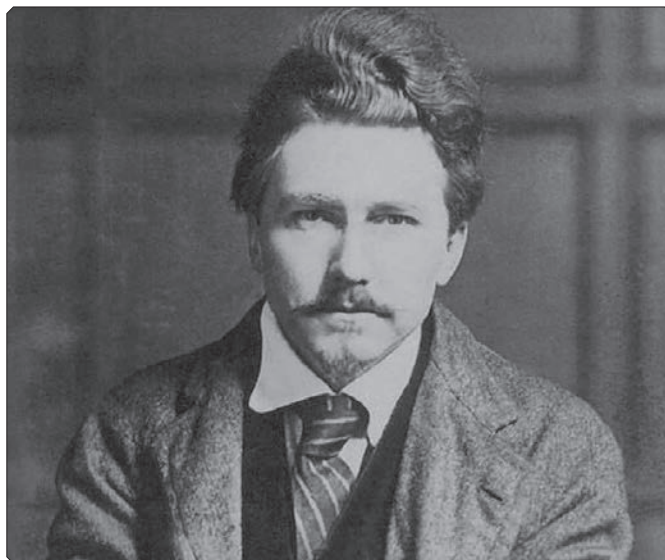

Groza-Bîja, Silvestru Mircea (Mircea Groza) – arheolog culinar. N. 23 septembrie 1953, Hida.

Viaţa şi activitatea: studii gimnaziale şi liceu de cultură generală în Hida (1972), Şcoală postliceală de turism, specializarea agent de turism intern şi internaţional (1977-1979), brevet de turism (1983), Diplomă formare managerială din partea Ministerului Turismului (1998), absolvent al Facultăţii de Geografie a Turismului, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca (2008), a urmat un master în agricultură, USAMV, Cluj-Napoca, în domeniul *Comportamentului alimentar tradiţional versus comportament alimentar modern*, cu studiu de caz judeţul Sălaj (2014-2016), expert la Asociaţia de Dezvoltare Intercomunitară Sălaj Plus, manager în turism, atestat de Ministerul Turismului, brevet nr. 3/1991, activând în turism în perioada 1977-2015, iar în perioada 2015-2018 a fost inspector patrimoniu cultural imaterial şi tradiţii locale la Consiliul Judeţean Sălaj, 1991-2015 a fost director general la Agenţia de Turism *Porolissum Turism Zalău*, din 2019 este expert la Asociaţia de Dezvoltare Intercomunitară Sălaj Plus/Ţara Silvaniei. Cercetează şi promovează tradiţiile alimentaţiei populare din Transilvania şi arta culinară a Imperiului Roman. A descoperit şi documentat 397 de reţete (ciorbe, zămuri, supe, zupe, borşuri), 165 de variante de tocană, 26 de variante de gulaş, a fotografiat, filmat şi înregistrat peste 800 de reţete tradiţionale, peste 300 de reţete din bucătăria Imperiului Roman, reconstituind peste 60 dintre acestea.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Ezra Pound

(1885-1972)

Născut în America și stabilit la Londra în 1908, a contribuit decisiv la inventarea modernismului literar, atât prin lirica sa, imagistică și avangardistă, de o surprinzătoare inventivitate, cât și prin câteva eseuri de ideologie literară. De asemenea, a contribuit la impunerea pe plan literar a lui James Joyce și a lui T.S. Eliot. Principala sa operă, *Cantos*, elaborată între 1925-1969, deschide calea spre postmodernism.

Francesca

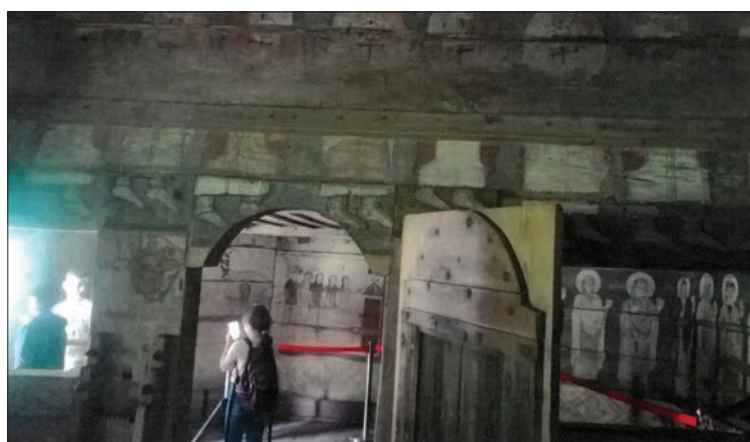
Ai apărut ieșind din noapte
Și erau flori în mâinile tale,
Acum o să apari dintr-o forfotă de oameni,
Dintr-un tumult de vorbe despre tine.

Eu, care te-am văzut printre lucrurile primare
Turbam când îți rosteau numele
În locuri de toate zilele.
Aș fi vrut ca valurile reci să-mi inunde mintea,
Iar lumea să se usuce ca o frunză moartă
Ori ca semințele de pădărie și să se spulbere
în vânt,
Ca să te pot găsi iar,
În singurătate.

(Traducere de Radu Vancu, în *Opere I, Poezii*,
Editura Humanitas, București, 2014)

Biserica lui Horea – 250 de ani

Biserica de lemn din Cizer a fost ridicată în anul 1773 de moții îndrumați de meșterul Vasile Nicula Ursu, cel care sub numele de Horea a intrat în istorie ca martir al răscoalei transilvănene din 1784. Din anul 1968, biserica se păstrează în Parcul Etnografic Național „Romulus Vuia” din Cluj-Napoca. Ilustrăm cu detalii din pictura interioară a bisericii lui Horea.

ISSN 1454-3028

www.facebook.com/RevistaCaieteSilvane

www.caietesilvane.ro

